

**Kukɲuä äŋguä we-huŋqä-täŋi,
Lukä
iqu äqäkqe
Yätamäkqä kukɲuä
hiŋuiqänjä iquvi**

Bukä, kukɲuä äŋguä we-huŋqä-täŋjä Lukä iqu äqäkqeu, ne hiŋuä tiŋjä äqunäŋu. Jisasi Iqu, ämaqä Israitqä iquautä, qokä-apäkä huiz-itäŋi, Aŋgumä Itmeqä-quvi. Jisasi Iqu, wäuŋuä ipäqiyätäqänŋaŋi, qokä-apäkiu, tiŋjä ätumiŋqe. Dŋä Äŋguä Iqu, iwimäkqanŋi, Iqu Goti Hanjuwä Iqueä kukɲuä äŋgui, ämaqä quvqä iquau ätukqe. Naqä-qakuiqä, Bukä tqu tiwiqä kuapänäŋi, Jisasi Iqu, qokä-apäkä hanjä-iquä äki-äkitäŋi, metqätanŋuwiŋqe, huäqä äwunätä, äŋguä iwimäkminŋenqä.

Jisasi Iqu, qunŋi äŋguänä iwimäkqanŋqeuŋqä, qokä-apäki aquvänä imiŋuwi. Mäliyai, Ique nyquanŋa, qu yeeqä ikuwi. (Lukä 1:42-48 ä 2:10 hiŋuä qunyä.) Bukä Iqueqä qäpuni, Jisasi Iqu qäkuä yätunqä ekqetanŋi, qu yeeqä naqänänjä ikuwi. (Lukä 24:52 hiŋuä qunyä.)

Nätmatqä kuapänäŋi, Jisasi Iqueä äpmeqeunŋe, Lukä iqunä tiwiqä ikqäqe. Kukɲuä iŋjä iqua, bukä tqe äqänänŋqe, huizi iquaunŋi maŋŋqä eä. Kukɲuä ktqä, ämaqä Sämalija pmeqä iqu, ämaqä äpäkkuwä ique yätamäkqä äwikŋenqätä, ä kukɲuä ktqä, ymeqä iqu kaniqe ävämakŋenqätä, ä kukɲuä

ktqä huizi, Jisasi Iqu ätkqenqätäni, Lukä iqunä äqäkqe. Tiwiqä Säkiyasi, ämaqä mbqä motauqä iquenyqe, Lukä iqunä äqäkqe.

Tiinäpqe inänji. Suqä tääqä yänänäqñqä tqeuñqä, ä Dñä Änguä Iqueä wäunuiñqä, ä Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iuqä suqä quvqä huätä mamäuqenqätäni, ii äqäkqe. Itanğa kukñuä kuapänäni, apäkä iua imäkminjuwä iinçätä, qäsä äqäkqe.

Lukä iqueä tuwanui, bukä tqe qapu miqä danä iqi, oee. Bukä, ne tänğa 'Wäunuiñqäuä' ätätunque, Lukä iqunä äqäkqe. Ii tiwiqä, nätmatqä eeqänänjä, Jisasi Iqu qäukuä yätunqä ae ekqänğa, ämaqä kukñuä awä tuäkiqänqä ändowatkqä iqua, imäkminjuwinqeyi.

Lukä iqu, Jisasi Iquenyqä näqñqä äñguä ämetä, tuwanuä äqäkqenqä

¹⁻² Jisasi Iqu nesä pmetançi, Goti Hanjuwä Iqu imäkätä ekqenqe, Iqueqä kukñuä awä-tqä iqua, nätmatqä eeqänänji hinuä äqunäpu qätä äwiyäpiyä iqua qanä ikipu, kukñuä awä änatminjuwi. Itanğa ämaqä kuapänäni, iqua qätä äwiyäpu, bukä yamwiqä äqäkuwi.

³⁻⁴ Nyi wäunuä ipäqäkqä duta, yatñqä iqa äpçinjaqänmi, tänğanji nyi nätmatqä eeqänänjä ätimäuqanqenqä kñuä äñguänänji ämeqänä. Tipilusi naqä iquki, qu nätmatqä eeqänänjinçä ämäktquakuwä iinçe, si näqñqä eätnä, "Ii naqä-qakuiqä" ttñä diñqe, tänğanji nyi sinyqä bukä qäyunä äqiyätmä emqä di ktapmqänä.

Enätqä hñqu Sakätiyasi iqueni, Jonä iquenyqä ätukqenqä

⁵ Ämaqeu miqä naqä Heroti iqu Jutiya iu mitqätanğani, hiqäva-imäkqä hñqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe Sakätiyasi ique. Ämaqä iqtä wäunuä anä iqe, iquauqä yoqe Äpaisa iquai. Sakätiyasi iqueqä apäkiyqä yoqe, Älisapetqi. Ii hiqäva-imäkqä iquauqä kaqä, Aronä iquesañä iiyi. ⁶ Iyaqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqini, Iqueqä kukñuitä, suqetä, eeqänä qänaknä isinyä, jänänänjä äpmaminjiyi. ⁷ Älisapetqi qokitqä etanği, iyaqu ymeqä maeqä enyä, qoyañä-äpäyanä äpmaminjiyi.

⁸ Hea hñqueni, ämaqä Äpaisa iqua Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva imäkätqätanğuwänğa, Sakätiyasi iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqi wäunuä iqämanminqe. ⁹ Inğani iqua quwqä suqä iwäsäuqänqä imäkäpu, Sakätiyasi iqu Naqä Iqueqä anä hiqñqä pmua inğisanqä äwätä, nätmätqä jinanjä-weqä tä iketñqä diñqä, atäunuä ikuwi. ¹⁰ Iqu hiqñqä pmua iunqä uwqanğa, qokä-apäkä aquvä äqänğuwı, qu yäpaqä mänğisa äpmapu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqämanminjuwi.

¹¹ Inğani Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñqu, hiqñqä yäpä inğisa jinanjä-weqä ttawä injiu, hipa ämuanğisa tqäutanği äqunğqe. ¹² Iqu ique hiñuä e äqunäqe, änä mäwimänqä itä, zä kiinjä ikqe.

¹³ Inğani enätqä iqu, “Sakätiyasi iquki, si zä miqä panä” ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu saqä tääqä ätni, qätä ae äkiyanqe.

Tqä apäkä Älisapetqi, ymeqä qokä hñqu nyuänqiyä. Iqueqä yoqe, 'Jonäuä' nyuätqätñqä. ¹⁴ Inğanj, saqä äwqe, aanä yeeqä kuapä kinyäniqueqä. Ämaqä kuapänäñi, ymeqä iquenyqä aquvänä ipnuwiqä. ¹⁵ Aquvänä iqä qakui, tiinji. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqinji, ämaqä naqä-qu äpme, wainqätä, eqä ämaqä iquauqä kñuä indqänqe qui wimäkqetä, manqä yäniqueqä. Ymeqä iqu känäwä äwqä imä yqänä mnätanğanj, Dñä Äñguä Iqu, iquä anä pmetäniqueqä. ¹⁶ Iqu iqueqä wäñuä imäkätqätanji, Israitqä kuapänäñi, iquauqä suqä hñgisanänji huätä ävquatämäupu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä äwiyäpu, qänaknä ipnuwiqä. ¹⁷ Iqu Laisa iqueuä suqetä, yänänäqñqetä ämetä, Naqä Ique hiñuiqä wimeniqueqä. Qunuñuatä, ymeqä iquatä, äwqä naqä-hñqunä imbñqä imäkätä, ämaqä hñgisanä itqänjuwä iquauñi, kñuä äkunmäknäpu, iquauqä kñuä indqänqe äñguänänjä metpñqä imäkäniqueqä. Iqu ämaqä iquauñi, Naqä Iqu äpätqänğanqä näwenyä e imäkäniqueqä" ätukqe.

¹⁸ Sakätiyasi iqu enätqä iqueni, "Saqä kukñuñqe, naqä-qakuiqä kñuä nyätñqe, nyi näqñqe äänä himqäwä? Nyitä ñqä apäkisä, ye quväukuä kuapänä ae ämäyaqutäuqe" ätukqe.

¹⁹ Enätqä iqu kimanji, "Nyi Gapleti iquñqä. Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä hipenjuä iqi ätqäunänä. Iqu nyi kukñuä äñguä täñqä awä ktmqä änändowatqiyä. ²⁰ Nyaqä kukñuä tä hea

qayunänänğa, naqä-qakuänänä timäunıqeqä. İnjäqe si nyaqä kukñui qätä manyiyqä injä-qae, hea nätmatqä tä timäuqanğanqe, kukñuä matqä isñqinyä” ätukqe.

²¹ Sakätıyasi iqutä, enätqä iqutä, iquaqu kukñuä tqämanätqätanğiyänğanı, ämaqä yäpaqä mänğisa ätqäuminuwä iqua, Sakätıyasi iqu anä yäpä yänğisa äpakä pmetanğqenqä, iquenyqä hiñuä äqumbu äpmapu, kñuä kuapanä indqänminuwi. ²² Iqu hñğanqä imänjaqänäqe, hñğanı yäpaqä mänğisa ätimäuqe, kukñuä mätquä iqanğa, qu iquenyqe, iqu anä pmua inğisa äpme, wätqä enqä-pa äqunätänjqe, näqnqä ämakuwi. Iqu kukñuä matqä itä, iqueqä hipa itänä wätqä enqä-panı imäkkqe.

²³ Qänakndanı Sakätıyasi iqu, iqueqä wäunüä Goti Hanjuwä Iqueqä anä iunı qäpu iäqe, iqueqä anämqä äukqe. ²⁴ Inğanı iqueqä apäkä Älisapetqi, äwqä-tänä eä, iyyqä anä yäpä yänğisa zä qanüä hipa hñgi eeqä äpmaminqe. ²⁵ “Goti Hanjuwä Iqu huäqä äwunätä äñguänä inyimäkiyä. Nyi qokitqä äpmamä womba änyinminqe, täñğanı Goti Hanjuwä Iqu huätä ämanmäuqiya” ätkqe.

Enätqä iqu Mäliyaunı, Jisasi Ique nyuäniqenqä ätukqenqä

²⁶ Älisapetqi äwqä-tänä qanüä 6 pmetanğanı, Goti Hanjuwä Iqu enätqä Gapleti iqueni, Galilisänä inği anä-himqä Nasäretqänqä ändowatkqe. ²⁷ Iqinı iqu apäkä hitqä, qokätä hiqaqä mäwiqä iminqä hui, iyyqä yoqe Mäliyau

äwimakqe. Ii Josepä iquenyqä ätminjuwi. Josepä iqueqä kawiqu, ämaqä naqä Dewiti ique. ²⁸ Enätqä iqu apäkä ii äwimeqe, “Si änguä äpmeninyä. Goti Naqä Iqu sinyqä kñuä änguänänjä indqänätä, sitä anä äpmenä” ätukqe.

²⁹ Ii kukñuä tä qätä äwiyäqe, änä-änä mäwimänqä itä, “Änäänqä dqutiyä?” kñuä äwikqe.

³⁰ Enätqä iqu, “Mäliya, si zä miqä panä!” ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä änguänänjinqä, si atäunüä ae äkiyqeqä. ³¹ Si äwqä eätnä, Ymeqä Qokä Hñque misinjqä. Iqueqä yoqe, ‘Jisasiuä’ nyuättnänqeqä. ³² Iqu Naqä-qu etanguti, ämaqä iqua, ‘Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Ymeqeqä’ tpnuwiqä. Goti Hanjuwä Iqu iwimäkqanguti, Iqu qokä-apäkä iunji, Kiqä kawiqu Dewiti iqu äpmetä ämiminjqä-pa, e miniqeqä. ³³ Iqu hueqä-himqä Jekopä iquesanä iquauqä Naqä-qu eä, hea ique-ique pmetäniqeqä. Iqueqä ämiqä iinji, qäpunä maeqä da, e witäniqeqä” ätukqe.

³⁴ I tquanga Mäliya enätqä iqueni, “Tä äänä timäutnqä tnyä? Nyi qoki maeqinjqä” ätukqe.

³⁵ Enätqä iqu kimanji, “Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Dñä Änguä Iqu si äkimetä, Iqueqä yänänänqñqe äkpatqiyänqiyä. Ymeqä si änyuesqä Iqu, Goti Iqueqänä hiätanguti, qu Iquenyqe, ‘Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqeqä’ tpnuwiqä. ³⁶ Qätä nyiyä! Apäkä äpäyanä tqä sämaqi Älisapetqi-pqe, ymeqä hñqu inä nyuänqiyä. Iinyqe, ämaqe, ‘Apäkä täsi

qokitqeqä' ätuminjuwä-qe, qanua 6 päwqanğa, ii äwqä-tänä äpmenä. ³⁷ Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänä di imäkänqiyä" ätukqe.

³⁸ Iqu e tquanğa Mäliya ämävauqe, "Nyi Naqä Iqueqä wäunüä-wiyqinjä. Si tä ändjä-manı, ätimäunqiyä" ätukqe. İi iinä tquanğa, enätqä iqu ävämakqe.

Mäliya äyätä, Älisapetqi äwimakqenqä

³⁹ Inğanı Mäliya, qoqonä Jutiya-tänä inginqä anä-himqä hıquenyqä maqänä ekqe. ⁴⁰ Anä-himqä iu ätimäuqe, Sakätiyasi iqueqä anä yäpä yängisa äpäyätä, Älisapetqini, "Hiunjınganjä" ätukqe. ⁴¹ Inğanı Älisapetqi, iuä manı qätä wiyqanğanı, ymeqä iqu äwqendanı ämenä iqanğa, Dnä Änguä Iqu Älisapetqiyqä äwqeunı kuapänä ämıgqe. ⁴² Inğanı ii Mäliyau tääqä yänänäqıqä tii ätukqe. "Apäkä eeqänänä iua äpmetanğuwä-qe, Goti Hanjuwä Iqu si änguä ikimäkqiyä. Ymeqä si misıqä Iquenı, Goti Hanjuwä Iqu Ique-pqe änguä iwimäkqiyä. ⁴³ Nyi anäänjäwä? Nyi apäkä naqinyä maeqä etanğqä-qe, ıqä Naqä Iqueqä känäiki änyimenyä. ⁴⁴ Qätä nyiyä. Si nyi tääqä ändjänganı, nyi qätä kiyqanğa, ymeqä äwqä tämni aquvänä itä, ämenä iqäqeqä. ⁴⁵ Si Goti Hanjuwä Iqu äktqenqä, 'Naqä-qakuä, ätimäunqiyä' knüä indqängni, äwqä yeeqä inqikiyqä" ätukqe.

Mäliya, Goti Iqueqä yoqä haqä ämamäutä, apqä ätkqenqä

⁴⁶ İi i tquanğa, Mäliya tii ätukqe.

“Nyaqä äwqce, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqce haqeqä ämamäuqiyä. ⁴⁷ Nyaqä quuvqce, Goti Hänä Inyimäkkä Iquenyqä yeeqä änyingiyä. ⁴⁸⁻⁴⁹ Nyi Iqueqä wäunüä-wiyqä apäkä hinginqä-qenyä, Iqu nyinyqä kjuä änguänänjä indqängi. Goti Yänänäqñqä Iqu änguänänjä nyimäkkqeqce, ämaqä tännga äpmeñuwä iquatä, qänaknda pmapnuwä iquatä, ‘Apäkä täsini, Goti Hanjuwä Iqu änguänänjä iwimäkkqeqä’ tpnuwiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä yoqce, aanjä pmua äqonänä. ⁵⁰ Ämaqä tännga äpmeñuwä iquautä, qänaknda pmapnuwä iquautä, Ique qätä wiyqä iquauñqce, Iqu qeqä wimängangci änguä imäkkä-qeqä. ⁵¹ Iqu, hipa wäunüä yänänäqñqä iqä-qeqä. Ämaqä ‘Nqä-näuä änguä eänänä, nyi imäkmqänä’ kjuä indqängqä iquauñi, Iqu hinginäwa dowatqä-qeqä. ⁵² Ämaqä naqä iquauqä yänänäqñqce huätä mamäuqä-qeqä. Ämaqä yäpä iqinjä iquauä yoqce, haqeqä vauqumuutqä-qeqä. ⁵³ Ämaqä nätmätqängqä äwa iqanguwä iquauñi, kuapänä vqä-qeqä. Ämaqä nätmätqä kuapänä-tänjä iquauñi, huätä qanyä dowatqä-qeqä. ⁵⁴⁻⁵⁵ Iqu neqä atqä-awäkau kukjuä guä ämäsäutä, ‘Aprähämä iquenqätä, iqueqä kaqä-kawäkaunqätä, qeqä hea ique-ique nyimänguäniqeqä’ ätukqeqä. Iqu kukjuä iinqce kjuä indqänätä, Iqueqä wäunüä-wiyqä Israitqä iquau yätamakqä vqä-qeqä” ätukqce.

⁵⁶ Mäliya e ätuäqce, Älisapetqisä qanjuä

hŋquaqui-hŋque äpmeqe, kiqä anämqa anŋi äpäwäkqe.

Älisapetqi, Jonä ique ämikqenqä

⁵⁷ Älisapetqi inŋani ymeqä qokä hŋque ämikqe. ⁵⁸ Ämaqä iisä qäqiqi äpmamiŋuwä iquatä, iyyqä käyämaqä iquatä, qätä äwipiŋi, Goti Hanjuwä Iqu qeqä äwutätä, yätamakqä vqanŋqenqä, iqua iisä aquvänä anä ikuwi. ⁵⁹⁻⁶⁰ Hea 8 päwqanŋa, qu ymeqä hayuqä-tänä iqueqä huiwi häuä ktäupŋqä aquvā äqämbiyi, iqueqä kaniqueä yoqä, “Sakätiyasiuä” nyuätanä-tpu iqanŋuwänŋa, känai, “Oeyä, ne iqueqä yoqe, ‘Jonäuä’ nyuätatunŋueqä” ätukqe.

⁶¹ Inŋi, “Änäänŋqäwä? Ämaqä sitanä hui, yoqä inŋi maqonqä inäuä” ätukuwi.

⁶² Iqua e ätupiŋi, Sakätiyasi iqu iqueqä kŋui ämotquetŋqä diŋqä, ique atäunŋuä äwikuwi.

⁶³ Itanŋa iqu, iqua zä-heauqä muaepŋqä hipaitänä atäunŋuä äwikqe. Iqu zä-heauqä iunŋi, “Iqueqä yoqe, Jonäuä” äqäkqe. Iqu e qäyqanŋqenqä iqua yäunŋuä ikuwi.

⁶⁴ Inŋani, Sakätiyasi iqu kukŋuä matqä äpmamiŋqe, Goti Hanjuwä Iqu anŋuä iwimäkqanŋi, iqu kukŋuä ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäukqe. ⁶⁵ Nätmatqä huitanä e timäunŋqenqä, ämaqä iqi äpmamiŋuwä iqua zä ikuwi. Inŋani ämaqä Jutiya iu qoqonä im-imä pmeqä iqua, kukŋuä kuapä ätmiŋuwi. ⁶⁶ Ämaqä kukŋuä qätä e äwikuwä iqua, “Goti Hanjuwä Iqu ymeqä dänä

iqutäni, anä pmenqiyä” kñuä e indqämbiyi, “Ymeqä iqu, änääqu heniqätiyä?” ätkuwi.

Sakätiyasi iqu hinuä ätukqenqä

⁶⁷ Dñä Änguä Iqu, kaniqu Sakätiyasi iqutä kuapänä munqanqi, iqu hinuä tii ätukqe.

⁶⁸ “Israitqä iquneqä Goti Hanjuwä Naqä Iqu, Iqueqä ämaqä iqune, hanä-iqä-tänjä pmetanqu änemetä, yätamakqä äneyätä anqi inätmeqenqe, ne Iqueqä yoqe haqeqä ämamäuanä. ⁶⁹ Iqu imäqanqi, Ämaqä Yänänäqñqä Hñqu hänjä inemäkätñqä eqi. Iqueqä wäunjuä-wiyqä Dewiti iqueqä hueqä-himqä iuqä awä iqisa eqi. ⁷⁰ Iqu hinuiqänä hinuä-tqä iquauä manjuta ätkqä-pa, iinjä ätimäuqiyä. ⁷¹ Neyaqa mäkä-hunqä iquauqätä, himä-wiunqä iquauqätä, hipa iuta anqi inetmetñqä e imäqiyä. ⁷²⁻⁷³ Iqu atqä-awäkanqä qeqä äwutätä, awiqu Aprähämä iqutä kukñuä guä äumäsäuekqenqä kñuä indqänätä e imäqiyä. ⁷⁴ Neqä ämaqä mäkä-hunqä iquauqä hipa iuta anqi inetmeqanqa, ne zä mänenqä iqanquti Iqueuä wäunui wiyquatuñqueqä. ⁷⁵ Iinjä etanqi ne hea ique-iqenji, Iqueqä hinuä iqinj, suqä änguänänjinä itanä, Iqueuä wäunui imäqquatuñqueqä.

⁷⁶ Ga ñqä ymeqä iquki, sinyqä tii tpnuwiqä. ‘Iqu Goti Haqä Yätutanjä Iqueqä hinuä-tqä iqueqä.’ Quati tiinjä. Si Naqä Iquenyqä hinuiqä äwätinä, hanaqä näwenyä imäktñänqeqä. ⁷⁷ Si iinjä imäktñänqeqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquauñi, Iqu iquauqä suqä quvqe huätä ämamäutä, hänjä

iwimäkäniqueŋqä näqŋqä wisŋänqä diŋqeyi.

⁷⁸ Ämaqä iquaunqä qeqä wimänğanġi, e imäkqe, qäukuä yätutanġi we-huŋqä hŋque mäptqä ätäŋqä-panġi, nenyqä iinä dowatäniqueqä. ⁷⁹ Ne anä hiawiqä imä pmetanġua, Iqu neqä huiwä zä iinqe ktqä namäuqanġa, mäptqä ätäŋqä-panä iinġi we-huŋqe ne naunätä hänaqä ämänätqueqanġuti, ne äwqä hanuä änyätanä qeiqinyä pmetaniqueqä” ätukqe.

⁸⁰ Ymeqä iqu naqä eätä, iqueqä quuvqe yänänäqŋqä ämeqe, qänakŋi, Israitqä iquauqä hiŋuä iqi tqäuniqänğanqe, iqu anä avqŋqä imä äpmaminqe.

2

*Jisasi Ique ämikqenqä**

¹ Inğanġi ämaqä naqä Romätanä iqu, ämaqä iqueqä ämiminqä eeqänänä iuqä yoqä ämepu a täupŋqä, kukŋuä yänänäqŋqä änyä-hänä hui imäkkqe. Iqueqä yoqe, Sisa Okastusi ique.

²⁻³ Iqu e tqanġa, ämaqä eeqänänġi, qu quwqä yoqä inä mapŋqänä, quwqä anä yäuä duŋqä anġumä äukuwi. Inğanġi qu ämaqä iuqä yoqe änyä qe ämakuwi. Siliya inġisanġi, Kuiliniyäsi iqu kiyapqä wäunüä itä äpmaminqe.

⁴ Josepä iqu hueqä-himqä Dewiti iquesanä eä etanġi, iqu Nasäretqä iu ävämanġi, Betlähemänqä ekqe. Ämiqä naqä Dewiti iqu hiŋuiqänänġi, Betlähemä iu äpmaminqe. Nasäretqänġi, qua Galilisänä inġisayi.

* 2: Matiu 1:18-25

Betlähemäni, qua Jutiya-tänä ingisayi. ⁵ Mäliyani, iquenyqä ätminjuwi, ii äwqä-tänji etanji, qu iyaquvqä yoqä mapnqä, Josepä iqu iisä anä äukiyi. ⁶ Iyaqu Betlähemä iu äpmayi, Mäliya ymeqä nyuätnqä hinuä äwqängge. ⁷ Ga ii Ymeqä Qokä Hitmqä Ique änyuäqe, ämaqä iquauqä anä hiqäqä wiqe hma etanji, yuä huäqä ätuätä, bulumäka iquauqä buayänqä hevqä iu äwätekqe.

*Enätqä iqua, sipsipqä-miqä iquau
äwimakuwinqä*

⁸ Heatqä iqueni, Betlähemä-tänä qäqiqini, sipsipqä-miqä hnqua iquauqä sipsipqä ämipu, qamqä iqi äpmaminjuwi. ⁹ Inğanj Naqä Iqueqä enätqä hnqu, iquauqä hinuä iqi maqänä tqäuqanğa, Goti Hanjuwä Iqueqä we-hunqe, iquau we äwunngqe. ¹⁰ Iqua iinjä äqumbiyi, zä ki-injä iqanğuwänğa, enätqä iqu, “He zä miqä pam-biyä!” ätukqe. “Nyi henyqä kuknuä änguanäni, ämaqä eeqänäni yeeqä naqä-qakuänänjä ipnqä äma äpqänä. ¹¹ Tänganji Dewiti iqueqä anä-himqä täutanji, Ymeqä Hnqu eqiyä. Ymeqä Iqu, ämaqä eeqänänjä hiqä hanjä-iqetanji, hänjä equmuatäninqä Iqueqä. Iqu Naqä-qu eä, Kraisi, he ämeyätnqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iquvqä. ¹² He Iqueni, hinuä tiinjä äqumbiyitanji, näqnqä mapnqäuä. Iqu yuä huäqä äutnä, bulumäka iquauqä buayänqä hevqä iu witanğuti qumbnqäuä” ätukqe.

¹³ Enätqä iqu e tquanğa, enätqä kuapänänjä iqua, qäukuä yätuta maqänä äquveppiyi, iqutä

anä äpmamiñuwi. Iqua Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, tiinjä ätkuwi.

¹⁴ “Qäukuä haqä yätunji, Goti Hanjuwä Iqu yoqä naqä-täñiyi. Inji qua bunji, ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu äñguä wimäkätñqä äwinyätñqä iquaunji, äwqä hanuä di ävqiyä.”

¹⁵ Inganji enätqä iqua äväma, qäukuä haqä yätunqä angumä äyqanğuwänğa, sipsipqä-miqä iqua kukñuä tii ätñguwi. “Naqä Iqu nätmatqä ae ämänätqueqä-qae, ga e ätimäuqä-qinyqä hinuä qunatuñquä Betlähemä duñqä jänänä äwanä.” ¹⁶ E ätmbiyi, maqänä äupiyyi, iqua Mäliyautä, Josepä iquesä, Ymeqä Hayuqä-tänğä bulumäka buayänğä hevqä iu witañgi ämäqumuakuwi. ¹⁷ Iqua e äqumbiyi, nätmatqä eeqänänji, enätqä iqu Ymeqä Iquenyqä ätukqenqä awä ätukuwi. ¹⁸ Iqua awä e tquanğä qätä äwikuwä iqua, kñuä kuapanä indqanğuwii. ¹⁹ Mäliya nätmatqä eeqänänjinğä kñuä huätä mäwquatämäuqä da, kñuä yqänä indqänä äpmamiñqe. ²⁰ Inganji sipsipqä-miqä iqua anği äwäpiyanğani, nätmatqä qätä äwiyäpu hinuä äqunğuwinğe, Goti Hanjuwä Ique yeeqä äväpu, Iqueqä yoqä haqeqä ämamäukuwi. Nätmatqä eeqänänğä enätqä iqu ätukqä-pa, qäyunä qe ätimäukqe.

Jisasi Ique yoqä änyuätkuwinğä

²¹ Ii Ymeqä ämikqä hiunji 8 ae äpäwqanğa, Iqueqä huiwi häuä äktäupu, yoqä änyuätkuwi. Känai äwqä änyä etanğa enätqä iqu ätukqä-pa “Jisasiuä” änyuätkuwi.

Simiyonä iqu, Jisasi Iquenyqä hinuä ätkqenğä

22 Iyaqu Mosisi iqu ätkqeunji qänaknä isinyä, hea 40 qanyä ae äpmai, akiyä änyäsinyä Ymeqä Iqueni Naqä Ique wiyñqä, Jerusälemänqä ätuma ekiyi. 23 Ii tiinjñqe. Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqä iunji, ymeqä vqenqe, tiinjä äqänätanjiyi. *“Hiveqä-yaqueqä, ämaqä, ymeqä qokä hitmqä eeqänänjä iquauñi, Naqä Ique wipñqä.”*† 24 Iyaqu yänjñi, akiyä nyämänäsinyä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqe qänaknä isinyä, hiqäva imäkiyñqä ekiyi. Bukä iunji, tiinjä qänätanji, *“Yññä-heeqä hñquaqu mapñqti, ä yññä-quaunyqä meqä hñquaqu mapñqti.”*‡

25 Inğanji ämaqä hñqu Jerusälemä iu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Simiyonä ique. Iqu suqä äñguänänjinä imäkätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä iminqe. Iqu Israitqä iquauqä yätamakqä väniqä iquenqä hinuä äqänä pmetanji, Dñä Äñguä Iqu, iqutä anä äpmaminqe. 26 Qänğanäñi Dñä Äñguä Iqu, “Si Kraisi Ämaqä he ämeyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä Ique hinuä ganä äqunñi, inğa päkondñänqeqä” ätukqe. 27-28 Hiunji iqueni, Dñä Äñguä Iqu knuä vqanğa, iqu hiqäva-imäkqä anä dunqä äukqe. Inğanji Jisasi Iqueqä kaniqutä, känaisä, kukñuä-suqä iu qänaki isinyä imäkiyñqä, Ique äma pqañgiyänğa, Simiyonä iqu atukuä ämaitä, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änñuiqä” ätätä, tiinjä ätkqe.

29 “Naqä Iquki, nyi Tqä wäunüä-kiyqunjqä. Si ändknä-ma, nyi äwqä hanuä iinjçetä

† 2:23 Angumä Itmakqä 13:2, 15 ‡ 2:24 Hiqäva-imäkqä 12:8

umqä, hiñuinä ñqänäwqatiyä. ³⁰ Nätmatqä Si imäkñi, ämaqä iqune häñä inemäkqä di etanji, nyi hiñuä ae äqunänänä. ³¹ Si nätmatqä iñji, ämaqä huitañä-huitañä eeqänänjä iquauqä hiñuä iqisañi näwinyä ae imäkñiqä. ³² Iqu Israitqä, Tqä sämaqä iquau, yoqä naqä ävätä, ämaqä huiziquau we-huñqä vätnqeqä” ätukqe.

³³ Simiyonä iqu Ymeqä Iquenyqä e tquangqeqä, kandä-känatä, kñuä kuapänä indqängiyi. ³⁴ Ingañi iqu, Goti Iqu imbquau äñguä iwimäkätñqä tääqä ätäqetani, känäu Mäliyaunji tii ätukqe. “Ymeqä Tqueni, Goti Hanjuwä Iqu ae ätekqeqä. Inji Iquesañi, Israitqä hñqua qui imäkñganquwännga, itanğa huiziqua äñguänä pmapnuwiqä. Iqu, nätmatqä Goti Iqu imäkäniqeqä hiqñqä eqä-panjä eqangqeqä, ämaqä kuapänä kukñuä quvqä tupnuwiqä. ³⁵ Itanğa si ipäqäyuni tqä qeqä iu kiunjätauqanji, täñä-huñqä i matqä-panjä iñjä matñiqä. Iñinqe, ämaqä kuapänänjä iquauqä kñuä zä indqänmipqe, ätnänäqñi timäuniquaqä” ätukqe.

Anai, Jisasi Iquenyqä ätkqeqä

³⁶ Apäkä hui Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä-tqä äpmamiñqe. Iiyqä yoqe, Ana. Ii Panuelä iqueqä meqiyi. Panuelä iqu, Aseli iquesañäquvi. Ii äpäyanjä ae ekqe. Ii hiñuiqänänji quväukuä 7 kiqä qokä iqutä äpmamiñiyi. ³⁷ Qänakndanji kiqä qokiqu äpäkonqanğa, apäqñqä quväukuä kuapänä äpmamiñqe. Iiyqä quväukuä eeqänänji, 84 äpäukqe. Ii hiqäva-imäkqä anjä

iunji mälvquatämäuqä itä, buayä manqä äpme, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqämanätä, Iqueqä wäunui heatqänqatä hinjuinqatä itä, äpmaminqe. ³⁸ Hiunji iqueni, Simiyonä iqu qäpu tqanqa, Anai imbquau äwimeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änqaiqä” ätkqe. Inä ätätä, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu Jerusälemä iunji anqi itmetnqä diinqä hinuä äqämbu pmetanquwä iquauñi, ii Ymeqä Iquenyqä awi, iqisa ätipäqäkqe.

³⁹ Inqani iyaqu Naqä Iqueqä bukä iu äqänänqä-pa eeqänä ae imäkiyi, iyaquvqä anä-himqä Nasäretqänqä, qua Galilisänä inqinyqä äwäkiyi. ⁴⁰ Ymeqä Iqu naqä eätä, näqñqä kuapanä ämetä, yänänäqñqä ekqe. Inqani Goti Hanjuwä Iqu, Iquenyqä aquvanä itä, anquä iwimäkminqe.

Hiknä Jisasi Iqu, näqñqä-vqä iquatä kuknuä ätkuwinqä

⁴¹ Quväukuä ique-iqueni, hiunji naqänänqä Pasopanganji, Jisasi Iqueqä känatä-kandä hiunji hinuä qunyiynqä, Jerusälemänqä iqäsminiyi. ⁴² Jisasi Iqueqä quväukui hipa eeqäpnä eäqe hñquaqu päwqanqa, suqä iunji qänaknä ipu, Jerusälemänqä ekuwi. ⁴³ Qu hiunji yäpakä ique qäpu ae äqämbiyi, quwqä anämqä wiqänqani, Hiknä Jisasi Iqu Jerusälemä yätu yqänä äpmaminqe. Inqe kaniqutä känaisä, “Iqu Jerusälemä yätu yqänä äpmenä-qe” kñuä mindqänqä ikiyi. ⁴⁴ Iyaqu, “Iqu ämaqä huizitä anä äpätqänäuä” kñuä vqanqi, qu hiunji hñque qanä äwäminuwi. E äwipiyänqani,

iyaqu Ique moqumuaynqä, quvämaqä awä iu qävqä iynqä ipäqäkiyi. ⁴⁵ Ique mämoqumueqä iyi, qävqä iynqänä Jerusälemänqä angi ekiyi. ⁴⁶ Hiunji hnquaqui-hnquenä iunji, iyaqu hiqäva-imäkkä anä iunji, Iqu näqnqä-vqä iquauä awä iqi pmetanji ämoqumuakiyi. Iqini Iqu iquauqä kuknui qätä äwiyätä, iquau yatnqä inä äwiminqe. ⁴⁷ Inğanji ämaqä iqueqä kuknui qätä äwipu äpmapiyā iqua, Iqueqä näqnqenqätä, Iqueqä kima tquanqenqätä, qu eeqänä yäunjuä ikuwi.

⁴⁸ Iyaqu hinuä äqunyyi, tä äktäuwänäsinyä, känai tii ätukqe. “Nqä Ymeqä Iquki, suqä iinji sunqä yetquenyä? Tniqutä tnandäni, äwqä hanjä yeyqanji, ye Sinyqä qävqä itqänueä.”

⁴⁹ I tquanğa, Iqu kimanji, “Qe Nyinyqä sunqä qävqä itqäninyqä? Änäängä? Nyi Nqä Apiqueä anä täu pmetmqä diñqe, qe maqnqä eäninyqä?” ätukqe. ⁵⁰ Kuknuä kima iinqe, iyaqu kiquä quatinqe, maqnqä eminjiyi.

⁵¹ Inğanji Iqu iyaqutä Nasäretqänqä anä qe äwäkuwi. Ga Iqu iyaquiuä kuknui, qänaknä äwiminqe. E äpmapiyänğanji, känai kuknuä eeqänäni ämetä, iyyqä knuä indqänqä imä yänänäqnqä ämaeminqe. ⁵² Jisasi Iqu naqä eätä, Iqueqä näqnqe anqänänjä-tänju ekqe. Goti Hanjuwä Iqu Iquenyqä kuapänä winyätanji, ämaqä iqua-pqe inä äwinyminqe.

3

Jonä asnjä-qäyqä iqu, kuknuä awä

*ätuminqenqä**

1 Sisa Taipiriyasi iqu, Romä pmeqä iquauqä naqä quväukui 15 pmetanġani, Pondisi Pailoti iqu, qua Jutiya du kiyapqä pmetanġa, Heroti iqu†, qua Galili du ämiminġe. Itanġa iqueqä kânġuequ Pilipä iqu, qua Ituriyâ dutä, qua Tätakonitisi dutä ämiminġe. Itanġa Lisaniyasi iqu, qua Apilene du ämiminġe. 2 Inġanġi Anasi iqu, Kâyäpasi iqu, iquaqu hiqäva-imäkqä naqä äpmaminġiyi. Inġanġi Sakätiyasi iqueqä ymeqä Jonä iqu, anġa avqenqä imä pmetanġa, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui iquenyqä äpkqe. 3 I etanġani, iqu anġa eeqänänġa eqä Jotänätänġa iu ikitä, awä tii ätuminġe. “Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutnġä dinġe, hiqä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe ävquatämäupu, asnġa mapiyä” ätuminġe. 4 Iqu iinġa imäkminġetanġi, hinuä-tqä Asayä iqueqä bukä iu äqänänġä-pa ätimäukqe.

“Anġa avqenqä dunġi, ämaqä hnġueqä manġi tääqä tii ätqiyä. ‘Naqä Iquenyqä hänaqe näwinyä jänänä tiinġa imäkepiyâ. 5 Hänaqä ätnänġe, qua äptätnyäpu, itanġa qoqonġa ätqäunġe, yaquetä ipu, itanġa ätuqä änyänġe, hii iwqatäpu, itanġa äquvätä ätimäutä iqä änyänġe, ängüä nyätnġä imäkepiyâ. 6 Inġi ämaqä eeqänänġi, qu Goti Hanjuwä Iqueqä suqä, ämaqä qui imäknätqänuwä iquau hänġa iqumuatqe, hinuä qumbnuwiqä’ ätqiyâ” ätätä äqänä.‡

* 3: Matiu 3:1-12; Makä 1:1-8; Jonä 1:19-28 † 3:1 Heroti iqueqä yoqä huizi, Antipasiyi. Iqueqä kaniqueqä yoqä-pqe Heroti iqueyi. ‡ 3:6 Asayä 40:3-5

7 Inġaŋi qokä-apäkä kuapänä, Jonä iqu asnjä wuqiyätŋqä wimeqanġuwanġa, iqu tii ätukqe. “He qämakä quvqä iquauqä ymeqä-quenjqä. ‘Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä äpänqiyä, he zä upiyä-qe’ tqu hitqanġikä?”
 8 Hiqä kŋui äkunmäknäpu, suqä quvqe ae ävquatämäuqueqä äktmbu motquapiyä. Iinjä imäkquwi, he zä hŋqu häukuä-tänjä enqä-panuenjqä. Ga ‘Aprähamä iqu neqä awiqu hitanġqetani, ne äŋguä äpmenunä-qe,’ matŋqä pambiyä. Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqu hikä tä, Aprähamä iqueqä kaqä-kawäka epŋqe, äŋguä imäkänä. 9 Zä-häukuä äŋguä mäwiqanġutqä iquauŋi tä täuvepŋqä diŋqe, japiŋi zä-quatä iqi ae äwinä” ätukqe.

10 Jonä iqu e tquanġa, qu yatŋqä äväpu, “Iŋqe ne äänä imäkatuŋquäwä?” ätukuwi.

11 I tquanġuwänġa iqu kimaŋi, “Ämaqä hŋqu gguä hŋquaqu-tänju sätäti, ämaqä gguä maeqä ique vänqiyä. Itanġa ämaqä hŋqu buayä-tänju eäqe, iqu-pqe asä e yänqiyä” ätukqe.

12 Itanġa ämaqä mbqä motauqä hŋqua, asnjä mapŋqä äwimepu, tii ätukuwi. “Ämaqä ämänätqueqä iquki, ne äänä imäkatuŋquäwä?”

13 Kimaŋi iqu iquauŋi, “Heqä ämeyätqänjuwä iqua etquwä-pa, iünä motaupŋqe qä” ätukqe.

14 Itanġa ämaqä mäkä-iqä iqua-pqe yatŋqä äväpu, “Ne äänä imäkatuŋquäwä?” ätukuwi.

I tquanġuwänġa iqu, “He ämaqeuni, ‘Mbqä nätappiyä’ ätuäpu, suqä quvqä mitqueqä pambiyä. Quŋi kukŋuä quanġä mämitqä pambiyä.

Itanga ‘Mbq̄e, wäun̄uä iquqūeṅq̄e, tä q̄äyun̄jq̄ä’ k̄nuä indq̄ämbiyä” ätukq̄e.

¹⁵ In̄gani qokä-apäki, Kraisi ämaq̄eu mit̄jq̄ä Goti Hanjuwä Iqu ätekq̄ä Iquenyq̄e hin̄uä äq̄ambu äpmamin̄uwä iqua, Jonä iquenyq̄e, “Tqu Kraisi Qäq̄utiyä?” k̄nuä äwimin̄q̄e. ¹⁶ Qu k̄nuä e indq̄änätan̄guwin̄q̄e, Jonä iqu iquau tii ätukq̄e. “Nyi as̄ni, eq̄ä ditänä eqiyätq̄än̄ä. Iin̄ä etan̄gi, Ämaq̄ä nyi äman̄q̄utäun̄q̄ä Iqu, q̄änaki änä äpän̄qiyä. Iqueq̄ä yukä ämuasmän̄q̄ä gue ewamq̄e, nyi ämaq̄ä äṅguq̄unä manä, quvq̄un̄jq̄ä. Iqu as̄ni, Goti Hanjuwä Iqueq̄ä D̄n̄ä Äṅguitä, tä itä hiqiyän̄qiyä. ¹⁷ Iqu spetq̄ä a äq̄ätänä, kuä pa huätä ämatnämäütä, kuä naq̄e, aquvā äqiyätä Kiq̄ä an̄iu p̄n̄q̄ä maen̄q̄eq̄ä. Itanga kuä pai, tä maisquä du tnämäun̄iqeq̄ä” ätukq̄e. ¹⁸ In̄gani Jonä iqu, ämaq̄ä k̄nuä äṅguä map̄n̄q̄ä iun̄q̄ä, kuk̄nuä hui inä ätuätä, Goti Hanjuwä Iqueq̄ä kuk̄nuä äṅgui awä ätumin̄q̄e.

Heroti iqu, Jonä ique guä äpmuatekq̄en̄q̄ä§

¹⁹ Galilisan̄ä ämaq̄ä naq̄ä Heroti iqu, iqueq̄ä k̄ṅguequeq̄ä apäkä Herotiyasi ämetä, suq̄ä quvq̄ä huizi, kuapänä imäkq̄an̄q̄q̄eta, Jonä iqu äkasuwä ätukq̄e. ²⁰ Iutan̄i Heroti iqu suq̄ä quvq̄ä h̄n̄qu an̄gu inä imäkätä, Jonä ique guä äkiqiyäuekq̄e.

*Jisasi Iqu, as̄n̄ä ämakq̄en̄q̄ä**

²¹⁻²² Ämaq̄ä eeq̄än̄äni, qu as̄n̄ä
metq̄ätan̄guwän̄gan̄i, Jisasi Iqu-pq̄e as̄n̄ä

§ 3:18 Matiu 1:1-12; Makä 6:14-29; Lukä 9:7-9 * 3:20 Matiu 3:13-17; Makä 1:9-11

ämakqe. Iqu asnä ae ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqämanätqätanga, qäukui qnqanä äutänäqe, Dnä Änguä Iqu, ynñä-heeqä enqä-pa, Iquenyqä äquvepkqe. Äquvepqanga, qäukuä yätutanji, manä tiinjä ätukqe. “Si Nqä Ymeqä Nyi kiinä änyinätñqä Iqukiyqä. Nqä äwqe, Sinyqä yeeqä änyingiyä.”

Jisasi Iqueqä kawäkaunqä†

²³⁻³⁸ Jisasi Iqu, Iqueqä quväukui 30 päwqanga, Iqueqä wäunüä ipäqäkqe. Inganji qokä-apäki Iquenyqe, ‘Josepä iqueqä Ymeqeä’ knüä in-dqänguwi.

Kinganäñi, Goti Hanjuwä Iqu Atamä ique imäkkqe. Atamä iqu Seti ique eämakqe. Seti iqu Inosi ique eämakqe. Inosi iqu Kenanä ique eämakqe. Kenanä iqu Mähaleli ique eämakqe. Mähaleli iqu Jareti ique eämakqe. Jareti iqu Inokä ique eämakqe. Inokä iqu Metusela ique eämakqe. Metusela iqu Lamekä ique eämakqe. Lamekä iqu Noa ique eämakqe. Noa iqu Semä ique eämakqe. Semä iqu Apäksati ique eämakqe. Apäksati iqu Kainanä ique eämakqe. Kainanä iqu Sela ique eämakqe. Sela iqu Epe ique eämakqe. Epe iqu Pelekä ique eämakqe. Pelekä iqu Reu ique eämakqe. Reu iqu Serukä ique eämakqe. Serukä iqu Neho ique eämakqe. Neho iqu Tera ique eämakqe. Tera iqu Aprähamä ique eämakqe. Aprähamä iqu Aisakä ique eämakqe. Aisakä iqu Jekopä ique eämakqe. Jekopä iqu Jutä ique eämakqe. Jutä iqu Peresi ique eämakqe. Peresi iqu

† 3:21-22 Matiu 1:1-17

Heslonä ique eämakqe. Heslonä iqu Ani ique eämakqe. Ani iqu Atäminä ique eämakqe. Atäminä iqu Aminätapä ique eämakqe. Aminätapä iqu Nesonä ique eämakqe. Nesonä iqu Salämonä ique eämakqe. Salämonä iqu Boasi ique eämakqe. Boasi iqu Opeti ique eämakqe. Opeti iqu Jesi ique eämakqe. Jesi iqu Dewiti ique eämakqe. Dewiti iqu Netenä ique eämakqe. Netenä iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Mena ique eämakqe. Mena iqu Melea ique eämakqe. Melea iqu Eliyakimä ique eämakqe. Eliyakimä iqu Jonamä ique eämakqe. Jonamä iqu Josepä ique eämakqe. Josepä iqu Jutä ique eämakqe. Jutä iqu Simiyonä ique eämakqe. Simiyonä iqu Lipai ique eämakqe. Lipai iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Jorimä ique eämakqe. Jorimä iqu Eliyesa ique eämakqe. Eliyesa iqu Josuwa ique eämakqe. Josuwa iqu Erä ique eämakqe. Erä iqu Elämatamä ique eämakqe. Elämatamä iqu Kosamä ique eämakqe. Kosamä iqu Ati ique eämakqe. Ati iqu Meläki ique eämakqe. Meläki iqu Neri ique eämakqe. Neri iqu Selatiyoli ique eämakqe. Selatiyoli iqu Serupapelä ique eämakqe. Serupapelä iqu Resa ique eämakqe. Resa iqu Joänanä ique eämakqe. Joänanä iqu Jota ique eämakqe. Jota iqu Josekä ique eämakqe. Josekä iqu Semenä ique eämakqe. Semenä iqu Mätatiyasi ique eämakqe. Mätatiyasi iqu Matä ique eämakqe. Matä iqu Näkai ique eämakqe. Näkai iqu Esäli ique eämakqe. Esäli iqu Nahumä ique eämakqe. Nahumä iqu Amosi ique eämakqe. Amosi iqu Mätatiyasi ique eämakqe. Mätatiyasi

iqu Josepä ique eämakqe. Josepä iqu Jänai ique eämakqe. Jänai iqu Meläki ique eämakqe. Meläki iqu Lipai ique eämakqe. Lipai iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Heli ique eämakqe. Heli iqu Josepä ique eämakqe. Inji qokä-apäki, “Josepä iqu Jisasi Ique eämaqeqä” kñuä indqänquwi.

4

*Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwimiñqeqä**

¹⁻² Inğanji Dñä Änguä Iqu Jisasi Iqueqä äwqä imä kuapänä muñganğa, Iqu anğu wätñqä, eqä Jotänä iunji ävämakqe. Iqisanji Dñä Änguä Iqu Jisasi Ique iwimäkqanği, Iqu anjä avqñqä imä hiunji 40 äpmakqe. Iqu iu pmetanğa, Setänä iqu, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätñqä duñqä yamwiqä äwimiñqe. Imñji Jisasi Iqu buayä mañqä äpmenjaqänäqe, hiunji yäpakä iquenji Iqu buayä dä äwikqe.

³ Inğanji Setänä iqu, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanğutqe, hikä tqu buayä kunmäknätñqä, kukñuä tuvä” ätukqe.

⁴ Injäqe Jisasi Iqu kimanji, “Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tii äqänä.

‘Ämaqeqe buayä dutanä pmeqä hmanjqä’ † ätukqe.

⁵ I tquanğa, Setänä iqu ätuma äyäqe, anjä-himqä eeqänänjä qua täunji maqänä ämotquakqe. ⁶ Ämotquetä tii ätukqe.

* 4: Matiu 4:1-11; Makä 1:12-13 † 4:4 Kukñuä-suqä 8:3

“Anä-himqä eeqänänjä täunji, nyi Si misnqä ktapmçänä. Itanji, Si yoqä naqä qondnçinyä. Nätmatqä eeqänänji, nqä ae änyimänçqeqä. Itanji nyi ämaqä hnçue wimqä etançutqä di, nyi äwimçänä. ⁷ Inji Si qonjä änäuktäutnä, nyaqä yoqe haqeu mamäuçançtqe, eeqänänjä tä Tqä hiänçiyä” ätukqe.

⁸ I tquança Jisasi Iqu kimanji, “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii äqänä,

‘Si qonjä äuktäutnä, Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueä yoqenä haqeqä ämamäutnä, wäunçui Iqueqenä iqançinyä’ äqänänä” ‡ ätukqe.

⁹ Itanji, Setänä iqu Jisasi Iquenji, Jerusälemänçqä ätumä äwäqe, hiqäva-imäkqä anä atääqä yänçisa ätqäteqe, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeçuki etançutqe, qua mänji ikuapmäuvä. ¹⁰ Ii tiinjçä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii äqänä.

‘Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä enätqe, si ängüä mikiçnçänä ätuänçiyä. ¹¹ Inji tqä yuki, hikä iu hui matäveqä isnçä diñqe, iqua hipae hevqä mäkiçutäpñçäuä,’ äqänänä” § ätukqe.

¹² I tquança Jisasi Iqu kimanji tiinjä ätukqe. “Bukä iunji tii äqänä.

‘Si Goti Hanjuwä tqä Naqä Ique, yamwiçä mävqä panä’ äqänänä” * ätukqe.

¹³ Inçanji Setänä iqu, Jisasi Iquenji yamwiçä eeqänänji qäpu äväqe, hea hnçançqä hinçüä äqänä pmetnçä diñçä ävämakqe.

‡ **4:8** Kuknuä-suqä 6:13 § **4:11** Apçä Bukä 91:11-12 * **4:12**
Kuknuä-suqä 6:16

Jisasi Iqu, Galili iuta wäunuä ipäqäkqenqä†

14 Inġanji Dnġä Änġuä Iqueqä yänänäqñqä ditä qäsä, Jisasi Iqu Galili duñqä anġumä äukqe. Ämaqä iqi pmeqe, Iquenyqä qätä äwikuwi. 15 Iqi äpme, iquauqä anġä aquväqñqä iu näqñqä äväkiqe, ämaqä eeqänänä iuqä hiñuä iqi, yoqä naqä täñä-qu emiñqe.

Nasäretqätanġä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwiñqä‡

16 Iqisanġi Iqu Nasäretqänqä, anġä Iqu hiñuiqänä äpme naqä ekqä duñqä ävämakqe. Iqi ätimäuqe, Iqueqä suqä dunä itä, Sämbatqä hiunġi hapä pmeqänġanġi, anġä aquväqñqä yänġisa äpeyätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui a täutuñqä ätqäukqe. 17 Ämaqä hiñuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqe, ämaqä bukä miqä iqu ämetä, Jisasi Ique vqanġa, Iqu ävatäqe, kukñuä tiñä qänätanġi äqunätä a ätäukqe.

18 “Dnġä Änġuä Iqu nyaqä yäpä tämä äpmenä. Ii tiñiqä. Naqä Iqu nyi ätenjikqe. Qokä-apäkä nätmatqä maeqä du, Iqueqä kukñuä äñgui awä tumqätä, ämaqä ġuä pmetanġuwä iquau, ‘Hiñġinä upñqeqä’ tumqätä, ämaqä hiñuä quvqä iquau-pqe, ‘Hiñuä anġu qämbñqeqä’ tumqätä, itanġa ämaqä, huizi iqua mäñdi kittqiyätqätanġuwä iquau, qanyä pmapñqä iwimäkqämqä änändowatkqeqä. 19 ‘Hea Naqä Iqu ämaqe anġuä iwimäkäniqenqä äpätnqe, qäqiqiyqä’

† 4:13 Matiu 4:12-17; Makä 1:14-15 ‡ 4:15 Matiu 13:53-58; Makä 6:1-6a

awä tquämqä änändowatkqeä”[§] qänätanġi a ätäukqe.

²⁰ Jisasi Iqu a qäpu ätäuäqe, bukä ämuänyätä, anġi äväqe, quamä äpmakqe. Inġani, ämaqä anä aquväqñqä iu äpmamiñuwä iqua, qu eeqänä Jisasi Ique hiñuä yänänäqñqä äqunmiñuwi.

²¹ Iiñä iqanġuwänġa, Iqu tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä bukä täu äqänänqä tä, he qätä äwiyänjuwä iunġi, täñġa ätimäuqiya.”

²² Iqu i tquanġa, eeqänänqä iqua Iquenyqä yeeqä ipu, kukñuä anġuä ätpiyi, Iqu kukñuä anġuänänqä tquanġqenqä kñuä kuapä indqämbiyi, tiñä ätnġuwi. “Tä Josepä iqueqä Hikñiqueqä. Kukñuä tä, Iqu anġisa ämetä tqiyä?”

²³ Jisasi Iqu kimañi, tii ätukqe. “Ämaqä quamä anġuänänqä pmeqeunqä kukñuä ätätqänjuwä-panġi, he ‘Si duuta iqukiyqä. Tqä-täuä anġuä imäkinyä’ ändpiyi, itanġa ‘Nätmatqä Si Kapänamä imäkñiñqe, ne qätä äwiyququeqä. Inäqe Tqä anä täqñi, asä i imäkiyä’ dpñqeä” ätukqe.

²⁴ Inġani Iqu tiñä-pqe inä ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqänä. Ämaqä, hiñuä-tqä quwqä anä-himqä iutañä iquenyqe, qu yeeqä miqä ipñqäuä.

²⁵ Nyi naqä-qakuä tiñä-pqä etqänä. Kinġanäñi, Laisa iqu pmetanġani, quväukui hñquaqui-hñque, qanui 6 iunä piyä maqiyqä itä, buayä dä naqänänqä ätimäukqeä. Inġani apäqñqä kuapänä hiua, Israitqä iu äpmamiñuwiqä.

§ 4:19 Asayä 61:1-2

²⁶ Inäqce Goti Hanjuwä Iqu Laisa iqueni, apäqñqä iuautañä huinyqä mändowatqä danä ikqeqä. Oeyä. Iqu iqueni, apäqñqä yäpaqängisañä anä-himqä Säläpatqä pmeqä huinyqä, anä-himqä naqä Saitonä ingisañqä ändowatkqeqä.

²⁷ Tiinjä-pqä eminqe. Hinuä-tqä Elisa iqu pmetañgani, qokä-apäkä wänyimänqä-tänjä kuapä Israitqä iu äpmaminjuwiqä. Inäqce, eeqänänjä iquauqä wänyimänqä qäpu maeqä da ikqce. Naimänä, qua Siliya pmeqä iqunä, änguä imängqeqä” ätukqce.

²⁸ Jisasi Iqu e tquanga, ämaqä anä aquväqñqä iu äpmaminjuwä iqua, kukñuä qätä injä äwipiyi, qu eeqänä äwqä tnänjä naqänänjä äwiñgqe. ²⁹⁻³⁰ Injä ipiyi, iqua ävaupu, Iqueni anä-himqä yäpaqängisa äkiwqatämäkuwi. E imäkäpiyitanj, qoqonä, anä-himqä iu mätnätangqä yängisañi, iwaqä bu ävqutäumanä-tpu, ätuma yqanquwänga, Iqu quvaqä awä iqisa äqupäwungä äwekqce.

*Jisasi Iqu, ämaqä dnä quvqä-tänjä hñque änguä iwimäkkqeqä**

³¹ Iqisañi Iqu Kapänamä, anä-himqä Galilisänjä ingisañqä äwäkqce. Sämbatqä hiunji hapä pmeqänggani, Iqu ämaqä iquau näqñqä äwiminqce. ³² Ingani Iqu, yoqä-tänjä-qu tquangqeqä, qu qätä äwiyäpu, yäunuä ikuwi.

³³ Ingani, ämaqä dnä quvqä-tänjä anä aquväqñqä iu äpmaminqä hñqu ämävauqe, manä yänänqñqä tiinjä ätukqce. ³⁴ “Äi! Jisasi Nasäretqätanjä Iquki, Si squä nemäkätñqäwä?

* 4:29-30 Makä 1:21-28

Si ne qui nemäkätņqä äpnätanä? Nyi Sinyņqe näqņqä eņänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ämaqä Jänänänä Iqukiyqä” ätukqe.

³⁵ E tquanğa, Jisasi Iqu yänänäqņqä tii ätukqe. “Si kukņuä matqä panä. Ämaqä iqueni huätä vämayä!” E tquanğa, dņä quvqä iqu, iqueni qu-tänä awä iqi qua mäņi äkimäuqe, ique qui mimäkqä itä ävämakqe.

³⁶ Ämaqe yäunüä ipiyi, tii ätnęuwi. “Kukņui äkitanäwä? Iqueqä yoqetä yänänäqņqä iutatä tquanğa, dņä quvqä iqua qätä äwiyäpu ävämeqäuä.” ³⁷ Jisasi Iqu nätmätqä iinä imäkkqenqä tiwiqe, anä-himqä im-imä äwekqe.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hņquautä, anğua iwimäkkqenqä†

³⁸ Jisasi Iqu anä aquväqņqä iunĭ ävämaņi, Saimonä iqueqä anä iu äpaqukqe. Iqinĭ Saimonä iqueqä känemi, huiwä dņä tnänä iqanĭ witanğqenqä, qu Iqu yätamäkqä vätnqä dinqä yatņqä äwikuwi. ³⁹ I tquanğuwänğa, Iqu äwäqe, apäkä ii-sänä qäqiqi ätqäuqe, yaqä huätä wätņqänä kukņuä yänänäqņqä ätukqe. Iqu e tquanğa, yaqä qäpu eqanĭ, ii anğua maqänä imänäqe, ymisanä näwinyä imäkekqe.

⁴⁰ Maptqä äqukunätņqä itqätanğa, qu ämaqä tänä-yaqä huitanä-huitanä-tänĭ, Jisasi Iquenyqä ätuma ätimäukuwi. Iinä iquaunĭ, Iqu hņqunä-hņqunä hipa haqeqi äwiyätä, anğua iwimäkkqe. ⁴¹ Iqu e imäkätqätanğa, dņä quvqe ämaqä kuapänänä iunĭ ävämakuwi.

† 4:37 Matiu 8:14-17; Makä 1:29-34

Ävämepeiyänġaŋi, qu Iqueni, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä” ätukuwi. Qu, “Tqu Kraisi, Ämaqä mitŋqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqueqä” näŋŋqä etanġuwitaŋi, Iqu, qu äkasuwä ätuätä, “He matqä pambiyä-qe,” yänänäŋŋqä ätukqe.

Jisasi Iqu, anä-himqä huiu awä ätuäkämiŋqenqä‡

⁴² Zinuänġaŋi, Jisasi Iqu anä avŋŋqä duŋqä äväma äukqe. Inġaŋi ämaqe, qu Iquenyqä qävqä ikipu, ämäqumuapiyi, iquau mävämeqä yätŋqä, iqi ätäuqumuatekuwi. ⁴³ E iqanġuwinqä Iqu iquau tii ätukqe. “Henyä ma, anä-himqä huiuŋi, Goti Hanjuwä Iqunä miqenqä awä inä tumqeqä. Goti Hanjuwä Iqu iinŋinqä änändowatkqeqä” ätukqe. ⁴⁴ Iqinŋi ävämaŋi, Iqu qua Jutiya iu ikitä, iquauqä anä aquväŋŋqä iu awä ätuäkämiŋqe.

5

*Jisasi Iqu, hämapäkä piqä hŋquau tääqä ätuätumakqenqä**

¹ Hiunji hŋqueni, Jisasi Iqu eqä Genesäretqä iqueqä maŋä iqi tqäutänġa, ämaqä kuapänänġa Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä qätä wipŋqä, Iqu-tänġa qäqiqi ätqäuminuwi. ² Jisasi Iqu kukŋuä awä ätuätäqänġaŋi, hämapäkä-piqä hŋquauqä yimba hŋquaqu eqä maŋä iqi witaŋġinyä äqunġqe. Hämapäkä-piqä iqua yimba iu mäpmeqä, quwqä hämapäkä qa piunyqe, asŋä

‡ 4:41 Makä 1:35-39 * 5: Matiu 4:18-22; Makä 1:16-20

äqämiñuwi. ³ Inğanı Iqu Saimonä iqueqä yimba ique hiñuä äqunäqe, ätkamäutä, Saimonä ique, “Yimba nändi äma uvä” ätukqe. Itanji Iqu yimba iu quamä äpmeqe, qokä-apäkä iquau kukñuä hui inä äwikqe.

⁴ Iqu näqñqä qäpu äväqe, Saimonä iqueni, “Si yimba eqä awä näñi äma äwätnä, iqisañi he qae hämapäkiñqä eqä-huñjä bu tnämeqapiyä” ätukqe.

⁵ I tquanğa, Saimonä iqu kimañi, “Naqä Iquki, ne heatqä tqueni wäñuä yänänäqñqä itqätanğu, zä aañqä änavqiyä. Ne hämapäkä tutqä qäpu mapiqä iqunä. Ga Si iinjä ändiñi, nyi qa ätnämäumqänä” ätukqe.

⁶ Qu iinjä ipiyi, hämapäkä kuapä piqanğuwänğa, qae ändakmäumätä ikqe.

⁷ Iquauqä käyämaqä yimba huizi du äpmamiñuwä iqua, yätamakqä wipñqä diñqä hipa äuqueqä äwikuwi. Iqua äppiwi, hämapäki yimba hñquaqui ämaikuwi. Inğanı yimba iquaqu eqä-huñjä mämä quveqenyäsinyä ikiyi.

⁸ Saimonä Pitä iqu, hämapäkä eeqänänjä äpäkuwä iu äqunäqänğanı, iqu yäñuä naqänänjä itä, Jisasi Iqueqä yukä yäpä iqi äpäknäqe, “Naqä Iquki, Si änyiväma uvä. Nyi ämaqä quvqunjqä” ätukqe. ⁹ Iqunä ma. Ämaqä Saimonä iqutä anä äpmamiñuwä iquapqe, yäñuä ikuwi. ¹⁰ Iqueqä wäñuä anä iqä, Jemisi iqutä, Jonä iqutä, Sepri iqueqä hikñjä inğueqi-pqe, yäñuä inä ikiyi.

Saimonä iqu i tquanğa, Jisasi Iqu kimañi, “Si zä miqä panä. Nyi, si ämaqä, hämapäkä enqä-

pa, piqätñäñqä, ikimäkmqänä” ätukqe. ¹¹ Qu yimba eyqiyämañi, eqä mañä weä näñinyqä äpäupiysi, quwqä nätmätqä eeqänäñi hiñuinä äqunñuanji, Jisasi Ique qänaki äwivändkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä wänyimänqä-tänjä hñque äñguä iwimäkkqenqä†

¹² Hea hñqenji, Jisasi Iqu anjä-himqä hñque äpmamiñqe. Anjä-himqä iunji, ämaqä wänyimänqä kuapänänjä-tänjä hñqu äpmamiñqe. Iqu Jisasi Ique hiñuä äqunäqe, qonä äwoktäütä, hipenüä qua bu eätä, Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, Si äkinganñgutqe, nyi äñguä iqu nyimäkätñinyä.”

¹³ Itanña Jisasi Iqu hipa haqeqä äwiyäqe, tii ätukqe. “Nyi änyinñiyä. Si äñguä imänyä.” I tquanña, ämaqä iqueqä wänyimänqä, äñguä maqänä imänñqe.

¹⁴ Iinñe Jisasi Iqu tiinñä ätukqe. “Nyi tä imäkkqenqe, si ämaqä hñque mätquä panä. Si hiqäva-imäkkqä iquenyqä äyätñä, tqä huiwi ique motquayä. Mosisi iqu ätkqä-pa, tqä huiwä äñguä ikimäkkqenqä hiqäva imäkiyä. Iinñe, qu ‘ämaqä tqi iqueqä yaqe, äñguä ae imänñqeqä’ kñuä vätnqänännyä” ätukqe.

¹⁵ Iqu, “Si ämaqä hñque mätquä panä” qäyä ätukqä-qe, ämaqä im-imä äpmapiyä iqua, Jisasi Iquenyqä kukñui qätä kuapänä äwimiñuwi. Inñanji ämaqä kuapänä kukñuä qätä wipñqätä, iquauqä yaqä äñguä iwimäkätñqätä, Iquenyqä äpmiñuwi. ¹⁶ Qu iinñä itqätanñuwänña, hea kuapänänñanñanji Iqu äväma, anjä avqñqä

† 5:11 Matiu 8:1-4; Makä 1:40-45

imqä äwätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäqisminqe.

Jisasi Iqu, ämaqä yänä-a quvqä hñque änguä iwimäkkqenqä‡

¹⁷ Hea hñquenji Jisasi Iqu qokä-apäkiu näqñqä vätqätanğa, Parisitanä hñquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä hñquatä anä-himqä eeqänänä Galilisanä, Jutiyatanä, Jerusälemätanä iuta äppiwi, Jisasi Iqutä quamä anä äpmaminjuwi. Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqe, Jisasi Iqu ämaqä täñä-yaqä iquau änguä iwimäkätñqänä Iqutä äpmaminqe. ¹⁸ Inğanji ämaqä hñqua, ämaqä yänä-a quvqä hñque hevqä ämiqutäwa äpäpu, anä yäpä yänğisa äma äpeyäpu, Jisasi Iqu-tänä qäqiqi hianä-tpu ikuwi. ¹⁹ Ämaqä kuapänä pmetanğä änä mäpeyqä ipiyi, anä haqä yätunqä äma äpepiyi, atääqä yänğisa itäqäktäupu, ämaqä yänä-a quvqä iqueni, iqueqä hevqeu guä ämäsäupiyi, ämaqä pmetanğuwä awä Jisasi Iqu tqäutanğqä bunqä guä äyämäwatukuwi.

²⁰ Iqu quwqä quuvqä heqiyqä du hinuä äqunäqe, “Nqä näueqä iquki, tqä suqä quvqe, huätä ae ämakmäuqänä” ätukqe.

²¹ Iqu e iqanğqenqä, Parisi iquatä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä kñuä tiñä indqänğuwı. “Suqä quvqä huätä mamäuqe, Goti Hanjuwä Iqunänjqä. Iqueni äkittqiyetä, naqä timäutñqä ätqäqä Tqu, ii Tqukä?”

²² Iquauqä kñuä indqänğqä imñi, Jisasi Iqu näqñqä ae eäqe, “He Nyinyqä kñuä iñi, sunqä

‡ 5:16 Matiu 9:1-8; Makä 2:1-12

indqängäuä?” ätukqe. ²³ “Nyi qeiqinyä imäkätmä tmqe, kukñui äkikä? ‘Tqä suqä quvqe huätä ämakmäuqänä’ tmqätanä ä, ‘Si ävautnä qanä uvä’ tmqätanä? ²⁴ Tiinjä eänä, Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqu, qua täuji suqä quvqe huätä mamäunqiyä. He iinjinqe näqñqä mapñqe, Nyi ämaqä täñä-yaqä iqueni tii ätquä. ‘Si ävautnä, tqä yquvanä a ämaqätätinä, anämqä uvä’ ätquänä” ätukqe.

²⁵ Jisasi Iqu e tquanga, iqu maqänä ävauqe, iqueqä yquvani a ämaqätäqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änquiqä” ätätä, iqueqä anämqä äukqe. ²⁶ E äqumbiyi, qu eeqänä yäunüä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änquiqä” ätkuwi. Iinjinqe, tiinjä ätkuwi. “Tänga ne nätmätqä huitañä yänänäqñqe timäuqangi hinüä äqunänunä” ätäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenqä knüä kuapänä indqänguwi.

Jisasi Iqu, Lipai (Matiu) ique tääqä ätuätumakqenqä§

²⁷ Iqisanj Jisasi Iqu äwäqe, ämaqä mbqä motauqä hñqu, mbqä motauqä anä iu pmetangi äqunqqe. Iqueqä yoqe, Lipai ique. Iqueni Jisasi Iqu, “Si qänaki nyivändiyä” ätukqe. ²⁸ I tquanga, iqu nätmätqä eeqänäni iqi ävämetä, pämä ätqäuqe, Jisasi Ique qänaki äwivändkqe.

²⁹ Lipai iqu Jisasi Ique itmakqenqä, iqueqä anä du ymisanä naqänänä imäkkqe. Ämaqä kuapänä mbqä motauqä iquatä, ämaqä huizipqä iquatä, buayä anä änäpu äpmaminuwi.

§ 5:26 Matiu 9:9-13; Makä 2:13-17

³⁰ I pmetanġuwänġa, Parisi iquatä, iquauqä ämaqä kuknġuä-suqenġä näqġqä iquatä, Jisasi Iqueqä wäunġuänġä ämotquaminġä iquauġi, “He ämaqä mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäkqä iquatä buayä anäġi, sunġä nä tqänġäuä” ätukuwi.

³¹ I tquanġuwänġa, Jisasi Iqu kimanġi, “Ämaqä yaqä maeqä iqua, duuta iquauġqä mäwqä ipnä. Ämaqä yaqä iquanä upġqäuä” ätukqe.

³² “Inġe, kġuä äkunmäknäpu suqä quvqä vquatämäupġqä diġe, Nyi ämaqä suqä äġġuä imäkqä iquau tääqä tumqä mapqä iqäqeqä. Ämaqä suqä quvqä imäkqä iquau tääqä tumqä äpqäqeqä” ätukqe.

*Qu Jisasi Ique, suqä buayä manġänġä yatġä äwikuwinġä**

³³ Inġanġi qu Jisasi Ique, tiinä ätukuwi. “Ämaqä Jonä iqu wäunġuänġä ämotquetġqä iqua, buayä manġänġä imäkäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätqänġuwiqä. Itanġa, Parisi iquauqä-pqä iqua, asänänġqä. Inġe Saqä iqua, buayätä eqätä änätqänġäuä” ätukuwi.

³⁴ I tquanġuwänġa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä apäkä metġqä hġqu, iqueqä käyämaqä iquatä yqänä pmetanġanġi, he iquauġi, ‘Buayä manġä pambiyä’ tupġqätanä? Oeyä!

³⁵ Qänakndanġi, ämaqä hġqua ique ätuma uwqanġuwänġa, iqueqä käyämaqä iqua buayä manġe, inġanä pmapnuwänġeqä” ätukqe.

* 5:32 Matiu 9:14-17; Makä 2:18-22

³⁶ E ätuäqce, Iqu kuknuä ktqä tii ätukqce. “Gquä yäuä hñqu äpäknqce, ämaqä hñqu gquä änyä-hänä dutani, yäuä nänuenyqä mapisqä yänqiyä. E äpisätqce, iqu änyä-hänä ique qui imäkänqiyä. Itanğa änyä-hänitanitä, yäuä ditäni, asänänjä maeqä etanği, yäuä iqu ängüä matimäuqä yänqiyä. ³⁷ Tiini inänjqä. Ämaqä hñqu wainqä-eqä änyä-hänä hui, yaqueqä huiwä yäuä du mequatimäuqä yänqiyä. Iqu e imäkätqce, wainqä-eqä änyä-hänä, yaqueqä huiwä yäuä iquenä äpisätä, qua bu iquasäunä. Yaqueqä huiwä-pqä qui inä imäknänqiyä. ³⁸ Iinjqce, qu wainqä-eqä änyä-hänä, yaqueqä huiwä hänä iu iquatimäupnqäuä. ³⁹ Itanğa ämaqä wainqä-eqä yäuä änguwä iqua, änyä-hänä dunqce mäwinqä inä. ‘Yäuä iqu ämäwqätäunä’ ätätqänäuä” ätukqce.

6

*Qu Jisasi Ique, suqä Sämbatqenqä yatnqä äwikuwinqä**

¹ Sämbatqä hiunji hapä pmeqä hñquenä, Jisasi Iqu kuä-witqä wänuä iu ikäminqce. Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iqua anä ikipu, kuä-witqce ätäkäpu änminuwi. ² Iqua e iqanğa äqumbiyi, Parisi hñqua tii ätukuwi. “Nätmatqä iinji, neyaqä suqä hiunji hapä pmeqänğanä, ne pmua imäkätunqceqä. He iinji sunqä imäkqäuä?” ätukuwi.

³ Jisasi Iqu kimanä tii ätukqce. “Hinuiqänänä, neqä awiqu Dewiti iqtä, iqueqä ämaqä iquatä

* 6: Matiu 12:1-8; Makä 2:23-28

buayä dä äpäkonäpiyängga imäkkqenqe, he kukñui a matäuqä itqänuwätanä? ⁴ Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anä yäpä yängisa äpaquväqe, buayä Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqi äwäminqe, ämakqe. Buayä iini, hiqäva-imäkqä iquanä ämepu bñqä äwäminqe. Huiziquaunqe, ii pmuai. Inäqe, Dewiti iqu ämeqe, änätä, hui iqueqä ämaqä iquau äwikqeqä” ätukqe. ⁵ Tiinä-pqe inä ätukqe. “Hiunji hapä pmeqeñi, Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu ämitqänä.”

Jisasi Iqu, ämaqä hipa quvqä-tänä hñque, äñguä iwimäkkqenqä†

⁶ Hiunji hapä pmeqä huiziqueni, Jisasi Iqu anä aquväqñqä hñque äpaquväqe, näqñqä äwiminqe. Qutä anäñi, ämaqä hipa ämuangisani quvqä-tänä hñqu äpmaminqe. ⁷ Inğanji kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatä kñui, “Ämaqä Iqu ämaqä tqenji, hiunji hapä pmeqä tänğanji, äñguä iwimäkänqutiyä, ä äñguä mäwimäkqä yänqutiyä?” vqanji, Jisasi Ique kukñuä mitpnuwänqä hänaqenqä qävqä ipu, hiñuä äqumbu äpmaminuwi. ⁸ Itanji Jisasi Iqu iquauqä kñuä indqänqä imñinqe näqñqe eäqe, Iqu ämaqä hipa quvqä ique ätukqe. “Si ävautnä, ämaqä iquauqä hiñuä iqi pämä tqävä.” I tquanğa, iqu ävautä e imäkkqe.

⁹ Iqu e imäkqanğa, Jisasi Iqu iquau ätukqe. “Nyi yatñqä eyqänä. Neyaqa suqä duni, hiunji hapä pmeqänğanji, ne suqä äñguä imäkatunquätanä, ä quvqä imäkatunquätanä?”

† 6:5 Matiu 12:9-14; Makä 3:1-6

Ne ämaqä qui imäkmbñqä pmetanjuwä iquauni, yätamakqä vatunquätanä, ä qui iwimäkatunquätanä?" ätukqe.

¹⁰ E ätuäqe, Iqu ämaqä eeqänänjä iu hinuä äqunğawäqe, ämaqä hipa quvqä ique, "Si tqä hipae jänä vöpäyä" ätukqe. Iqu tquanğqä-pa imäkqanğa, iqueqä hipae anğüä qe imänğqe.

¹¹ Injä äqumbiyi, ämaqä kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatä äwqä äkasuwä kuapanä munğanğa, tii ätnğuwı. "Ne Jisasi Iqueni, äänä imäkatunquäwä?"

Jisasi Iqu, ämaqä 12 hñquau atäunüä äwikqenqä†

¹² Heatqä hñqueni Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tuätñqä qoqonä yätunqä äyäqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tätqätanği zä ävekqe. ¹³ Mäptqä timäuqanğa, Iqu Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquau tääqä ätuätumeqe, qutanjä 12 iquau atäunüä äväqe, "ämaqä wäunüänqä dowatqä" änyuätkqe.

¹⁴⁻¹⁶ Ämaqä iinji, hñqu iqueqä yoqe Saimonä ique. Iqueni, Jisasi Iqu "Pitä iqukiyqä" ätukqe. Hñqu Endru, Saimonä iqueqä känğueque, hñqu Jemisi ique, hñqu Jonä ique, hñqu Pilipä ique, hñqu Batromi ique, hñqu Matiu ique, hñqu Tomasi ique, hñqu Jemisi, Aläpiyasi iqueqä ymeqä ique, hñqu Saimonä, ämaqä Selotqä iutanjä-que, hñqu Jutasi, Jemisi iqueqä ymeqä ique, hñqu Jutasi Iskarioti ique. Ämaqä yäpakä tqı, qänakndanji Jisasi Ique ämaqä himä-wiunqä iquau väniñqä ique.

† 6:11 Matiu 10:1-4; Makä 3:13-19

Jisasi Iqu, ämaqä kuapänänjä hñquau äñguä iwimäkkqenqä

17 Iqu iquau atäunuä ae äväqe, iquatä anä äppiwi, Iqu anä quauñä hñqäqi, ämaqä kuapänänjä iquatä pämä anä ätqäukuwi. Iqutä anä ätqäuminuwä iqua, kuapänänjä hñqua, Iqueqä wäunuä ämotquaminqä iquai. Ämaqä huiziqua, hui qua Jutiya im-imä äpmakäwänuwä iutani, hui anä-himqä Jerusälemä iutani, hui eqä-huänä manä, anä-himqä Tayätä Saitonätä ingisañä-pqe anä äpmaminuwi.

18 Inğanji qu Jisasi Iqueä kukñui qätä wipñqätä, iquauqä täñä-yaqä äñguä imämbñqätä, äwimakuwi. Ga ämaqä dnä quvqä iquauta qui imäknätqätanquwä iquauñi, Jisasi Iqu äñguä qe iwimäkkqe. 19 Ämaqä eeqänäñi, qu Jisasi Iqueä yänänäqñqä dutani äñguä imänäpiyä diñqä, äwutmaqänanä-tpu iminuwi.

Hanjä-iqä ämetqänjuwä iqua, yeeqä ipñqenqäS

20 Inğanji Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquau hinuä äqunäqe, tii ätukqe. “Ämaqä nätmätqä maeqä iquenyä, he yeeqä enyänä. Tinjqä. Goti Hanjuwä Iqunä miqeuñi, hiqeqä. 21 Ämaqä tänga buayä dä eyätñqä iquenyä, yeeqä enyänä. Tinjqä. Qänakndani he buayä kuapänä änapu, äwqä äñguä hipäsäniqeqä. Ämaqä kñuä äqiyätqänjuwä iquenyä, he yeeqä enyänä. Tinjqä. He qänakndani, tä spnuwiqä.

22 Qänakndani, he Ämaqeucä Ymeqä Ekqä

Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä duta, qu äwqä äkasuwä kiinä etäpu, huätä endowatäpu, kuknuä quvqä etäpu, hiqä yoqenqä 'quvqeqä' etäpu, qui imäkqanqppqänqani, he yeeqä iqäpñqä. ²³ Hea inqani, he aquvänä ipu, häukuä qutäqäpñqä. Tinjqä. Nätmatqä änguanänä kuapänäni, qäukuä haqä yätu henyqä näwinyä äwinä. Suqä qu emäkpnqä-pani, iquauqä kaqä-kawäka qänqanänä hiñuä-tqä iquauñi inä imäkmiñuwiqä" ätukqe.

Ängüä äpmeñuwä iqua, hanä-iqä mapñqenqä
²⁴ "Itanqa ämaqä nätmatqä kuapä-tänä iquenä, änguanä mimbiyä! Hanä-iqä hemeñqiyä! Nätmatqä hiqä äwqä ängüä imäkmbñqe, he ae ämeñäuä. ²⁵ He tänqa buayä änäpu, ängüä äpmeñuwä iquenä, änguanä mimbiyä! Hanä-iqä hemeñqiyä! Qänakndani, he dä heyäniqeqä. He tänqa tä äsätqänuwä iquenä, he änguanä mimbiyä! Hanä-iqä hemeñqiyä! Qänakndani, he ka ipu, knuä qäyqäpnuwiqä. ²⁶ Ämaqä eeqänäni henyñqä aquvänä iqanqppqänqani, he änguanä mimbiyä! Hanä-iqä hemeñqiyä! Qänqanänänqani, hiñuä-tqä quanqä iquauñi, kaqä-kawäka iquauñqä aquvänä asä e imiñuwä-qe, iquauñi hanä-iqe, äwimakqeqä" ätukqe.

*Himä-wiunqä iquauñqä, naqä-qakuänä wiñqenqä**

²⁷ "Nyi he etqänä. Nyaqä kuknuä qätä änyiyätqänuwä iquenä, he hiqä himä-wiunqä

* 6:26 Matiu 5:38-48

iquaunqä, naqä-qakuänä henguätņqeqä. Ämaqä henyqä mäwinqä itņqä iquaunĳi, he suqä äņguänänĳä dinä iwimäkqäpņqeqä. ²⁸ Ämaqe, he qui imäkmbņqä diņqä tääqä ätätqäņuwä iquaunĳi, he iqua äņguä pmapņqä diņqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tquäpņqeqä! He ämaqä qui emäkätqätanĳuwä iquaunĳi, Goti Hanjuwä Iqu iquau yätamakqä vätnqä tääqä tquäpņqeqä! ²⁹ Ämaqä hņqu saqä manĳawä iu kpäsqaņqutqe, si hņgisa inä wimäkqätņqeqä. Ämaqä hņqu saqä gquä quäuqä äquvätqe, gquetä qäsä qäyä ämequänä. ³⁰ Ämaqä eeqänänĳi, nätmätqänqä yatņqä kiyqanĳuwä iquaunĳi, si äwisņqeqä. Ämaqä hņqu saqä nätmätqä meqaņqutqe, si 'Anĳi dapiyäqe' mätquä pa iqätņqä. ³¹ Suqe, ämaqä qu he emäkpņqä enyänqä-paņi, he-pqe qunĳi inä iwimäkpņqeqä" ätukqe.

³² "He ämaqä henyqä äwinyätņqä iquaunqänä enqaņqutqe, inĳä itqäņuwitani, he nätmätqä äņguänänĳä Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iutani, squä mapnuwänqäwä? Hmanĳqä. Ii tiinĳqä. Ämaqä suqä quvqä imäkqä iqua-pqe, iquaunqä winyätqätanĳqä iquaunqänä äwinyätä, asä inä imäkqä-quaiqä. ³³ He ämaqä äņguä emäkqanĳuwä iquaunä äņguä iwimäkqanĳpqe, he nätmätqä äņguänänĳä Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iutani, squä mapnuwänqäwä? Hmanĳqä. Ii tiinĳqä. Ämaqä suqä quvqä imäkqä iquapqe, asä inä imäkqä-quaiqä. ³⁴ He 'Iqu anĳumä kima dapqonqä' kņuä indqämbu, ämaqä hņque qanyinä vqaņĳpqe, he nätmätqä äņguänänĳi

squä mapnuwänqäwä? Hmanjqä. Ii tiinjä. Suqä quvqä imäkqä iqua, 'Iqu anqumä dapqonqä' knuä indqämbu, suqä quvqä imäkqä huiziquau qanyinä wipnqäüä.³⁵ Itanqa, hiqä himä-wiunqä iquaunqä enganguti, iquaunji ängüä iwimäkpnqäüä. 'Ämaqä tqü, anqumä mändapqä yänqiyä' knuä qäyä indqänäpu, qanyinä wipnqäüä. He suqä iinjä imäkpqe, Goti Haqä Yätutanä Iqueqä ymeqä äpmepu, qänakndanji nätmätqä kuapanä Iqueqä hipa iutanji mapnuwiqä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä qu Iquenyqä 'änguiqä' mätquä ipu, suqä quvqä imäkätqätanquwä iquaunji, ängüänä ämitqäüä.³⁶ Goti Hiqä Heniqu, ämaqeunqä wiunqä miqä, huäqä äwunätnqä-pa, he-pqä huäqä he-unätnqeqä" ätukqe.

Huiziquauqä suqenqä miwäsäuqenqä

³⁷ "He ämaqä iquauqä suqenqä iwäsäupu, 'Ämaqä quvqä-quaiqä' matqä pambiyä. He iinjä mimäkqanqgpqe, Goti Hanjuwä Iqu henä-pqe memäkqä yänqiyä. Ämaqä hnqu suqä quvqä imäkqanqenqä, 'Iquenji pizqä päkiyä' mätquä pambiyä. He e mätquä iqanqgpqe, Goti Hanjuwä Iqu henyqä e mätquä yänqiyä. He suqä quvqä qäyä etqueqanqppi, heqä äwqe hanuä imäknäpu, hui enyänä. He iinjä imäkqanqgpqe, Goti Hanjuwä Iqu henji, iinjä emäkänqiyä" ätukqe.³⁸ "He nätmätqä ämaqeu vqanqgpqe, Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä tiinjä hetapanqiyä. Iqu qa manqüä ämanyuäqe, mändi äkisäutä, anqumä hui ämanyueqanqa manqüä ämnätä, hui qua mäni äpäknqgqä-panä iinjä hetapanqiyä. He

nätmatqä qäyunä äwipqä-panä iinj, asä iinjä hetapänqiyä” ätukqe.†

39 Iwä Iqu iquaun, kuknuä ktqe tiinjä-pqe ätukqe. “Ämaqä hinuä quvqä hñqu, hinuä quvqä hñqueni, änguä itmetä hänaqeni änguä motqueniqiyä? Oeyä, qäquaqu qua hovqä bu päwäyñqinyqä. 40 Ämaqä hñqu näqñqä ämetqe, iqueqä näqñqä-vqä iqueni, mämäwqätäuqä yänqiyä. Ämaqä näqñqä eeqänä qäpu ämapqä iqua, quwqä näqñqä-vqä iqtäni, asänänjä hipñqäuä” ätukqe.

41 “Si tqä tta-tunqueqä hinui, hinoqukuä wänqä änyätanqä ipi äqunätnä, tqä hinui zä naqänänjä iqu qäyä witanqi knuä mindqänquki, sunqä tutndi? 42 Inji äänä etanqikä? Tqä hinuiun, zä naqänänjä hñqu qäyä witanqi hinuä änä mäqunquä itnä, tqä tta-tunquequeni, ‘Tasi-guequkiyä, tqä hinuiun, hinoqukui nyi huätä makmäumqänä-qe,’ äänä tutñqäwä? Si wopqä itnä, kukñuinä tqä-quki. Zä naqänänjä tqä hinui äwiñqe, huätä ganä mamändñqeqä. Iinj itni, si hinuä änguä äqänätnä, tqä tta-tunquequeä hinoqukui, huätä mamäutñqeqä” ätukqe.‡

Zä huitanä-huitanä iquauqä häukuinjä§

43 “Zä änguä di, näñqä ququvqä maqiyqä yänä. Itanqa, zä quvqä di, häukuä änguä maqiyqä yänqiyä. 44 Ämaqe, zä-häukuä hinuä

† 6:38 Matiu 7:1-2 ‡ 6:42 Matiu 7:3-5 § 6:42 Matiu 7:15-20, 12:33-37

äqunäpu, ‘änguätiyā, quvqätiyā?’ kñuā indqāmbñqāuā. Qu zā-yāunquā maeqā guā yāñā-tāñā iqñi, zā-eaqā häukui dupñqe, mäwqā ipñqāuā. Qu wainqāñqānā kñuā indqāñga äupqe, guā yāñā-tāñā iquauñi, hiñgi manduqā ipñqāuā. ⁴⁵ Iñā enqā-pani, ämaqā äñguänāñā iqua, kñuā äñguänāñā indqänäpu, suqā äñguänāñā di imäkññqāuā. Ämaqā quvqā iqua, kñuā quvqā huitañā-huitañā indqänäpu, suqā quvqā imäkññqāuā. Ämaqā iquauqā kukñui, ii iquauqā kñuā indqāñqā dutañjqā” ätukqe.

*Anä qäyunä mätqenqä**

⁴⁶ Itañgi “He ‘Naqā Iqukiyā’ ändäpiyā-qe, Nyaqā kukñuinqā qänakñā manyiyqā itqāñuwi, sunqāwā? ⁴⁷ Ämaqā Nyinyqā äpätä, Nyaqā kukñuā qätä änyiyätä, qänakñā iqäqā iquenyqe, Nyi näqñqā hitapmqänä. ⁴⁸ Ämaqā iqu tiinjqā. Ämaqā hñqu, qua mänqā mämä äptäqe, hikä iunñi añā haqeqi yāñänäqñqā ämätqā-panä, iinjqā. Maqñqā hitañgua, eqā huakä ätimäutä, añā du yāñänäqñqā äpäsqäqe, ämaqā iqu añā yāñänäqñqā ämätätqā-qae, añi ämenä miqā yāñqiyā. ⁴⁹ Ämaqā hñqu Nyaqā kukñui qätä änyiyätä, qänakñā miqā iqā iqu, ii tiinjqā. Ämaqā qua mäqueqā añā hiñginä ämätätqe, qänakñññi eqā huakä äpätä, añi qui imäkätä, qua iqi äpäkññqā-panä iinjqā” ätukqe.

* 6:45 Matiu 7:24-29

7

*Jisasi Iqu, Romätanjä mäkä-iqä hñqueqä wäunuä-wiyqä hñque, äñguä iwimäkkqeqä**

¹ Itanga Jisasi Iqu qokä-apäkä iquau kukñuä iinjä qäpu ätuäqce, Iqu anjä-himqä Kapänamänqä äukqce. ²⁻³ Iqinjä Romätanjä mäkä-iqä iquauqä naqä hñqu äpmaminqce. Iqueqä wäunuä-wiyqä hñqu, täñä-yaqä ämetä, äpäkonqänä äwominqce. Ämaqä naqä iqu, iquenyqä kuapänä wiñganqgetanjä, iqu Jisasi Iquenyqä qätä äwiyäqce, ämaqä Israitqätanjä naqä hñquau, Jisasi Iqu äpätä, iqueqä wäunuä-wiyqä ique äñguä iwimäkätñqä diñqä ändowatkqce. ⁴ Qu Jisasi Ique äwimapiyi, kukñuä aquvänä ätuäpu, "Iyääqä" ätukuwi. "Ämaqä naqä tqu, äñguänänjä-queqä. Si yätamakqä wisñqeqä. ⁵ Iqu Israitqä iqunenqä äwinyätä, neqä anjä aquväqñqä änamäsikqeqä" ätukuwi.

⁶ E tquanguwännga, Jisasi Iqu qutä anä äukuwi. Qu äupiysi, ämaqä mäkä-iqä iquauqä naqä iqueqä anjä-tänjä qäqiqi pätcätangua, iqu iqueqä quvämaqä iquau, Jisasi Ique tii tupñqä ändowatkqce. "Naqä Iquki, Si qae pmayä! Si nyaqä anjä tänggisanqä yaptñqä diñqce, nyi ämaqä äñguänänjä-qunä hmanjqä. ⁷ 'Nyi ämaqä äñguänänjunä manä' kñuä nyiyqanqi, ñqä-näüä mäkimqä da iqänä. Inji, Si kukñuinä tqanqti, nyaqä wäunuä-nyiyqä iqu äñguä imänänä. ⁸ Nyi-pqe inänjqä. Nyi ämaqä yoqä-tänjä hñqueqä yäpä imä äpmamä, ique qänaknä inä wimqänä. Nyaqä mäkä-iqä nyi ämitñqä

* 7: Matiu 8:5-13

iquaunji, hñque ‘Si uvä’ tquanğmdqe, iqu äwänqiyä. Hñque ‘Si biyä’ tquanğmdqe, iqu äpäñqiyä. Itanğa ñqä wäunjuä-nyiyqä hñque, ‘Si tä imäküyä’ tquanğmdqe, iqu imäkänqiyä” ätukqe.

⁹ Inğanji Jisasi Iqu kukñuä iinä qätä äwiyäqe, yäunjuä itä, qänaki hiñuä ämäqunäqe, ämaqä Ique qänaki wivändätanğuwiu ätukqe. “Täukue! Ämaqä tqu quuvqä eqiyätñqä-panä iinji, Israitqä duñi, hiñuä mäqunquä itñqeqä” ätukqe.

¹⁰ Inğanji ämaqä, mäkä-iqä naqä iqu ändowatkqä iqua, iqueqä anä iunqä anği äupiyyi, wäunjuä-wiyqä iqu äñguä pmetanği äqunğuwu.

Jisasi Iqu, hikñä ae äpäkoñgqä hñque, anği ävauqumuatkqenqä

¹¹ Hiunji hui ae päwqanğa, Jisasi Iqu anä-himqä, kiqä yoqe Nainqä iunqä äukqe. Inğanji iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, ämaqä kuapänä huizitä anä äukuwi. ¹² Qu iqi ätimäupiyyi, anä-himqä iqueqä täknä hävqä-tänä qäqiqi uwqanğuwänğa, ämaqä anä-himqä iutanä kuapänänä iqua, ämaqä pizqä hñque täknä yäpaqä mäñgisänqä äma äukuwi. Hikñä e äpäkoñgqä iqueqä känai, apäqñqä eä, ymeqä iqunänä-tänjiyyi. ¹³ Naqä Iqu ii hiñuä äqunäqe, huäqä wunğanği, “Si kñuä maqiyqä panä” ätukqe. ¹⁴ E ätuäqe, qäqiqi äwäqe, isuänji a äqätkqe. I iqanğa, ämaqä äma äpminjuwä iqua iqi tqäuqanğuwänğa, ämaqä pizqä iqueni, “Hikñä iquki, ‘Si pämä vayä!’ äktqänä” ätukqe. ¹⁵ I tqanğa, ämaqä ae äpäkoñgqä iqu ävautä,

kuknuä ätipäqäkqe. Kuknuä tqanga, Jisasi Iqu kiqä känäu angi äwikqe.

¹⁶ Inğanı ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenqä zä ipu, Iqueqä yoqe haqeqä ämamäupu, “Hinüä-tqä Naqä Hñqu ätimäuqiyä” ätkuwi. Itanga “Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä yätamäkqä vätñqä ätimäuqiyä” ätkuwi.

¹⁷ Jisasi Iqu iinjä imäkqangqenqe, ämaqä Jutiyatanätä, anä huiziutanä-pqetä, qu qätä äwikuwi.

Jonä asñä-qäyqä iqu, Jisasi Iquenqä yatñqä äwikqenqä†

¹⁸⁻¹⁹ Ämaqä Jonä iqu wäunüanqä ämotquaminqä iqua, iqueni nätmätqä eeqänänä Jisasi Iqu imäkqangqenqä awä ätukuwi. Jonä iqu qätä äwiyäqe, iqueqä ämaqä hñquaqi tääqä ätuätumeqe, Naqä Jisasi Iquenyqä ändowatätä, tii ätukqe. “‘Ämaqä äpäñqiyä ätätqänüwi, Si Qäqukitanä, ä hñquenyqä hinüä inä äqänanä pmetunquätanä?’ qe yatñqä e winyqä” ätukqe.

²⁰ Iquaqu Jisasi Ique äwimayi, tii ätukiyi. “Jonä asñä-qäyqä iqu, ye Si yatñqä kiyenqä äyändowatqiyä. Ämaqä äpäñqiyä ätätqänüwi, Si Qäqukitanä, ä hñquenyqä hinüä inä äqänanä pmetunquätanä?”

²¹ Iquaqu anä pmetanqua, Jisasi Iqu ämaqä kuapänänä, täñä-yaqä-tänä iquautä, dnä quvqä-tänä iquautä, hinüä pisqä iquautäni, anguä iwimäkkqe. ²² Inğanı iquaquvqä kimanı

† 7:17 Matiu 11:1-6

imäkätä, tiinjä ätukqe. “Qe nätmatqä hinuä äqunäsinyä qätä äwiyänjiyinqe, äwäsinyä, Jonä ique awä tiinjä suinyqä. ‘Ämaqä hinuä pisqä iqua, hinuä änguä äqängäuä. Yukä quvqä iqua, qanjä änguä äwqäuä. Wänyimänqä-tänjä iqua, änguä imängäuä. Qätäyqä iqua, qätä äwiyqäuä. Ae äpäkonjuwä iqua, anji ävauqäuä. Nätmatqä maeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä ängui qätä äwiyqäuä. ²³ Ämaqä, qu Nyi imäkqanqenqä kjuä indqänäpiyä iqua, quwqä quuvqä heqiyqe qui mimäkñqä iqanqutqe, qu aquvänä ipñqäuä’ suinyqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jonä iquenqä ätukqenqä‡

²⁴ Ämaqä Jonä iqueuä kuknuä äma äpkiyä iquaqu ae uwqanqiyänqanji, Jisasi Iqu qokä-apäkä iunji, Jonä iquenyqä tii ätukqe. “He anjä avqñqä duñqe, squä hinuä qumbñqä äukuwäwä? Qoä-qamqä yunuä miqanqce qumbñqä äukuwätanä? Oeyä. ²⁵ Squä hinuä qumbñqä äukuwäwä? He ämaqä hñqu qäkä änguänänjä yäuqä pmetanqä ique, hinuä qumbñqä äukuwätanä? Oeyä. Ämaqä qäkä änguä äyäupu, nätmatqä eeqänänjä änguä imäkñqä iqua, ämaqä miqä naqä iqueqä anjä du pmetñqäuä. ²⁶ He squä hinuä qumbñqä äukuwäwä? Ämaqä hinuä-tqä hñquenyqä hinuä qumbñqä äukuwätanä? Nñqä. Iinjä sätäti, Nyi tiinjä etqänä. Iqu, Goti Hanjuwä Iqueuä hinuä-tqä huizi iquaunji ämävqätäunä”

‡ 7:23 Matiu 11:7-19

ätukqe. ²⁷ “Bukä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, tii äqänänä.

‘Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kukñuä ämapqä hñque, Si hiñuiqä kimetñqä ändowatqänä. Sinyqä hänaqä näwinyä imäuetñqä iqueqä’ § äqänänä.

Kukñuä iinji, ämaqä tquenyqä ätqiyä. ²⁸ Itanji Nyi he tiinjä etqänä. Ämaqä qua täu pmeqä iqua, Jonä iqueni mämäwqätäuqä ipnuwiqä. Inäqce anä Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunji, ämaqä yäpakä quvqä äpmeñqä iqu, Jonä ique ämäwqätäunä” ätukqe.

²⁹ Ämaqä eeqänänjä iquatä, ämaqä mbqä motauqä iquatä qäsäni, qu kukñuä iinjä tqanji äwipiyi, Jonä iquesa asñä ämakuwitani, iqua “Goti Hanjuwä Iqueqä suqä eeqänänji, jänänänjiqä” ätkuwi. ³⁰ Itanji, Parisi iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Jonä iqu asñä uwqiyätñqe mäwiñqä ikqä iqua, qu hänaqä Goti Hanjuwä Iqu iquaunqä näwinyä imäuekqeunñqä kukñui, qätä mäwiyqä ikuwi.

³¹ Inganji Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä tännga äpmeñuwä iquaunqce, Nyi änäänjä tmqäwä? Qu ämaqä änäänjuakä? ³² Qu tiinjqä. Ymeqä ququawä aquväqñqä iu äpmapu, ymeqä huizi iquaunqä tääqä tiinjä ätätqänjuwiqä. ‘Ne henyqä hääwä qäyä ätqanqu, he himnuñuä miqä iquwiqä. Ne pmapqä qäyä iqanqu, he kñuä maqiyqä iquwiqä’ ätätqänjuwiqä. Qu ymeqä tqua enqä-panä iinjäqä. ³³ Jonä asñä-qäyqä iqu äpäqetani, bretqetä, wainqä-eqetä

manqä iqanğa, he ‘Dnjä quvqä-tänjä-queqä’ äyä ätkuwiqä. ³⁴ Inäqe Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäqetani, buayä änätä eqä änätä iqanğa, he tii ätqäuä. ‘Ämaqä buayä eqä yaqäpiqä itä änätä, wainqä-eqä kuapä nqueqä. Itanğa ämaqä mbqä motauqä iquauqätä, suqä quvqä imäkqä iquauqätä näueqä-queqä’ inä ätqäuä. ³⁵ Inäqe, ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä näqnqe ae ämapiyä iqua, tiinjä motquapnä. Goti Hanjuwä Iqueqä näqnqe, ii aanä naqä-qakuiqä” ätukqe.

*Apäkä hui, Jisasi Iqueqä yuki asnjä äqäkqenqä**

³⁶ Parisitanä hnqu Jisasi Iqu buayä anä nyiynqä tääqä ätuätumakqe. Tääqä tuätumeqanğa, Iqu iqueqä aniuñqä äwäqe, ymisanjä nätnqä yuki ipämäuä hiqoti äweukqe. ³⁷ Apäkä, ämaqe, “Ii suqä quvqä imäkqiyqä” ätminuwä ii, anä-himqä iu äpmaminqe. Ii “Jisasi Iqu Parisi hnqutä buayä anä änätqäninyqä” tqanğä qätä äwiyäqe, eqä-häkä jinanjä-weqä anğuananjä-tänji äma äpkqe. ³⁸ Ii äwäqe, Jisasi Iqueä tuwä iqi, yukä-tänjä qäqiqi ätqäuqe, knuä äqäkqe. Iiyqä hinuä-eqe Jisasi Iqueqä yukä iu ioqanğa, iyyqä detä ye imäkätä, Iqueä yuki kikiyä kuapanä äwunätä, aowä jinanjä-weqe equatekqe.

³⁹ Ii iinjä imäkqanğa, Parisi, Jisasi Ique it-makqä iqu, hinuä iinjä äqunäqe, knuä tiinjä in-dqänğqe. “Ämaqä Tqu hinuä-tqä-qu etanğutqe,

* 7:35 Matiu 26:6-13; Makä 14:3-9; Jonä 12:1-8

apäkä Ique a äwqätqä iinyqe, ‘Ii suqä quvqä imäkqiyqä’ näqñqä hiänqiyä.”

⁴⁰ Iqu kñuä iinjä indqängganga, Jisasi Iqu, “Saimonä iquki, Nyi kukñuä hñqu ktmqeqä” tquanga, iqu, “Näqñqä-vqä Iquki, Tqä kukñui yqä tiyä!” ätukqe.

⁴¹ I tquanga Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hñqu nätmätqä kuapä-tänä pmetäniqe. Ique-sañi, ämaqä hñquaqu nätmätqä anqu kima winyiyñqä meqä-quaqu pmesinyiyiqä. Ämaqä anqu kima väniñqä meqä hñqu, kuapä-tänue. Mä huiziqueqe, homänjqä. ⁴² Itangi iquaqu, ique kima vqä di hma hiätqätanğani, iqu ‘qäyä eänä’ tuäniqeqä. Inji, Saimonä iquki, ämaqä tquaqu, ämaqä iquaquvqä kima vqenqä ‘qäyä eänä’ tqä iquenyqe, äwqä yeeqä iinjqe, ämäwqätäuniqu, äsukä?” ätukqe.

⁴³ I tquanga Saimonä iqu kimañi, “ ‘Ämaqä nätmätqä anqu kima väniñqä, kuapänä meqä iqueqä’ kñuä änyänä” ätukqe.

Ga Jisasi Iqu, “Si qäyunä iwäsäunyä” ätukqe.

⁴⁴ I ätuäqe, Iqu tuwängi hiñui, apäkä ii ämäqunätä, Saimonä ique tii ätukqe. “Si apäkä täsiñi hiñuä äqunäñinyä? Nyi saqä anä yäpä tängisa yapqanğani, si Nyaqä yuk-iunqe, eqä mändapqä inji. Inäqe, apäkä täsi, iyyqä hiñuä-eqe Nyaqä yuki ioqäqe, iyyqä detä yenüä imäkqiyä. ⁴⁵ Itanga Nyi saqä anä tängisa äyapmä pmetanğani, si himä kikiyä manunqä iqanğnä, ii Nyaqä yuki kikiyä yqänä änunätqänä. ⁴⁶ Si olipqä eqä aowi, Nyaqä

nuänjuñi mänjiquatqä iqangnä, ii aowä jinañä-weqe, Nyaqä yukiü änjiquatqiyä. ⁴⁷ Iiñiqe Nyi si tii äktqänä. Ii Nyinyqä kuapänä äwinyätä, iinä nyimäkqangqetani, iyyqä suqä quvqä kuapänänä etangqä-qe, huätä ae ämamäuqä. Inäqe, ämaqä hñqu, suqä quvqä wänqäpu imäkqäqä enqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä iinji huätä ämamäuqe, iqu Iquenyqe, wänqäpu winyänqiyä” ätukqe.

⁴⁸ I ätuäqe, apäkä iinji tii ätukqe. “Tqä suqä quvqe, huätä ae ämamäuqe.”

⁴⁹ I tquangqenqä, ämaqä buayä anä änäpu äpmaminuwä iqua, qätä äwipiyyi, “Ämaqä, suqä quvqä huätä mamäuqänqä ätqäqä Tqu, Tqukä?” ätnquwi.

⁵⁰ Inji, Jisasi Iqu apäkä iinji tii ätukqe. “Si qäqiqi qui imäknmätnä iqangnä, tqä quuvqä heqiyqe yätamäkqä äkiyqiyä. Si äwqä qeiqi inqä uvä” ätukqe.

8

Apäkä hiua, Jisasi Ique yätamäkqä äwiminuwinqä

¹ Qänakñi, Jisasi Iqu anä-himqä wänqä iutä, naqä iutä, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä kukñuä ängui awä ätuäkäminqe. Inganji Iqueqä ämaqä 12 iqua-pqe, Iqutä anä ikäminuwi.

² Itanga apäkä, Jisasi Iqu iuauqä dnä quvqetä, täñä-yaqetä hiñuiqänä huäta ändowatkqä iua, Iqutä qanä anä ikäminuwi. Apäkä huizqä yoqe, Mäliya ‘Maktälatañä iyyqä’ ätminuwi. Hiñuiqänäñi, Jisasi Iqu dnä quvqä 7 huätä

ämamäukqä iiyi. ³ Itanğa apäkä huiziyqä yoqe, Jonaiyi. Iiyqä qokiqueqä yoqe, Kusa, ämaqä naqä Heroti iqueqä anä ämimiñqä ique. Itanğa huiziyqä yoqe Susenayi. Apäkä kuapänänä hiua-pqe anänji. Iua iuaugä yquayä ämepu, Jisasi Iquesä, Iqueqä ämaqä iquautä yätamakqä ävapu, anä ikämiñuwi.

*Kukñuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäuqenqä**

⁴ Ämaqä kuapänäni, anä-himqä im-imda äpäpu, Jisasi Ique wimeqanğuwänğa, Iqu kukñuä ktqä ätukqe. ⁵ “Ämaqä hñqu kuä-witqä uwqä tnämäwäwätñqä wänä. Iqu ätnämäwäwqanğani, hui hänaqä iqi päkmbnä. Ii ämaqä qonjqä iqanğuwänğa, yññä äpäpu ämambnä. ⁶ Hui qua hikä-tänä iqi päkmbnä. Ii bakä äukaupqe, eqä ye etanği, qänakndanı yäuä päpnä. ⁷ Hui guä yänä-tänä awä imä päkmbnä. Kuä bakitä, guä yänä bakitä qäsä äukaupiyi, kuä baki qui imäkmbnä. ⁸ Hui qua äñguä du päkmbnä. Bakä äukaupiyi, nänqe kuapänä 100 hukmbnuwiqä” ätukqe. Jisasi Iqu e ätuäqe, Iqu manä yänänäqñqä, “Ämaqä qätä-tänuenä etanğutqe, kukñuä iinqe kñuä äñguänä indqämbiyä” ätukqe.

⁹ Iinä tquanğa Iqueqä wäunüanğqä ämotquamiñqä iqua, kukñuä ktqä iquenqä yatñqä äwikiwi. ¹⁰ Iqu iquaunji tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqunä miqenqä kukñuä qakui zä witanğqä-qe, Iqu he näqñqä mapñqe, etapqiyä. Inäqe ämaqä huizi iqua, qu kukñuä ktqenä

* 8:3 Matiu 13:1-23; Makä 4:1-20

äwiyätqäñuwiqä. Qu hiñuä äqunäpu qätä äwiyäpiyä-qe, näqñqä maeqä-quayqä” ätukqe.

¹¹ E ätuäqe tiinjä ätukqe. “Kukñuä ktqä qakui, tiinjä. Kuä-witqä uwqä iinji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuiñqä atäñuä eänä.

¹² Kuä-witqä uwqä hänaqä iqi päknätqe, ii tiinjä. Qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä äwiyäpu, quwqä äwqä imä manyueqanğuwänğani, Setänä iqu, ‘Qu quuvqä maeqiyqanğpi, Goti Hanjuwä Iqu quñi anğı mitmeqä yäniqeqä’ kñuä indqänätä äpätä, kukñuä iinji huätä mamäunqiyä. ¹³ Itanğa kuä-witqä

uwqä qua hikä-tänjä iqi päknätqe, ii tiinjä. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwipiyänğani, aquvänä ipu ämapqe, kuä hukä tapiñä maeqä enqä-panjä iinjiqä. Qu quuvqä eqiyäpiyä-qe, yamwiqä wimeqanğa, qua iqi päkmbñqäüä. ¹⁴ Itanğa kuä-witqä uwqä guä

yänjä-tänjä iqi päknätqe, ii tiinjä. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwipiyi, hanjä-iqenqätä, mbqenqätä, nätmatqä yeeqä inqä isuaunqätä, kñuä kuapä indqänäpu quuvqä heqiyqe yänänäqñqä maeqä iänqiyä. Inji, qu kuä-witqä näñqä naqe, maeqä enqä-panjä iinjiqä. ¹⁵ Itanğa kuä-witqä uwqä qua anğua

iu päknätqe, ii tiinjä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä äwiyäpu, kñuä indqänqä imä anğuanä ämaipu, quwqä qeqä-quuvqe jänänä imbu yänänäqñqä ätqäñuwi, näñqä naqä äuknätñqä-panjä iinjiqä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, hiqi-tä mäsaunqenqä†

† 8:15 Makä 4:21-25

16 “Ämaqä hiqi-tä ämäsäupu, zä mäpatqiyeqä ipnqäüä. Iquvanjä yäpä imä maeqä ipnqäüä. Ämaqä anä yäpä ingisa äyappiyä iqua, hinuä qumbnqä diñqe, qu hiqi-te, kiqä ätqäüqä ätnänjä iqi tqätepnqäüä. 17 Ii tiinjqä. Nätmatqä eeqänänjä zä äwämitätqe, ätnänjängisa witäniqeçä. Nätmatqä eeqänänjä ämaqä iqua zä epqe, ätnänjä iqi wiqanğuti, qu hinuä äqunäpu näqnqä hipnuwiqä. 18 He kukñui qätä änguänä wipnqä diñqe, kñui änguänä indqämbiyä. Ämaqä näqnqä hui ae ämequwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä väniqe. Itanğa ämaqä näqnqä maeqä iqua, näqnqä wänqä qu ämeñuwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäunqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä, Ique äwimakuwiñqä‡

19 Inğanj Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä ätimäupiyi, ämaqä kuapänä pmetanğa, qu Iqu-tänjä qäqiqi mapqä ikuwi. 20 I iqanğuwänğa ämaqä hñqu Jisasi Iquenj, “Tqä tñaisä, tunğüäkatä Sinyqä hinuänqä äpquwi, yäpaqä tängisa ätqäunäüä” ätukqe.

21 I tquanğa, Iqu kimanj tii ätukqe. “Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwiyäpu qänaknä itqänuwä iqua, qu Nqä nipaqa, guäkayqä” ätukqe.

Jisasi Iqu yunuitä, eqetä, äminyekqenqä§

‡ 8:18 Matiu 12:46-50; Makä 3:31-35 § 8:21 Matiu 8:23-27; Makä 4:35-41

²² Hiunji hñqueni, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquatä, yimba ätkamäupu, Iqu iquauni, tiñjä ätukqe. “Eqä-huänjä yätäqä nängisanqä äwanä” ätukqe. I ätuäqe, iqua äukuwi. ²³ Yimba iu qanjä äwäpiyä iunji, Jisasi Iqu hiqaqä äwäkqe. Inğanji yunüä naqänänjä hñqu ätimäutä, eqe yimba iu huaquvämäqanğa, eqä-huänjä kuapänä ätuäqetani, iqua qui imäkñänä ikuwi.

²⁴ I imäkqanğa, qu Ique ävauqumuatäpu, “Naqä Iquki, Naqä Iqukiyä! Ne qui imäkñatunqä iqunä!” ätukuwi.

Inji Iqu ävauqe, yunüitä eqetä, “Qaiyä” ätukqe. E tqanğa, yunüitä eqetä ämñänği. ²⁵ Jisasi Iqu iñjä imäkäqetani, ämaqä iquauni, “Hiqä quuvqä heqiyqe, äñgikä?” ätukqe.

Inğanji qu zä ipu, kñuä kuapänä indqänäpu, quwqä-quwä kukñuä ätñguwi. “Yunüitä eqetä ‘qäyä enä’ ätuätä äminyeqäqä Tqu, Ämaqä Tqukä?” ätñguwi.

*Jisasi Iqu, ämaqä dnjä quvqä hui-tänjä hñque, äñguä iwimäkkqenqä**

²⁶ Inğanji Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquatä, Gerasa iqua-tänjä hiqñqä du ätimäukuwi. Gerasa, ii Galilisänjä eqä-huänjä nängisanji. ²⁷⁻²⁹ Iqñji Jisasi Iqu yimba iutani ätimäwa päwqanğa, ämaqä anjä-himqä iu pmeqä dnjä quvqä hui-tänjä hñqu äwimakqe. Iqu ppqä itqätanği, ämaqä iqua yukä hipa iu guä äkiqiyäupu, hiñuä äqumbu, qäyä äpmetanğa,

* 8:25 Matiu 8:28-34; Makä 5:1-20

dnä quvqä iqua, iqu guä ändakemä wätñqä yänänäqñqä iwimäkäpu, anä avqñqä dunqä wätñqä iwimäkminjuwi. I imäkätqätanqwa, ämaqä iqu tpqäyäqä ikitä, anju mäpmeqä itä, hikä hovqä ämaqä pizqä wiqeu hiñginäwa äwäyäkäminqe. Iqu Jisasi Ique hiñuä äqunäqe, zääqä ätätä, Jisasi Iqueuä yukä iqi äpäknäqe, mañi tiñä ätukqe. “Jisasi, Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Ymeqä Iquki, Si äänä nyimäktñqäwä? Nyi yatñqä äkiyqänä, ‘Si qui minyimäkqä panä’ ” ätukqe. Iqu iñä ätukqe, ii Jisasi Iqu “Dñä quvqe huätä äwänä” ae ätkqetanji.

³⁰ Ämaqä iqu e tquanqa, Jisasi Iqu yatñqä ävätä, “Tqä yoqe, squkukä?” ätukqe.

Ämaqä iqu kimañi, “Nqä yoqe ‘Hatñunenjqä’ ” ätukqe. Tiñänqe, dnä quvqä kuapänäñi, iqueä äwqänggisa äpekuwiñqä ätukqe. ³¹ Inqani dnä quvqä iqua, Jisasi Ique yatñqä yänänäqñqä äväpu, “Si ne qua hovqä aanä mämnänä väñqä enqä-panä iunqä mänandowatqä panä” ätukuwi.

³² Inqani yaqueqä kuapänänä, hipkä hmbi buayä änäpu pmetanqä, dnä quvqä iqua, Jisasi Ique yatñqä yänänäqñqä tii äwikuwi. “Ne yaqueqä iquauä äwqä yäpä duqumä paquvatuñquä, hiñuinä naqänäwqatiyä” ätukuwi. I tquanquwänqa, Iqu hiñuinä äqunäwatqqe. ³³ Inji, dnä quvqä iqua, ämaqä ique ävämañi, yaqueqä iquauä äwqä imä qe äpaqukuwi. Iñä iqanquwänqa, iqua iwaqä iu tnänä äwäpiyi, eqä bu quauqanquwänqa, eqä qe änyuäpätäukqe.

³⁴ E iqanġä äqumbiyi, ämaqä yaqueqä miqä iqua zä äwäpu, kukñui anġa-himqä iutä, im-imä pmetanġuwä iutä ätuäkäkuwi. ³⁵ Ämaqä qätä iinġä äwipiyyi, “Nätmatqä iinġi äänä timäuqanġi tqäpiyā” tpu, hinuä qumbnġä äpkuwi. Iqua Jisasi Ique äwimapiyyi, ämaqä dnġä quvqä iqua ävämakuwä iqu, qäkä äyäuä, kñuä äñguä wimeqanġa, Jisasi Iqueqä yukä-tänġä qäqiqi pmetanġi hinuä äqunġuwi. Iqua hinuä iinġä äqumbiyi, zä äwiñgqe. ³⁶ “Dnġä quvqä-tänġä iqu, äñguä äänä imänġutiyä” tpu kñuä kuapä indqanġanġuwänġa, ämaqä, Jisasi Iqu imäkqanġi hinuä äqunġuwä iqua awä ätukuwi. ³⁷ Iinġä timäuqanġqenġä, ämaqä Gerasa pmeqä iqua, zä kuapänä äwinyätä, Jisasi Ique, “Nevämayä” ätukuwi. Inġi, Jisasi Iqu yimba ätkamäuqe, anġi äukqe.

³⁸ Iqu äwätñqä iqanġa, ämaqä, dnġä quvqä iqua ävämakuwä iqu, Jisasi Ique yatñqä yänänäqñqä ävätä, “Nyi Sitä anä wenqätanä?” ätukqe.

Yatñqä e vqanġa Jisasi Iqu ämaqä iquenġi, anġi ändowatätä, tii ätukqe. ³⁹ “Si tqä anġa dunġä anġi äwätñä, kukñuä eeqänänġä Goti Hanjuwä Iqu si ikimäkqenġä, awä tuvä” ätukqe. I tquanġa ämaqä iqu äwäqe, nätmatqä eeqänänġä Jisasi Iqu iwimäkkqenġä, ämaqä anġa himqä iu pmetanġuwä iu awä ätukqe.

Jisasi Iqu, apäkä hiuaqui äñguä iwimäkkqenġä†

† 8:39 Matiu 9:18-26; Makä 5:21-43

⁴⁰ Jisasi Iqu iqi ävämetä, qua Galiliu angi timäuqanğa, qokä-apäkä Iquenyqä hiñuä äqumbu äpmamiñuwä iqua, yeeqä ipu itmakuwi. ⁴¹ Iqini, ämaqä naqä anä aquväqñgeu miqä hñqu, Jisasi Ique äwimakqe. Iqueqä yoqe Jarusi, ique. Äwimeqe, iqu Jisasi Ique qonjä äwoktäuqe, iqueuä anä dunqä wiyänqänä yatñqä yänänäqñqä äwikqe. ⁴² Iqu ymeqä apäkä hmbnänä-tänä-qu eeä, iipu äpäkonätñqä qäqiqä etanği, iinqä ätukqe. İpiyqä quväukui 12 inji.

Jisasi Iqu Jarusi iqtä itmanğa äwätqätanğiyänğa, qokä-apäkä kuapänänä-pqä Iqtä anä äwäpu, kukundä-kukundä äumiñuwi. ⁴³ Quwqä awä iqini, apäkä hui äumiñqe. İi hea ique-iqeni, qañuä yaqä e pmetanği, quväukuä 12 ämäwqätäukqe. Ämaqä anğua iwimäkqänqe,† hma emiñqe. ⁴⁴ İi Jisasi Iqueä tuwä-tänä qäqiqi äpäqe, Iqueqä gquä quäuqä iu itmaqänğqe. İi iinä iqanğa, iiyqä yaqe, maqänä hma ekqe.

⁴⁵ İinä iqanğa Jisasi Iqu, “Tqu indmaqänğiyä?” ätukqe.

Ämaqä eeqänäni qu hñqunä-hñqunä, “Nyi hmanjqä. Nyi hmanjqä” tqanğuwänğa, Pitä iqu tii ätukqe. “Naqä Iquki, ämaqä hävemä tä äpätunquä imda ikitmaqänğäuä.”

⁴⁶ İi tqanğa Jisasi Iqu kimanji, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyi indmaqänğiyä. Nyaqä

† 8:43 Pipa Grikä pmeqeueqä kukñuä iu äqänänqä huiñi, kukñuä tiñä-pqä inä ätä äqänä, “iiyqä mbqä eeqänä qäyä ae tnämäuqanğqä-qe,”

yänänäqıqä hui, änyivämeqanıgı ätqänä.”

⁴⁷ Iqu i tqanğa, apäkä iinji, “Nyi zä mäpmeqä imä” knuä ämeqe, yäunüä itä, hipenji quamäni, Jisasi Iqu-tänjä qäqıqi eäqe, qokä-apäkä iuqä hinjıqısanı awä tiinjä ätukqe. “Ii tiinjqä. Nyi tänjä-yaqä nyätanıgı iktmaqängänä. Nyi iinjä imäkqanğa, nyaqä tänjä-yaqe, qäpu maqänä eqiyä” ätukqe.

⁴⁸ I tqanğa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Apäkä iiki, tqä quuvqä heqiyqe, ängüä ikimäkqiyä. Si äwqä qeıqi injä uvä.”

⁴⁹ Jisasi Iqu kuknuä yqänä tätqätanğa, ämaqä naqä anä aqıvıqıqä iu miqä iqueqä anä iutanjä hıqu äpäqe, ämaqä naqä iquenı tii ätukqe. “Tqä ymeqe, ae äpäkonıgiyä. Itanıgı, Ämaqä Näqıqä-vqä Iquenı, hanjä-ıqä hui inä mävvä panä.”

⁵⁰ Jisasi Iqu kuknuä ii qätä äwıyäqe, Jarusi iquenı, “Si zä miqä itnä, quuvqenä heqiyä. Ii anıgı ängüä imänänıgiyä” ätukqe.

⁵¹ Iqısanı Jisasi Iqu, Jarusi iqueqä anä du ätimäuqe, qokä-apäkä huizi, anä yängısa pepıqe, hinjınä mäqunıquä ikqe. Pitä ique, Jonä ique, Jemisi ique, apäkä iıyqä kanä-käna-yaqutä, quwqä-quwänä pepıqä imäkkqe. ⁵² Inıanı ämaqä anä yängısa äpmapıyä iqua, knuä huäqä-hunqä qıyätqätanıguwänğa, Jisasi Iqu, “He knuä maqıyqä pambıyä. Mäpäkonıqä iqäqe, hiqaqä äwinä” ätukqe.

⁵³ Iqu e tqanğa, qu, hitqä ii pızqä wıtanıqenqä näqıqä epiyi, tä äsukuwi.

⁵⁴ Itanıgı Jisasi Iqu, iıyqä hipa a ämaqätätä,

“Ymeqä iiki, si pämä pmayä” ätukqe. ⁵⁵ Iqu e tquanğa, iyyqä quuvqe, anđi wimeqanğa, maqänä ävaukqe. Ävauqanğa, “Buayä winyqä” ätukqe. ⁵⁶ Inğanı kanıqutä känaisä yäunüä kuapänä iqanđiyänğa, Jisasi Iqu iyaquini, yänänäqñqä ätukqe. “Qe ämaqä hñque nätmätqä tä timäuqanđi äqunänıyınqe, awä mätquä panyinyqä” ätukqe.

9

*Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä 12 iquau, wäunüänqä ändowatkqenqä**

¹ Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä 12 iquau tääqä ätuätumeqe, dnä quvqe huätä dowatäpu, täñä-yaqä hiutanä-huitanä-tänä iquau anđuä wimäkänqñqä dınqä, yänänäqñqetä yoqetä äwikqe. ² Iqu iquaunı, Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqä awä ätuäpu, täñä-yaqä-tänä iquau anđuä iwimäkpnqänä ändowatkqe. ³ Ändowatätä tii ätukqe. “He yäkkätä, qatä, buayätä, mbqätä, gquä hñquaqutä, mämeqä pambiyä. ⁴ He anä-himqä hñque äwimepu, ämaqä hñqueqä anä iu äpaquväpiyi, anä-himqä ique vämapñqänğanqe, iquenyä pmepñqä. ⁵ Anä-himqä hñquenı, ämaqä yeeqä maeyqanđpqe, anä-himqä ique ävämepiyanğanı, qu quwqä suqä quvqenqä näqñqä hipñqänä, hinoqukuä heqä yukä iu täka emäkmitätqe, iqi ptä quväteqiyemä uwqänqñqä” ätukqe.

* 9: Matiu 10:5-15; Makä 6:6b-13

⁶ Iqu e tquanga, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä änguänäni awä ätuäpu, qokä-apäkä iuqä tänjä-yaqä quvqe, huätä ämamäupu, änguä iwimäkäpu, anä-himqä eeqänänä iu qanä ikäpñqänä, Ique ävämakuwi.

Heroti iqu, Jisasi Iquenqä kñuä kuapänä indqängqenqä†

⁷ Inğanı ämaqä naqä Heroti, anä-himqä iu miqä iqu, Jisasi Iqu imäkqanğqenqätä, ämaqe Iquenyqä tqanğuwinqätä qätä äwiyäqe, iqu kñuä kuapänä indqängqe. Hñqua, “Jonä, qua äptekuwä iqu, anğı ävauqiyä.” ⁸ Hñqua, “Laisa iqu ätimäuqiyä.” Hñqua, “Hiñuä-tqä hiñuiqändqä hñqu, anğqu ävauqiyä.” ⁹ Iiñä äwiyäqe, Heroti iqu tii ätkqe. “Nyi Jonä iquenı, hiñuä ae ätäwikqeqä. Nyi qätä tä äwiyänqe, ii tquenyqä äwiyänänä?” Iiñä äwiyäqetani, iqu Jisasi Ique hiñuä qunmätä iminqe.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iquau buayä äwikqenqä‡

¹⁰ Ämaqä Jisasi Iqu ändowatkqä iqua, anğqu äppiı, nätmätqä eeqänänä qu imäkkuwinqe, Jisasi Ique ätukuwi. Inğanı Jisasi Iqu, iquau ätuma äwäqe, quwqä-quwänä anä pmetanä-tpu, anä-himqä Betsaitä ingisanqä äukuwi. ¹¹ Inäqe ämaqe, qu näqnqä eäpu, iquau qänaknä äwivändkuwi. Qu Ique äwimeqanğuwänğa, Iqu yeeqä itmetä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqä awä ätuätä, ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iunı, änguä iwimäkkqe.

† **9:6** Matiu 14:1-12; Makä 6:14-29; Lukä 3:19-20 ‡ **9:9** Matiu 14:13-21; Makä 6:30-44; Jonä 6:1-15

¹² Hiaitäñi, ämaqä 12 iqua Ique äwimapiyi, tii ätukuwi. “Si ämaqä iuñi, qu anä-himqä iuñqä äwäpu, buayänqätä, anänqätä qävqä ipñqänä dowatiyä. Ne äpmenquä täuñi, anä aanqeqä” ätukuwi.

¹³ I tquanğuwänga, Iqu iquauni, “Hiqä-hiuä buayä wipiyä” ätukqe.

Qu kimañi tii ätukuwi. “Ne buayi kuapänä mämeqä iänu. Ne bretqä hipa hññi eeqätä, hämapäkä hñquaqunä ämenunä. Ne ämaqä eeqänänä täuñqe, buayä mbqä äñgi yatunquäwä?” ätukuwi. ¹⁴ Iqini ämaqä qokinäñi, 5,000 äpmamiñuwi.

I tquanğuwänga Iqu Iqueqä ämaqä iquauni tiñä ätukqe. “He iquauni, ‘He 50-50 inä, quamä pmakäupiyä’ tupiyä.”

¹⁵ Iqua e tquanğuwänga, qokä-apäkä iqua qätä äwiyäpu, quamä e äpmakuwi. ¹⁶ Quamä pmeqanğuwänga, Jisasi Iqu, bretqä hipa hññi eeqä, hämapäkä hñquaquñitä ämeqe, hiñuä haqä yätu äqänä Goti Hanjuwä Iquenyqä “änğuiqä” ätäqe, buayitä hämapäkitä äkutätä, kiqä ämaqä iqua huiziu yanä wipñqä äwikqe.

¹⁷ Qu buayä qäpu änäpu, äwqä puäsqañga, iqi änätqutekuwi, iqua qa naqä 12 ämamikuwi.

Pitä iqu, “Jisasi Iqu, Kraisi Iqueyqä” ätkqenqäS

¹⁸ Hea hñque Jisasi Iqu, Kiqä-kiuänä Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä anä ätqämanmiñiyänğani, Iqueqä wäunjuñqä ämotquamiñqä iqua, Iqutä anä äpmapu, Iqu iquau yatñqä tiñä äwikqe.

“Qokä-apäkä iuqä kñuä indqänqä dñji, Nyi Tqunqä?” ätukqe.

¹⁹ I tquanqa iqua kimañi, “Hñqua, ‘Jonä asñä-qäyqä iqueqä’ ätätqänjuwiqä. Inäqe hñqua, ‘Laisa iqueqä.’ Hñqua, ‘Hiñuä-tqä hiñuiqändqä anñi ävauqä hñqueqä’ ” ätukuwi.

²⁰ Iqua e tquanquwänqa, Iqu “Hiyaqä kñuä dñji, Nyi Tqunqä?” ätukqe.

Pitä iqu kimañi, tii ätukqe. “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Kraisi, ne äminesñqä ätekikqä Iqukiyqä” ätukqe.

²¹ Inñani Jisasi Iqu, kukñuä yänänäqñqä tiñä ätukqe. “He täñqe, ämaqä huiü awä mätkuä pambiyä. ²² Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu,

hanä-iqä naqänänä menqiyä. Ämaqeu ämiqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qu Ique tuwä äwiyäpu äpäkpñqäüä. Inñi hea hñquaqui-hñquenñganñi, Goti Hanjuwä Iqu, Ique anñi ävauqumuätänqiyä” ätukqe.

Suqä, Jisasi Ique qänaknä wivändqenqä

²³ Inñani Jisasi Iqu eeqäpnänä iquau tii ätukqe. “Ii tiñjqä. Ämaqä hñqu, Nyi qänaknä nyivändätñqä winganqutqe, iqueqä äwiñqä eeqänänñi, kiuä mäñdi äkittqänätä, hiunñi ique-iqenñi, iqueqä zä-huätatä hunqe ämetä, Nyi qänaknä nyivändänä. ²⁴ Ii tiñjiqä. Ämaqä

hñqu, iqueqä hanä-pmeqe a yänänäqñqä äkiqätmitätqe, qui imäknäniqeqä. Inäqe ämaqä hñqu, Nyinyqä kñuä indqänätä, iqueqä hanä-pmeqe ävquatämämitätqe, iqu hanä pmetäniqeqä. ²⁵ Itanqa ämaqä hñqu, nätmätqä

qua täuñi eeqänä ämetä, iqueqä hänä-pmeqe qui imäkñganğutqe, iqueqä nätmatqä eeqänänä iñi, yätamakqä äänä väniqiyä? ²⁶ Itanğa ämaqä hñqu, Nyinyqätä, Nyaqä kukññqätä, womba wiñganğutqe, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, yänänäqñqä motqueqä Iqueqetä, Apiqueqetä, enätqä iquauqetä, ämetä äpätqänğanı, Iqu ämaqä iquenyqe, womba inä yäniqeqä” ätukqe.

²⁷ “Nyi naqä-qakuä tiñä etqänä. Ämaqä täqisanä hñqua, qu mapakonqä hänä yqänä äpmamitpqe, Goti Hanjuwä Iqunä miqe hiñuä qumbnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqueqä huiwi, huitañä inğqenqä**

²⁸ Jisasi Iqu e ätukqeuni, wikä hñqunä päwqanğa, Iqu Pitä ique, Jonä ique, Jemisi iqesäñi, qoqonä yätunqä ätuma, Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä anä siñqä ekqe. ²⁹ Inğanı Iqu Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä ätqämanäsiyänğanı, Iqueqä hipenui, huitañä änyätä, Iqueqä gque, qäpaiqänänä we-huñqänänä inğqe. ³⁰ E pmetanğa, ämaqä hñquaqu, Mosisi iqutä Laisa iqutä, ätimäusinyä, Iqutä kukñuä anä ätminjuwi. ³¹ Iquaqu Goti Hanjuwä Iqueqä we-huñqetä ätimävi, Jisasi Iqutä kukñuä anäñi, Goti Hanjuwä Iqu ätukqä-ma, Jerusälemä du imäkätä, qua täu ävämetñqenqä ätnminjuwi. ³² Inğanı Pitä iqutä, ämaqä huiziquaqutä quvaqä hiñui hanä ämipu hiqaqänqä iqämanminjuwi, yäunüä ipiyi, Jisasi Iqueqä huiwiñi we äunä, ämaqä

* **9:27** Matiu 17:1-13; Makä 9:2-13

hŋquaqu Iqutä tqäutaŋgä äquŋguwi. ³³ E äqumbiyi, iquaqu Jisasi Ique äväma wenyäsinyä tii itqätanŋiyänŋa, Pitä iqu Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, ne täqi äpmeŋque, ii äŋguiqä. Ne aŋä wänqä hŋjua maqänä mätanä. Hŋqu Tqänqä, hŋqu Mosisi iqueqänqä, hŋqu Laisa iqueqänqäuä” ätukqe. Pitä iqu iinä ätuätäqä-qe, iqueqä-kiauäni kukŋui äkitanätiyä-qe, iqu maŋqä emiŋqe.

³⁴ Pitä iqu kukŋuä yqänä tätqätanŋa, qaquvqä hŋqu ätimäuqe, iquauni haqeqi äpatqäkqe. Iinä wimeqanŋa, iqua zä ikuwi. ³⁵ Inŋaŋi qaquvqä yäpä imdanŋi, maŋä tii ätukqe. “Ämaqä Tqu, Nyaqä Ymeqeqä. Nyi ae ätekqä-qeqä. He Ique qätä wipiyä” ätukqe. ³⁶ Maŋä qäpu tqanŋqetäni, Jisasi Iqu kiqä-kiauänä äyä pmetanŋi äquŋguwi. Inŋata tiinŋi, iqua nätmätqä hiŋuä e äquŋguwiŋqe, ämaqä hŋque awä mätquä da imiŋuwi.

Jisasi Iqu, ymeqä qokä dnä quvqä-tänŋä hŋque, äŋguä iwimäkkqenqä†

³⁷ Awiŋgaŋi, qu qoqonä iu ävämaŋi, qokä-apäkä kuapänä Jisasi Iqutä hänaqä awä iqi ämiŋguwi. ³⁸ Ämimbiyi, quvaqä awä iqisaŋi, ämaqä hŋqu tääqä tii ätukqe. “Näqŋqä-vqä Iquki, nyi ymeqä kiauänänä-tänunä etanŋi, Si ique hiŋuä qundŋqä yatŋqä yänänäqŋqä äkiyqänä. ³⁹ Dnä quvqä hŋqu, iqueqä äwqä yäpä imä äpaquvätä, zääqä yänänäqŋqä ätätŋqeqä. Dnä iqu imäkqanŋi,

† 9:36 Matiu 17:14-21; Makä 9:14-29

iqu yäunjuä-yäunjuä itä, makusewä iqueqä manjita ätimäutņqeqä. Dņä iqu ‘maqänä mävämeqä imä’ kņuä vqanņi äpakänä äpme, iqueqä huiwiu quvqä imäkätņqeqä. ⁴⁰ Iinņe, nyi Tqä ämaqä wäunjuänņqä ämotquetqänņä iquau, dņä quvqä huätä dowatpņqä yatņqä yänänäqņqä ae ävqeqä. Inņe, iqua änä mimäkqä da iquwiqä” ätukqe.

⁴¹ I tqanņa, Jisasi Iqu kimanņi, tii ätukqe. “Ämaqä tänņa äpmeņuwä iquenä, he quuvqä maeqiyqä itqänjuwiqä. Hiqä kņuä indqänņqetä, suqetänņi, jänä hmanņqä. Nyi hesä anänņi, squänņanņqä pmetmņe? Hiqä quuvqä heqiyqe, yänänäqņqe, squänņa imäkmbnuwänņqäwä? Tqä ymeqe, ätuma biyä” ätukqe.

⁴² Inņanņi, ymeqä iqu äpätqätanņa, dņä quvqä iqu ique qua mäņi mamäuqanņa, ymeqä iqu yäunjuä-yäunjuä ikqe. E iqanņa, Jisasi Iqu dņä quvqä ique kukņuä yänänäqņqä ätuätä, ymeqä ique äņģuä iwimäkätä, kaniqe anņi äwikqe. ⁴³ Inņanņi, qokä-apäkä eeqänänņi, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqņqenņqä yäunjuä ikuwi.

Jisasi Iqu, äpäkonäninņqä anņi ätukqenņqä‡

Iinņä ipiyi qu, Jisasi Iqu wäunjuä eeqänänņä imäkminņqenņqä kņuä kuapä indqänätqätanņuwänņa, Iqu Iqueqä wäunjuänņqä ämotquaminņqä iquau, tii ätukqe.

⁴⁴ “He kukņuä tqenņi, qätä äņģuänä nyipiyä. Ämaqe, qu Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iquenņi, ämaqä hņquauqä hipa du wipņqäuä” ätukqe.

‡ 9:43 Matiu 17:22-23; Makä 9:30-32

⁴⁵ Kukñuä iqueqä qakuinqe, Iqueqä ämaqä iqua maqñqä emiñuwi. Kukñuä qakuí, iquauñqä zä witañgi, iqua näqñqä añguä mämeqä imiñuwi. Ique yatñqä vqañqe, iqua zä ipu, yatñqä mäwqä ikuwi.

Qu, “Neyaqä awä iqisañi, yoqä naqä-tañi tqukä?” ätnquwiñqäS

⁴⁶ Hea hñqueni, Iqueqä wänuñqä ämotquamiñqä iqua, kukñuä yänänäqñqä, “Neyaqä awä iqisañi, yoqä naqä-tañi tqukä?” ätnquwi.

⁴⁷ Iinqe Jisasi Iqu, iquauqä kñuä imñi näqñqä ae ämeqe, ymeqä wñqä hmbi ätuma äpäqe, Iqueqä-tañä qäqiqi ätqätekqe. ⁴⁸ I iäqe, iquau tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyinyqä-pqe kñuä indqänätä, ymeqä tqu pqañgi yeeqä ävätmeqä-panä iñi, yeeqä inä änyiyätmetñqe. Itanga ämaqä hñqu Nyi äpqañgä yeeqä änyiyätmeqäqe, iqu Nyi änändowatkqä Ique-pqe, yeeqä inä ävqiyä. Ii tiinjä. Heyaqä awä iqñi, ämaqä hñqu iqueqä yoqe mäñdi äkittqänätä äpmamitätqe, iqu yoqä naqä-tañä-quvi.”

*‘Ämaqä ne hñgisa minetqueqä iquwä iqua, neqä-quaiqä’ ätukqenqe**

⁴⁹ Ingañi Jonä iqu, Jisasi Iqueqä kukñui qätä äwiyäqe, tii ätukqe. “Naqä Iquki, ämaqä hñqu Tqä yoqä ätätä, dñä quvqe huätä mamäuqañgi äqunanitañi, iqu ne qänaknä mäneyqä etañgi,

S 9:45 Matiu 18:1-5; Makä 9:33-37 * 9:48 Makä 9:38-41

ne iqueni, ‘Si iini miqä panä’ ätququeqä” ätukqe.

⁵⁰ I tquanğa, Jisasi Iqu, “He ique pmua mimäqä pambiyä. Ämaqä hñqu hñgisa metqueqä iqäqe, iqu hiqä-queqä” ätukqe.

Sämaliya pmeqä hñqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwiñqä

⁵¹ Hea Jisasi Iqu qäukuä haqä yätuñqä anğu yäniñqä qäqi päťqätanğanı, Iqu Jerusälemä duñqä wätñqä kñuä yänänäqñqä indqängqe.

⁵² Inğanı, Iqu ämaqä kukñuä äma uwqä hñquau, hñuiqä ändowatkqe. Iqua äupiıyı, Iquenyqä nätmatqä nawenyä imäkññqä diñqä, Sämaliya pmeqä iquauqä anä-himqä hñque äpaqukuwi.

⁵³ Äwimeqanğuwänğa, ämaqä iqi äpmamiñuwä iqua, Jisasi Iqu Jerusälemänğä wätñqenğä näqñqä ämapıyı, Iqu iquauqä anä du wimetñqä diñqe, mäwiñqä ikqe.

⁵⁴ I iqanğuwıñqe, Iqueqä wäñuänğä ämotquamiñqä iquaqu, Jemisi iqtä Jonä iqtä, näqñqä ämayı, Jisasi Ique tii ätukıyı. “Naqä Iquki, Si ye tääqä tenğä äkingiyä? Qäukuä haqä yätutanı, tä iwa äpätä, ämaqä täu tä nätnğä diñqäuä.”

⁵⁵ I tquanğiyıñqe, Iqu hıñuä ämoqunätä, “Iıñı matqä panyinyqä” ätukqe. ⁵⁶ Iıñä tquanğa, qu anä-himqä huiziñqä äukuwi.

Suqä, Jisasi Ique qänaki wivändqenqä†

⁵⁷ Qu hänaqä awä iqi qanä wätqätanğuwänğa, ämaqä hñqu, Jisasi Ique

† 9:56 Matıu 8:18-22

tii ätukqe. “Si anä-himqä eeqänänä iunqä uwqanqtqe, Nyi qänaki kivändmqänä.”

⁵⁸ Jisasi Iqu kimanj, tii ätukqe. “Hiveqä hiqiyqä iqua, iquauqä anä-tänjia. Ynñä iqua, anä-tänjia. I etanji, Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu, Iqueqä anä hiqaqä wiqe, hmanjqä.”

⁵⁹ Ämaqä hñquququeni, Jisasi Iqu, “Si qänaki nyivändiyä” ätukqe.

I tquanğa, ämaqä iqu, “Naqä Iquki, apique ganä qua qäyä mapteumqä, Si hinuinä nqänäwqatiyä” ätukqe.

⁶⁰ I tquanğanj, Jisasi Iqu kimanj, tii ätukqe. “Qäyä eänä. Ämaqä ae äpäkombqä iqua, quwqä ämaqä pizqä iqueni, qua qäyä ptepnqeä. Si äwätinä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqä, awä tuäkätñqeä” ätukqe.

⁶¹ Itanğa ämaqä huiziqu, Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, nyi qänaki kivändmqä etanğqä-qe, nqä ämaqä iquau yeeqä wimqä anämqä ganä umqe, Si hinuinä nqänäwqatiyä.”

⁶² Iqueni, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hñqu wäunüä imäkätäqänğanj, hea ique-ique iqueqä anämqä knuä yqänä vqanğuti imitätqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqeunj, yätamäkqä änä mäwqä yänqiyä” ätukqe.

10

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä kuapänänä iquau, wäunüänqä ändowatkqenqä

¹ Qänakndanj Naqä Iqu, ämaqä 72 atäunüä itä, hñquaqunä-hñquaqunä ändowatkqe.

Anjä-himqä eeqänänjä iunji, Iqu Iqueqä-kiau äwäninqä diñqä, iqua hiñuiqä upñqä ändowatkqe. ² Injä mimäkqänggani, tii ätukqe. “Wäunüä iunji, ymisanä yäuä kuapänä iätanğqä-qe, ämaqä wäunüä itqänuwi, kuapänä hmanjqä. Inññqe, wäunüä-tänjä Kaniquenyqä tääqä ätuäpu, Iqu ämaqä wäunüä iqä hänjä hñquau ymisanä aquvä mipñqä dowatätñqä diñqä tupuiyä.” ³ E ätuäqe, “He upiyä. Nyi endowatkqe, ii tiinjqä. Sipsipqä, hiveqä hiqiyqä iquauqä awä imä upñqä endowatkänä. ⁴ Hiqä mbqä qaeta, hiqä yquayä qa-mñqeta, itanga hiqä yukiu muasmäuqe, qäsä äma mäwqä pambiyä. Qanjä äwäpiyä iunji, qokä-apäkä hui, hänäqä awä iqi äminäpiyi, ‘Hiunjiyqä’ mätquä pambiyä” ätukqe.

⁵ “He anjä hñqua-hñquau äpaquväpiyi, tii ganä tqüäpñqä. ‘Ämaqä anjä täu äpmeñuwä iquenä, he äwqe, hanüä inqä pmapiyä.’ ⁶ Ämaqä äwqä hanüä inqä hñqu anjä iu äpmamitätqe, hiyaqä kukñuä äñguänänji, iquenyqä wätñqeqä. Inäqe ämaqä äwqä hanüä inqä hñqu, iu mäpmeqä imitätqe, hiqä kukñuä äñguänänji, hiqä-hiuänjqä asunğumä quvepänqiyä. ⁷ He buayä-sua, eqä-sua hitapqanğuwu, änäpu, anjä iquenyä pmapñqeqä. Quati tiinjqä. Ämaqä hñqu wäunüä imitätqe, iqu iqueqä mbqe ämeniqa eänqe, ii äñguiqä. I etanği, he anjä huizi du mäpmeqä pambiyä” ätukqe.

⁸⁻⁹ “Itanga he anjä-himqä hñqua-hñquau timäuqanğuwänğgani, qu henyqä aquvänä ipu, ymisanä iwäsäuqanğpqe, ämepu änäpu,

ämaqä tänjä-yaqä-täjä iqi pmetanḡpqe, anḡuä iwimäkäpu, kuknuä awä tiinjä tupḡqeä. 'Goti Hanjuwä Iqunä miqe, hesänjä qäqiqi ae äquvepqiyä.'

¹⁰ Inäqe, he anä-himqä hḡqua-hḡquau timäuqanḡuwänḡa, qu aquvänä miqä iqanḡpqe, anä-himqä hänaqä iqi ätqäupu, tii tquäpnqä. ¹¹ 'Qua hinyanjä heyaqä anä-himqä täutanä, neyaqä yukä täu ämäkänqe, ne ptä quväteqäma yanḡunä, hiqä suqä quvqenqä ämetquetunḡuänänjä. Inji, he näqnqä tiinjä hipḡqäuä. Goti Hanjuwä Iqunä miqe, qäqiqi ae äquvepqeqä' tquäpnqä. ¹² Nyi he etqänä.* Qänakndanji, hiunji Goti Hanjuwä Iqu suqä quvqenqä iwäsäuqänḡä ätekqeunji, ämaqä anä-himqä iquesanjä iquauqä hanjä-iqe, Sotomä äpmaminjuwä iquauqä hanjä-iqe ämäwqätäuniceqä" ätukqe.

¹³ Iqu tiinjä-pqä inä ätukqe. "Ämaqä Kolasinä pmeqä iquendä, Betsaitä pmeqä iquendä, hiqä hanjä-iqenqä 'Oänä' etqä. Tiinjä. Nätmatqä ämaqä mimäqänänji, Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä-panji, ämaqä hḡqu Tayä pmeqä iquauätä, Saitonä pmeqä iquauätä, awä iqisa imäkkqä-säpi, qu qänḡanä tiinji ae heqäpninḡä. Quwqä suqä quvqenqä womba ipu, tuwä äwiyäpu, quwqä huäqä-hunqä qäki ämäyäupu, tä wätakiu pmeqäpninḡä. ¹⁴ Ininḡe, hiunji Goti Hanjuwä Iqu suqä quvqenqä iwäsäuqänḡä ätekqeunji, heyaqä hanjä-iqe, Tayä pmeqä iquauqätä, Saitonä pmeqä iquauqätänji,

* **10:12** Matiu 11:20-24

ämäwqätäuniqeqä. ¹⁵ Itanğa Kapänamä pmeqä iquenyä, he qäukuä haqä yätunqä hipnuwätanä? Oeyä, he ämaqä pizqä iquauqä anä bunqä wäpnuwiqä” ätukqe.

¹⁶ I ätuäqe, ämaqä, Iqu ändowatätñqä iquaunji, Iqu tiinjä ätukqe. “Ämaqä hñqu heyaqä kukñuä qätä eyqäqe, Nyaqä kukñuä-pqe, qätä inä änyiyqiyä. Ämaqä hñqu he tuwä eyqäqe, iqu Nyi-pqe tuwä inä änjyiyqiyä. Ämaqä hñqu Nyi tuwä änjyiqäqe, Nyi änändowatkqä Ique-pqe, tuwä inä äwiyqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, iquauqä wäunjuñqä yeeqä äwikqenqä

¹⁷ Qänakñi ämaqä, Jisasi Iqu ändowatkqä iqua, aquvänä ipu, anğumä äppiyyi, tii ätukuwi. “Naqä Iquki, ne Saqä yoqe tquanğua, dnä quvqä iqua, neyaqä kukñuii qänaknä iquwiqä.”

¹⁸ Iwä, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Nyi hinuä äqunänqeqä. Setänä Goti Hanjuwä Iqutä himä-wiunqä iqu, qakuä haqä yätuta päkñganğa, nyuauä enqä-pa iqanğı äqunänqeqä. ¹⁹ Qätä nyipiyä! Qämakitä, qänjuakätaitä qo äkitäupu, Setänä iqueqä yänänäqñqe, ämäwqätäupñqä diñqetänji, Nyi yoqä naqä ae etapqeqä. Iinjñqe, nätmatqä qui emäkätñqä di, aanqeqä. ²⁰ Itanğı, ‘Dnä quvqä iqua, neyaqä kukñuii qänaki iquwiqä’ ätäpu, aquvänä miqä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqu heyaqä yoqe, qäukuä haqä yätu ae äqiyqäqenqä aquvänä ipiyä” ätukqe.

²¹ Inğanji, Dnä Änğua Iqu yeeqä wimäkqanğı, Jisasi Iqu tii ätkqe. “Apä, qäukuitä quaetä Miqä Iquki, ämaqä näqñqätä kñuä-tänjä iquaunqce,

Si nätmatqä tä zä äkittqiyänjä-qe, ymeqä dänjä-suau enqä-pa, äyä ämotquenyä. Si e imäkqanä, Nyi 'änqaiqä' äktqänä. Auä, Apä, Si Tqä äkinqeu qänaknä itnä imäkinyä.”

²² Ämaqeuni, tiinjä-pqä inä ätukqe. “Nqä Apiqu nätmatqä eeqänäni, Nqä hipa täu änjiyqeqä. Ämaqe, Ymeqä Iquenyqä näqñqe, aaqeqä. Apiquänjqä. Ämaqe, Apiquenyqä näqñqe, aaqeqä. Ymeqä Iqutä, ämaqä Ymeqä Iqu ämotquetñqä iquatä, iquanänjqä.”†

²³ Inqani, Iqu tuwängi hiñuä ämoqunäqe, Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iquaunä tii ätukqe. “Ämaqä nätmatqä he hiñuä äqunätqänjuwi hiñuä qumbñqä iqua, aquvänä ipñqäuä. ²⁴ Tiinjä etqänä. Nätmatqä he hiñuä äqunätqänjuwi, hiñuä-tqä iquatä, ämaqä naqä iquatäni, qu hiñuä qunqänqä kuapänä winyätqätanqä-qe, hiñuä mäqunquä iminjuwiqä. Kukñuä he qätä äwiyätqänjuwi, qu qätä wiyqänqä winyätqätanqä-qe, qätä mäwiyqä iminjuwiqä” ätukqe.

Hänjä hea ique-ique pmeqä meqenqä

²⁵ Ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä hñqu, Jisasi Ique yamwiqä ävätä, tiinjä ätukqe.‡ “Näqñqä-vqä Iquki, hänjä hea ique-ique pmeqä mamqe, nyi äänä imäkmqäwä?”

²⁶ I tqanqä Jisasi Iqu, “Kukñuä-suqä iunji, äänä äqänänä? Si a äänä ätäutqänäwä?” ätukqe.

† **10:22** Matiu 11:25-27 ‡ **10:25** Matiu 22:34-40; Makä 12:28-31

²⁷ Iqu kimañi, “ ‘Goti tqä Naqä Iqueni, tqä qeqä-quuvqetä, yänänäqñqetä, kñuitä, Ique äwitnä, itaŋga Iquenyqänä kuapänä kinquätñqeqä.’ Ti-inä inänjqä. ‘Si tqä-täunqä äkinyätñqä-pañi, ämaqä si-tänjä iqi äpmeñuwä iquaunqä-pqe, inä kinyätñqeqä’ ” ätukqe. §

²⁸ Ga Jisasi Iqu kimañi, “Ii qäyunä ätnyä. Si e imäkätñi, hea ique-ique pmettñqinyä” ätukqe.

²⁹ Itañi, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iqu, qu iquenyqä, ‘Iqu suqä äñguänänjä iqä-queqä’ kñuä mapñqä wiñgañgi, tii ätukqe. “Ämaqä nyi-tänjä iqi äpmeñuwi, tqukuakä?”

Kukñuä ktqä, ämaqä äñguä Sämaliyatanjä iquenqä

³⁰ Mä, Jisasi Iqu kimañi, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Jerusälemä ävämañi, Jerikonqä quveqätqätanğa, ämaqä quwä-meqä hñqua, iqueqä yquayä eeqä ämotaupu, äpäseqa weqanğuwänğa, iqu äpäkonmätä yäniqeqä.

³¹ Iqu e witaŋga, hiqäva-imäkqä hñqu hänaqä asä iu äquveqätä, ique hiñuä äqunäqe, hänaqä hñgisa jänä mäwqätäuniceqä. ³² Itañi ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä anjä iu wäunjuä iqä hñqu ätimäuqe, ique hiñuä äqunäqe, hänaqä hñgisa jänä inä mäwqätäuniceqä. ³³ Itanğa yäpaki, Sämaliyatanjä hñqu-pqe qañä äpmitätqe, ique äwimeqe, hiñuä äqunäqe, iquenyqä huäqä kiñjä wunäniqeqä. ³⁴ Iinjä itä, qäqiqi äwimeqe, olipqä eqä aowitä, wainqä-eqetä, ämaqä iqua äpäkpqeu equateqe, huäqä wotäniqeqä. Itañi,

§ **10:27** Kukñuä-suqä 6:5; Hiqäva-imäkqä 19:18

iqueqä dongi iu ämäqumuateqe, anä ämaqä hiqaqä äwiqismipqä iunqä ätuma äwäqe, ique äminiqeqä. ³⁵ Zinuitäni, iqu ämaqä anä miqä iqueni, mbqä kuapänä ävätä tii tuäniqeqä. 'Si ämaqä tqueni, änguänä miyä. Itanğa si mbqä saqä-pqä hui äwisqä etanğutqe, nyi anğı äquvepätmänğanı, nyaqä kima ktapqämqä' tuäniqeqä" ätukqe.

³⁶ I ätuäqetani, ämaqä ique yatnqä ti-injä äwikqe. "Ämaqä tquaqui-tquenyqe, si knuä äänä kiyqiyä? Ämaqä quwä-meqä iqua äpäsekuwä iquenyqe, 'Tqu nyi-tänä iqi pmeqä-queqä' knuä indqänätä, suqä qäyunä motqueniqe, tqukä?"

³⁷ I tquanğa, ämaqä iqu tii ätukqe. "Ämaqä qeqä äwimänätä, ique yätamakqä väniqä iqueqä."

Inğanı, Jisasi Iqu, "Si äwätnä, suqä asänanı imäkiyä" ätukqe.

Jisasi Iqu, Malaisä, Mäliyatä, äwimakqenqä

³⁸ Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iquatä, qu qanä äupiyyi, anä-himqä hnque ätimäukuwi. Iqi timäuqanğuwänğa, apäkä anä-himqä iutanä hui, Iquenyqä yeeqä itä, iyyqä anıunqä ätuma äukqe. Iyyqä yoqe, Mala. ³⁹ Malai, känapi huisanıyyi. Iyyqä yoqe, Mäliya. Ii Naqä Iqu-tänä qäqiqi, Iqueä kuknui qätä äwiyä äpmaminqe. ⁴⁰ Ii e pmetanğa, Malai, ymisanjä-sua näwinyä imäkätä, wäunüä kuapänä etanğı, knuä indqänminqe. Iınqe, ii Jisasi Iquenyqä äwätä,

“Naqä Iquki, nqä napi nyivämeqanji, nqä-näunä ymisanä näwinyä imäkätqänänä. Si iinjqe, knuä äänä kiyqi? Si nqä napini, tu. Ii äpätä, yätamäqä nyiyätñqäüä” ätukqe.

⁴¹ Iwä Iqu kimanji, tii ätukqe. “Nqä näueqä Malaiki, si nätmatqä kuapänänjqä knuä indqänätnä, hanjä-iqä ämetqäninyä. ⁴² Inäqe nätmatqä hnqu, huiziquau ämawqätäunä. Mäliya nätmatqä qäyunänjqä äwinyänä. Ye nätmatqä tä, huätä mämatnämäuqä yenqueä” ätukqe.

11

Suqä, Goti Iquenqä tääqä tqenqä

¹ Hiunji hnqueni, Jisasi Iqu hnqäqi äpme, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqämanminjqe. Iqu tääqä ae ätqanqa, Iqueqä wäunüänjqä ämotquaminjqä hnqu, tii ätukqe. “Naqä Iquki, Jonä iqu iqueqä wäunüänjqä ämotquaminjqä iquau näqnjqä äwiminjqä-panji, ne-pqe neqä Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqenqe, Si mänätquayä” ätukqe.

² I tqanqa Jisasi Iqu, tii ätukqe.* “He Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäpiyänqani, tii tqäpnjqä. ‘Apikuki, ämaqe, Tqä yoqe haqä yätqä äwi, pmua hitanji qumbnä. Sinä miqe, äpänä. ³ Hiunji ique-ique, buayä nätapqanqnä.

⁴ Ämaqä quvqä inetqueqanquwä iquaunqä, ne äwqä hanuä imäknätunqetani, Si nenyqä äwqä hanuä imäknätnä, neqä suqä quvqe huätä

* 11:2 Matiu 6:9-13

mänamäutŋqe. Yamwiqä nemetŋqä itŋqä iuŋi, Si hiŋuinä mäqunquä panä' tqäpŋqeqä" ätukqe.

⁵⁻⁷ Iqu tiinjä-pqä ätukqe. "Ämaqä hesanjä hŋqu, iqueqä käyämaqä hŋque heatqänğa äwimetä, 'Nyämaqä iquki, ŋqä näueqä hŋqu qanä äpätnqe, änyimeqanŋi, nyi ique buayä wimqe hma etanŋqenqä, si buayä hŋquaqui-hŋque dapiyä' tuänqiyä. I tquanğa, ämaqä anjä yäpä yänŋisa äpmamitätqä iqu kimanŋi, 'Si wäunüä yänänäqŋqä mänapqä manä. Nyitä ŋqä ymeqä iquatä, ne qŋqanjä ämeyätanä, hiqaqä ae äwiqeqä. Nyi ävautmä buayä mäktapqä ymqänä' tuätŋqätanä? ⁸ Nyi tii etqänä. Iqu 'Ŋqä nyämaqä-queqä' kŋuä vqanŋuti, ävautä mavqä yänqiyä. Inäqe, ämaqä yäpaqänŋisa ätqäuqä iqu, qŋqanjä ptqä yqänä äqäyätä, ymisänŋinqä yatŋqä vätqätanŋi, iqu enyqä qäyä wiŋganŋuti, ävautä nätmätqä eeqänänŋi, iqu äwa iqanŋutqe, ävänqiyä" ätukqe.

⁹ "Iinjŋqe, Nyi he etqänä. He Goti Hanjuwä Ique yatŋqä vqanŋppqe, Iqu nätmätqä etapänqiyä. He qävqä ipiyi, he ämäqumuapŋqäuä. He anjä qŋqanjä ptqä päsqanŋppqe, qŋqanŋi äutänänqiyä. ¹⁰ Ämaqä, Goti Hanjuwä Ique yatŋqä vqanŋppqä iqua, nätmätqä ämapŋqäuä. Ämaqä qävqä ipiyä iqua, ämäqumuapŋqäuä. Ämaqä qŋqanjä ptqä päsqanŋppqä iquaunŋi, Goti Hanjuwä Iqu qŋqanjä äwuteyänqiyä" ätukqe.

¹¹ "Ii tiinjqä. Heyaqä ymeqetanjä hŋqu, hämapäkänqä tqanŋutqe, kaniqu qämäkä

quvqä momuayqä yänqiyä. ¹² Iqu yññä quinqä tqanğutqe, kaniqu qänjuakäta momuayqä yänqiyä. ¹³ Kaniquenyä, he suqä quvqä imäqkä- quenä etanğqä-qe, he nätmatqä ängui ämepu, hiqä ymeqä du inä ävätqänuwiqä. Inqe he näqñqä tiññä hipñqäüä. Hiqä Hiniqu, Qäukuä Haqä Yätunä Iqu, ämaqä ‘Tqä Dñä Ängüä Ique dapiyä’ ätuäpu, yatñqä vqanğppqä iquauñi, Iqu ävänqiyä” ätukqe.†

Jisasi Iquenqätä, Belsäpulä iquenqätä‡

¹⁴ Hea hñquenñi dñä quvqe, ämaqä hñqueä äwqä imä ämnä, ique kukñuä matqänqä imäkätqätanği, Jisasi Iqu “Huätä uvä” ätukqe. Dñä quvqä iqu ae ävämeqanğa, ämaqä iqu kukñuä tqanği, ämaqe yäunüä ikuwi. ¹⁵ Inñä ipiyitanñi, ämaqä hñqua tii ätkuwi. “Belsäpulä, dñä quvqä iquauqä naqä iqu, yänänäqñqä vqanği, Iqu dñä quvqä iquau huätä ändowätätqänä.” ¹⁶ Itanğa huiziqua, yamwiqä äväpu tii ätukuwi. “Si wäunüä hui imäkiyä. Ne Sinyqä, ‘Iqu Goti Iqueqä Wäunüä Imäkqä-queqä’ kñuä neyätñqänänyä” ätukuwi.

¹⁷ Jisasi Iqu iquauqä kñuä iunñi, näqñqä eä tii ätukqe. “Ämaqä anä-himqä hñquesanä iqua, iwäsänäpu mäkä hunğanğppqe, anä-himqä iquenñi, qui imäknänqiyä. Itanğa ämaqä hñqueqä ymeqä iqua, iwäsänäpu mäkä hunğanğppqe, iqua-ppqe qui inä imäkmbñqäüä. ¹⁸ Iwä Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu, iqueqä ämaqä

† **11:13** Matiu 7:7-11 ‡ **11:13** Matiu 12:22-32; Makä 3:22-30

iqua iwäsänäpu mäkä humbqe, iqua äänä pmapnuwänqäwä? He Nyinyqä tii ätquwuiä. 'Belsäpulä iqu yänänäqñqä vqanji, dnä quvqe huätä ändowatätqänä.' Iinqe, Nyi yatñqä eyqänä. ¹⁹ He Nyinyqe, 'Iqu Belsäpulä iqueqä yänänäqñqeta, dnä quvqä iquau huätä ändowatätñqe' qäyunä tqanjpqe, hiqä ämaqä iqua, dnä quvqä huätä ändowatätqänuwä, yänänäqñqä tqueqeta, ändowatätqänuwäwä? Hiqä ämaqä iinä iqua, ämetquapñqe. Heyaqä kukñuä iinji, ii qäyunä hmanjqä. ²⁰ I etanjqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu yänänäqñqä dapqanji, Nyi dnä quvqä iquau huätä dowatqanqmdqe, he näqñqä tiinjä mapñqe. Goti Hanjuwä Iqunä miqe, ae emeqeqä."

²¹ "Ämaqä yänänäqñqä hñqu, nätmatqä mäkä iqä-sua a äqätä, iqueqä anju ämitqätanqutqe, iqueqä nätmatqä eeqänäñji, äñguänä witänqiyä. ²² Itanji qänakñji, ämaqä aanjä yänänäqñqänänjä hñqu äpäqe, ämaqä iquenji ämäwqätäutä, iqueqä yänänäqñqä isuatä e äpmamitätqä-qe, iqueqä nätmatqä eeqänäñji ämotawanji, ämaqä hñquau-mända vänqiyä" ätukqe.

²³ "Ämaqä hñqu wäunjuä yätamäkqä manyqä imitätqe, iqu Nyaqä himä-wiunqä-queqä. Qokä-apäkä aquvä qiyqenqä yätamäkqä manyqä imitätqä iqu, ämaqä huätä im-imä ändowatäniqeqä" ätukqe.

Dñä quvqä ämaqä hñque ävämetä, anji äwimakqenqäs

24 “Dnã quvqã hñqu ämaqã hñque ävämanj, anã yenüã dunqã äwäqe, iqu anã hapã pmeqã iunqã qävqã ikiquänqiyã. Itanğa hñque mämoqumueqã iäqe, ‘Nyi anã hinuiqänã ävämakqã dunqã, anğu umqänã’ tnänqiyã. 25 I ätnäqe, iqu äwäqe, anã iqueni siyã äpipu anğuã imäkepqã qunänqiyã. 26 Iinã äqunäqe, iqu äwätã dnã quvqã 7 yätmenqiyã. Dnã iquauqã quvqe, dnã kinğanänã iqueqã quvqe, ämäwqätäunqiyã. Iquau yätmetã, qu anã yäpã yänğisa äpaquväpu pmapñqäuã. Ämaqã iqu hinuiqänänj quvqã äpmamitätqe, tänğanj aanã quvqänänã pmenqiyã” ätukqe.

Suqã, aquvänä iqenqã

27 Jisasi Iqu e tuätqätanğa, apäkã hui, qokã-apäkã iuqã awã iqisanj, manã tiinã ätukqe. “Apäkã, Si äkinyuätã anüã äktapkqe, ii aquvänä yänqiyã.”

28 I etanği Iqu kimanj, tii ätukqe. “Si kukñuã naqã-qakuã ätätñã qayuã. Inäqe ne iinj, matqã yanqunã. Tiinã tatunqueqã. ‘Qokã-apäkã, Goti Hanjuwã Iqueqã kukñuã qätã äwiyäpu, qänaknä itqänjuwã iqua, qu aquvänä iqäpñqäuã’ tatunqueqã” ätukqe.

*Jisasi Iqu, hinuã-tqã Jona iqenqã ätkqenqã**

29 Qokã-apäkã kuapänã timäuqanğuwänğa, Jisasi Iqu tiinã ätukqe. “Qokã-apäkã tanğa äpmenjuwi, quvqã-quaeqã. Iqua, ‘Ne Sinyqã näqñqã metunquã diñqe, wäunüã hui imäkiyã’ ändquwã-qe, Nyi iinj mimäkqã imqänã. Iqua

* 11:28 Matiu 12:38-42

näqñqä mapñqä diñqe, hiñuä-tqä Jona iqu qeyqä. ³⁰ Ii tiinjä. Ämaqä hiñuiqänä, anä-himqä Ninipe äpmamiñuwä iqua, Jona ique hiñuä äqunäpu, näqñqä ämakuwä-panä iñi, qokä-apäkä täñga äpmeñuwä iqua, Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Ique hiñuä äqunäpu, näqñqä asänänä iñä hipnuwiqä. ³¹ Hiñuiqänäñi, apäkä, qua hituñuä nämä pmeqä ämiqä naqä ii, Solomonä iqu iqueqä näqñqenqä awä tqanji qätä wiyätñqä äpkqeqä.† Inäqe täñgani, Ämaqä, Solomonä ique ämäwqätäunqä Iqu, täqi qäyä äpmetanji, ämaqe, Ique qätä mäwiqä itqäñuwi. Iiñinqe hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqänñgani, apäkä naqä iñi ävautä, ämaqä täñga äpmeñuwä iquauqä suqä quvqenqä, awä täniqeqä. ³² Asä iñi, ämaqä Ninipe äpmamiñuwä iqua, Jona iqueqä kukñuä qätä äwipiyyi, iquauqä kñuä äkunmäkñguwiqä.‡ Inäqe täñgani, Ämaqä Jona ique ämäwqätäunqä Iqu, täqi qäyä äpmetanji, ämaqe, iquauqä kñuä makunmäkñqä iquwi. Iiñinqe, hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqänñgani, ämaqä Ninipe äpmamiñuwä iqua ävaupu, ämaqä täñga äpmeñuwä iquauqä suqä quvqenqä awä tpnuwiqä” ätukqe.

Hiñuä iqu, huiwä iqueqä hiqi-tä enqä-paniqäS

³³ I ätuäqe, tiñä-pqä ätukqe. “Ämaqe, hiqi-tä ämäsäpiyyi, qu anä yäpä imä-qe, ä häkä yäpä imñä-qe, matqäteqä ipñqäuä. Ämäsäpiyyi, qu

† **11:31** 1 Ämiqä Naqä 10:1-13; 2 Tiwiqä 9:1-12 ‡ **11:32** Jona 3:6-10 § **11:32** Matiu 5:15-16, 6:22-23

kiqä ätqäüqä ätnänä iqi tqätepñqäüä. Ämaqä anä yäpä ingisa äyappiyä iqua, hinuä qumbñqä diñqäüä. ³⁴ Tqä hinuä iqu, huiwä iqueqä hiqitä enqä-paniqä. Tqä hinui äñguä äqännä, si ämaqe yätamakqä wiyquki hitañgutqe, tqä huiwä eeqänänä imñi, we äñguä äkunänä. Inäqe, tqä hinui quvqä äqännä yätamakqä mäwquki hitañgutqe, tqä huiwi eeqänänä imñi hea äwinä. ³⁵ Itanğa si äñguänä miñgaginyä, we-huñqä si-tänä yäpä imä äyänänqä di, hea mäwiqä yätñqänänyä. ³⁶ Inji tiinjqä. Tqä huiwä äwqä eeqänänñi wenyä-huñqä eä, hea mäwiqä etañgutqe, inñi tqä huiwä eeqänänñi we äunä, hiqitä enqä-pa yänätänqiyä” ätukqe.

*Wopqä ipu, kukñuinä tqä-quau, hanä-iqä wimeniñqä**

³⁷ Jisasi Iqu kukñuä qäpu tqanğa, Parisi hñqu, Iqu äpätä buayä anä nyiyänqä yatñqä äwikqe. Itanğa Jisasi Iqu anä yäpä ingisa äpaquväqe, buayä nätnqä qua iqi eqäkñgqe. ³⁸ Jisasi Iqu buayä nätnqä itäqänğanñi, eqä akiyä inqä du asñä ganä maññqä iqanği äqunäqe, Parisi iqu kñuä kuapänä indqänmiñqe.

³⁹ Inğanñi Naqä Iqu tii ätukqe. “He Parisi iquenyä, eqä-häkitä hevqetä haqänğisanñi, asñä äñguänä äqäyäpiyä-qe, hiqä yäpä ingisanñi, quwä-meqetä suqä quvqä huitanjä-huitanñitä manğua äyä enyänä. ⁴⁰ He kñuä qäyunänñi, mindqänqä-quenjqä. Ämaqeqä huiwä yäpaqänğisa imäkkqä Iqu, yäpänğisanjä-pqe mimäkkqä ikqätanä? Iqu inä imäkkqeqä.

* **11:36** Matiu 23:13-36

⁴¹ I etaŋgi, nätmatqä buayä hevqä yäpänġisaŋi, ämaqä äwa itqätanġuwä iquau yätamakqä inä wipŋeqä. He e imäkqanġpqe, hiqä nätmatqä eeqänäŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqini äŋġuänänä witänqiyä” ätukqe.

⁴² “He Parisi iquenyä, haŋä-iqe tiinġiqä emenqiyä. Iwuneqätä, kuämiqätä, nätmatqä isuaqu-tänä asänänä huizitä ämepu, iwäsäupu 10 imäkäpu, hŋqu Goti Hanjuwä Ique ävätqänuwiqä. I etaŋgi suqä ämaqä qäyunä itqueqetä, Goti Hanjuwä Iquenyqä hinqetäŋi, he tuwä wiyquenjqä. Äŋġuänäŋi, tiinjqä. Suqä he hiqä nätmatqä iwäsäupu, hŋqu Goti Ique vqe mäwquatämäuqä ipu, suqä he tuwä äwiyätqänuwä iquaquinä-pqe qänaknä iqanġpqe, ii äŋġuä wänqiyä” ätukqe.

⁴³ “He Parisi iquenyä, haŋä-iqe tiinġiqä emenqiyä. Anä aquväqŋqä iuŋi, zä-hawä äŋġuänänä iqinyä pmapŋqä kiinä hinquenjqä. Ga, ququawä aquväqŋqä iu pmetanġuwänġa, ämaqe, ‘hiunġinġanjqä’ etpŋqä kiinä hinquenjqä” ätukqe.

⁴⁴ “Ga haŋä-iqe tiinġiqä emenqiyä. He ämaqä qua maqŋqä äptepqä enqä-paŋuenjqä. Ämaqä qua maqŋqä äptepqe, ämaqä huiziqua maqŋqä epu qanä haqeqi äwäpiyitaŋi, Goti Iqueqä hinuä iqini kiyä mätqä eänäuä” ätukqe.†

⁴⁵ Inġanġi kukŋuä-suqenqä näqŋqä hŋqu, kima ävätä, “Näqŋqä-vqä Iquki, Si kukŋuä iinä ätätqänänġanġi, ne-pqä qäsä qui inemäkätqänjqä” ätukqe.

† **11:44** A Täuqä 19:11-22; Hiqäva-imäkqä 21:1-3

⁴⁶ Iqu e tquanga, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Kukñuä-suqenqä näqñqä iquenyä, hanjä-iqe he-pqe emenqiyä. Ii tiinjqä. He ämaqeu, yquayä hanjä änä mämeqänqä ävätqänjuwenjqä. Iinjä etanji, he qu yätamakqä wipñqä diñqe, hipa hui mäwqä itqänjuwiqä.

⁴⁷ Mä hanjä-iqe tiinjñqä emenqiyä. Hinjä-tqä, hiqä tawäka qänğanä äpäkkuwi, he tänğanj quwqä qua äptekuwa iunji, äñguänä imäkätqänjuwenjqä. ⁴⁸ He suqä ii imäkäpiyänğanj, tawäkauqä suqenqä ‘änñguiqä’ ätätqänjuwiqä. Ii tiinjqä. Hinjä-tqä, tawäka äpäkkuwa iquauñqe, he quwqä huiwä pñqä wiqä anj imäkätqänjuwiqä. ⁴⁹ Inj Goti Hanjuwä Iqu kñuä jänänä äñguänänä indqänätä tii ätkqeqä. ‘Hinjä-tqä iquautä, ämaqä Nyi wäñjuänqä ändowatqä iquautä, ämaqä iquauñqä ändowatmniqeqä. Itanğa iqua hñquau äpäsapu, huizi iquau quvqä itquapnuwiqä’ ätkqeqä. ⁵⁰ I etanji, Goti Hanjuwä Iqu qua tä änyä imäkqanğa, ämaqä, hinjä-tqä iquau pizqä äpäkka äpminjuwä iquauqä suqä quvqetanjä kimanj, ämaqä tänğa äpmeñuwä iqua-mända mapñqeqä. ⁵¹ Hinjä-tqä iquauñj, qu Epo iquesa äpäsipäqäkänj, yäpaki Sakätiyasi ique äpäsatqutukuwi. Sakätiyasi ique äpäkkuwi, Goti Hanjuwä Iqueqä anjä iunji, hiqäva-imäkqä ttawä iutä, hiqñqä Goti Hanjuwä Iqunä pmeqä iutä awä iqi äpäkkuwi. Nyi heñj naqä-qakuä etqänä. Suqä quvqä eeqänänä iinjä kimanjä hanjä-iqe, qokä-apäkä tänğa äpmeñuwi mapñqäuä” ätukqe.

⁵² Itanğa, “Kukñuä-suqenqä näqñqä iquenä,

hanä-iqe tiinjänqä-pqä inä emenqiyä” ätuätä, kuknuä ktqä tiinjä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iquenyqä näqñqä meqä anä hänaqä iutanä qñqanä hutäuqe, he ae ämakuwiqä. Hiqä-hiuä näqñqä mapñqe, anä yäpä yängisa mäpeyqä itqäñuwiqä. I etanqi, qokä-apäkä yängisa äpeyäpu näqñqä menätpu iqanquwä iquauñqe, he hänaqä qñqanä äyätqänäuä” ätukqe.

⁵³ Inğanj Jisasi Iqu iqisanj ävämeqanğa, ämaqä kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatä äwqä quvqä wiñganğa, qu nätmatqä huitanä-huitanä iunqä yatñqä ävqa-ävqa äuminuwi. ⁵⁴ Iqua täñänqä guä äquväutqänuwä-pa, Iqu kuknuä kimanj qäyunä mätquanğutqe, iqua Ique guä kiqiyäupñqä ätuma wanä-tpu, iinqä ätuminuwi.

12

*Jisasi Iqu, Parisi iquauqä suqenqä awä ätukqenqä**

¹ Qokä-apäkä kuapänä ätimäupu, ätqäupu, quwqä yukä dunj qo ktäupäumä änyminuwi. Inğanj Jisasi Iqu Iqueqä wäñuänqä ämotquaminqä iquauñj, kuknuä awä tiinj ganä ätukqe. “Parisi iquauä nätmatqä änyuämäuqä iinqe, he wa wipiyä. Quwqä suqä, wopqä ipu kuknuinä tqenqä etqänä. ² Nätmatqä eeqänänj huäqä äutnmitätqe, ätnänj iqi timäunqiyä. Itanğa nätmatqä eeqänänj zä äwämitätqe, ämaqä iqua näqñqä hipñqäuä. ³ Inj, he kuknuä eeqänänj, hiawiqä imda ätmipqe, ämaqe,

* 12: Matiu 10:26-27

hiunjinganä qätä wipnqäüä. He anä hiqñqä imda hiyäkakä ätmipqe, qu anä haqä yätqä ätqäupu, awä tñqäüä” ätukqe.

He ze, Goti Hanjuwä Iquenyqänä ipñqe qä†

⁴ “Nqä näueqä iquenyä, ‘He ämaqä huiwä dunä päsqa iquaunqä, zä miqä pambiyä’ sä etqänä. Iqua qänakndanji, nätmatqä hui mimäkkä ipnuwi. ⁵ He zä tquenyqä ipñqenqe, Nyi ämetquamqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä äpäsätäqanqanji, Iqu yänänäqñqä-tänu eä, ique tä hea ique-ique äsänqä du tnämäunqiyä. Auqä. Nyi he etqänä. ‘He ze, Goti Hanjuwä Iquenyqänä ipñqe qä.’

⁶ He näqñqeqä. Ämaqe, qu yññä wänqä hipa hñgñji eeqä hnjuauñqe, mbqä wänqä hn-juaqu ipñqäüä. Iñä etanji, Goti Hanjuwä Iqu yññä hmbinyqe, huäqä äumäkätä, kñuä huätä mäwquatämäuqä yänqiyä. ⁷ Tiññä-pqe inänji. Goti Hanjuwä Iqu, hiyaqä dä nyuänä iunji, a ae ätäuqeqä. Iutanji, he zä miqä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqu yññä kuapänä isuaunqe, huäqä wänqäpu äwunänä. Henyqe, huäqä aanä kuapänä äwunänä” ätukqe.

Zä miqä, Jisasi Iqenqä awä-tqenqä‡

⁸ “Nyi tiññä etqänä. Ämaqä hñqu, zä miqä itä, huizi dunji, ‘Nyi Jisasi Iqueqä-qunjqä’ tqanqutqe, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu enätqä iquaunji, ‘Iqu Nyaqeqä’ tuänqiyä. ⁹ Inäqe ämaqä hñqu, zä itä, ‘Nyi Jisasi Iqueqä-qunä manä’ tqanqutqe, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä

† 12:3 Matiu 10:28-31 ‡ 12:7 Matiu 10:32-33

Iqu enätqä iquauni, 'Iqu Nyaqä hmanjqä' tuänqiyä. ¹⁰ Ämaqä hñqu, Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä kukñuä quvqä tqanqutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä quvqä iini, huätä mamäunqiyä. Inäqe ämaqä hñqu, Dñä Änguä Iquenyqä kukñuä ququvqä di tqanqutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä quvqä iini, huätä mämamäuqä yänqiyä" ätukqe. §

¹¹ "Ämaqä hñqua he anä aquväqñqeu miqä iquaunqä-qe, ämaqä miqä naqä iquaunqä-qe, ämaqä yoqä-tänjä iquaunqä-qe, etma uwqanqppqe, 'Ne kukñuä kimani, äki tuatunquäwä?' kñuä indqänäpu, zä miqä pa iqäpnä. ¹² Dñä Änguä Iqu kukñuä tupñqe, inqanä ämetqueniyeqä" ätukqe.

Kukñuä ktqä, ämaqä yquayä kuapä-tänjä hñquenyqä

¹³ Inqani ämaqä hñqu, ämaqä awä iqisa ämävauqe, Jisasi Iqueni, "Näqñqä-vqä Iquki, ñqä apiqu ae äpäkonqgeqä. Nyi Si ñqä tasipeque, yeqä apiqueqä nätmatqe yewäsäutñqä, tutñqä änyinqiyä" ätukqe.

¹⁴ I tquanqa Jisasi Iqu, "Ämaqä iquki, qe äqewäsäutmä, qeyaqa nätmatqe iwäsäumqe, tqu pmuatenjikoqäwä?" ätukqe. ¹⁵ Iqu iinjä ätuäqe, qokä-apäkä iuni tii ätukqe. "Nätmatqä eeqänäninqä hiñuä aowä mäqunquä ipñqä diñqe, he wa wipiyä. Ämaqä hñqu yquayä kuapä-tänju emitätqe, iqueqä yquayi hñjä-pmeqä mäwqä yänqiyä" ätukqe.

§ **12:10** Matiu 12:31-32; Makä 3:28-29

16 E ätuäqce, Iqu kukñuä ktqce, tiinjä ätukqce. “Ämaqä yquayä kuapä-tänjä hñqueqä wäunjuä iunji, ymisanjä kuapänä witänqiyä. 17 Inğanji iqu, ‘Nyi anjä naqä hma enqce, ymisanjä pñqä emqce, äänä imäkmqäwä?’ kñuä indqänqiangiyä. 18 Iinjä itä, tii tnänqiyä. ‘Nyi tiinjä imäkmqänä. Nqä buayä pñqä maeqä anjä äpnakmi, anjä naqänänjä imäkätmä, ymisanjä eeqänänji aquvä äqiyätmä, anjä iunji pñqä maemqeqä. 19 Nyi nqä-näuä tiinjä äyä ätñgänä. “Nyi yquayä kuapä-tänjunjqä, quväukuä kuapänänjä iunqäuä. Tänganji nyi hapä pmetmqeqä. Buayä eqä änätmä, yeeqä itmä pmetmqeqä” ätñgänä,’ täñqiyä. 20 Iinjä iqanqutqce, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Si ämaqä qämä-qämänjqukiyyä’ tuänqiyä. “Tänga hea tquenji, äpäkondñqinyä. Itanga nätmätqä eeqänänjä näwenyä imäkätqänjä iqu, tqu maqutnätñqäwä?’ tuänqiyä” ätukqce.

21 Jisasi Iqu kukñuä ktqä iinjä ätuäqce, tii-pqä inä ätukqce. “Ämaqä hñqu nätmätqä aquvä i äqäka äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqce mäwqä iqanqutqce, kukñuä ktqä du ätimäukqä-panjä iinjä, äwimenqiyä.”

*Ymisanjñqätä, gquenqätä, kñuä kuapänä indqänqenqä**

22 Inğanji Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquauñji, Iqu tii ätukqce. “Iinjñqce, Nyi he tiinjä etqänä. He ‘Ymisanjä squä natunquäwä?’ ätäpu, hänjä pmapñqä diñqä kñuä kuapänä mindqänqä pambiyä. ‘Ne gque, squä ip-natunquäwä?’ ätäpu, hiqä huiwiunqä kñuä

* 12:21 Matiu 6:25-34

kuapänä mindqänqä pambiyä. ²³ Hänä-pmeqe, buayinqänä pmeqä manä. Huiwi nätmatqä gquä iunqänä manä. ²⁴ He yñjä iquauñqä kñuä indqämbiyä. Qu ymisañä vowä mamäuqä ipu, ymisañä maptqä ipñqäuä. Itanğa qu añä ymisañä pñqä hipñqe, añi hmanjqä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu iquauqä ymisañi ävänqiyä. Yñjä iquanqe, Goti Hanjuwä Iqu huäqä wänqäpu äwunänä. Henyqe, Iqu huäqä kuapänä äwunänä. ²⁵ Itanğa ämaqä hesañä hñqu, hänä-pmeqenqä kñuä kuapänä indqänätqe, iqueqä hänä-pmeqe haqä nänä imäkawatätñqä di, hmanjqä. ²⁶ He nätmatqä wänqä iñä ipu, änä mimäqä ipiy-itañi, nätmatqä huizinqänäñi, kñuä kuapänä sunqä indqänätqänäuä?" ätukqe.

²⁷ "I indqänäpiyi, he qätaqä hutqenqä, 'Äänä ätätätiyä?' tpu, kñuä indqämbiyä. Qätaqä isua, wäunüä ipu gquä mimäkäyäuqä ipñqäuä. Itanği Nyi he etqänä. Solomonä, ämaqä naqä hiñuiqä äpmamiñqä iqu, iqu gquä hänä qeqätqä ii imäknminqe, qätaqä hutqe, iqueni ämäwqätäunä. ²⁸ Täñğanı qätaqe, yqänä ätqäuqä-qe, awinğanı ämaqä ätäväpu, tä du tnämäuqäpñqäuä. Iñä etanği, Goti Hanjuwä Iqu imäqanği, qätaqe hutqä äñguänänä ätänä. Iñinqe, ämaqä quuvqä wänqäpu eqiyätqänuwä iquenyä, he näqñqä tiñä hipñqeqä. 'Goti Hanjuwä Iqu ne-pqe gquä äneptätqänä'. ²⁹ Itanğa 'Ne buayä eqä squä natunquäwä' kñuä indqänäpu, qundqändqä miqä pambiyä. ³⁰ Ämaqä eeqänänä im-imä äpmeñuwi, qu quuvqä mae-

qiyqä da, nätmatqä iu mapnqenqä kñuä indqänätqänjuwiqä. I etanji, he nätmatqä iinjinqä äwa itqänjuwinqe, hiqä Heniqu näqñqä eänä. ³¹ Itanji he Goti Hanjuwä Iqunä meyqeunqä qävqä ipñqeqä. Inğanji Iqu nätmatqä iinjä-pqe etapänqiyä” ätukqe.

Hiqä Hiniqu, aquvänä itä, Iqueqä-kiuänä miqe etapätñqä, ae ätkqenqä

³² Iqu tiipqä ätukqe. “Sipsipqä iquenyä, he zä miqä ipñqe. Hiqä Hiniqu, aquvänä itä Iqueqä-kiuänä miqe etapätñqä, ae ätkqe. ³³ Nätmatqä he ämenjuwi, eeqänänjä mbqänqä imäkäpu, mbqä ämapiyi, ämaqä äwa itqänjuwä iquau wipñqeqä. Itanga qua täunji, he nätmatqä qui imäkñqä di aquvä maqiyqä ipñqe. Nätmatqä eeqänänji aquvi, qäukuä haqä yätunji qäpnqeqä. Yänjini, nätmatqä eeqänänji qui mimäkñqä itä, ämaqä quwä mämeqä ipu, imätanjuä maquvqä yäniqeqä. ³⁴ He iqinji aquvä qäpnqe, tiinjä hitanjiyi. Ämaqe, anjä quwqä nätmatqä änguänänjä pnqä witänqñqä iunqänä wiñguänqiyä” ätukqe.†

“Naqä Iqu anji päniqenqä, näwenyä pmapiyä” ätukqenqä‡

³⁵ Tiipqä inänji. “Hiqä wäunjuä iqä gquä ipnäpu, hiqi-tä ämäsäupu, näwenyä e pmapiyä. ³⁶ Tiinjä enqä-pani. Ämaqä naqä hñqu, apäkä ämetä ymisänjä naqänänjä iuta äpätnqä iqanji, iqueqä ämaqä iqua, iquenyqä hinjuä äqumbu pmepnä. Iwä iqu äpätä, qñqanä ptqä

† 12:34 Matiu 6:19-21 ‡ 12:34 Matiu 24:42-51

qäyqanġani, iqua qnqanä maqänä wätepñqäuä. ³⁷ Ämaqä naqä iinjä iqu äpäqe, iqua hiqaqä mawiqä äyä etanġä qunġanġa, iqua aquvänä ipñqäuä. Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, gquä wäunjuä imäkätñqä näwe ipnätä, 'He buayä bñqä quamä pmapiyā' ätuätä, buayä äma äpätä vänqiyä. ³⁸ Ämaqä naqä iinjä iqu, heatqä quaesqanġa äpätqä, ä zä vätnqä qäqiqinġinġa äpätqä-qe, iqua hiqaqä mäwiqä etanġpi qunġanġa, iqua aquvänä ipñqäuä.

³⁹ Itanġa he tiinjä-pqenġä näqnqä inä mapiyā. Ämaqä anä-tänä hñqu, 'Quwä-meqä hñqu, hea inġa ti päñqiyä-qe' näqnqä eä äpmamitätqe, iqu quwä-meqä iquenġi, iqueqä anä qäyā pänasqiyätä yäpä yänġisa päyätñqe, hinuinä mäqunquä yänqiyä. ⁴⁰ Iinjñqe, he-pqe näwinyä imäkmbu pmapiyā! Hea hñquenġi, he Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iquenyqe, 'Tänġa mapqä yänqiyä' kñuä indqänätqätanġuwänġani, Iqu äpäñqiyä" ätukqe.

⁴¹ Pitä iqu, kimanġi, "Naqä Iquki, Si kukñuä ktqä iinjġi, nenyä änatnyä ä, ämaqä eeqänänġqä änatnyä?" ätukqe.

⁴² I tquanġa, Naqä Iqu tii ätukqe. "Ämaqä wäunjuä miqä kñuä anġuä ämetä, kiqä wäunui anġuä imäkqä iquenyqe, awä etmqe. Ämaqä naqä iqu ämaqä iinjä iquenġi, iqueqä wäunjuä-wiyqä iquau ämitä, ymisanġa hea qayunänġanġa väniqä diñqä atäunjuä vänqiyä. ⁴³ Naqä Iqu anġi äpäqe, iqueqä wäunjuä imitätqä di hinjuä

quŋgaŋgaŋi, iqu aquvänä yänqiyä. ⁴⁴ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, iqueqä nätmatqä eeqänäni mitŋqenqe, iqueni atäunuä vänqiyä. ⁴⁵⁻⁴⁶ I etanqä-qe, wäunuä miqä tqu, 'Nyaqä naqä iqu maqänä mapqä yänqiyä' kŋuä indqänätä, qokä-apäkä wäunuä-wiyqä huizi iquau äpäsätä, buayätä eqätä änätä, hiqiyqä imitätqe, hea hŋqueni, iqu maqŋqä etanqäni, iqueqä ämaqä naqä iqu anŋi päŋqiyä. Iqu quvqä imitätqä äqunäqe, iqueni mŋä ätävätä, kukŋuä qätä mawiyqä huiziqua pmetanquwä iunqä huätä dowatäniqeqä" ätukqe.

⁴⁷ "Wäunuä-wiyqä, iqueqä naqä iqueqä äwiŋqenqä näqŋqä qäyä eäqä-qe, nätmatqä näwenyä mimäkqä itä, naqä iqueqä äwiŋqeuŋi qänaknä miqä imitätqe, ämaqä naqä iqu yänänäqŋqä päسانیqeqä. ⁴⁸ Itanqä wäunuä-wiyqä huizi, naqä iqueä äwiŋqä dunqä maqŋqä eä, suqä anŋuä miqä imitätqe, naqä iqu wänqäpu päسانیqeqä. Ämaqä nätmatqä kuapänä huizi iquauqä hipa iuta ämamipqä iqua, kimaŋi kuapänä wipnuwiqä. Qokä-apäki, ämaqä hŋque nätmatqä kuapänä äwimitpqe, iqu quŋi, kima kuapänä väniŋqä tupnuwiqä" ätukqe.

"Ämaqä, Nyinyqä iwäsämbŋqä äpqeqä"
ätukqenqä§

⁴⁹ "Nyi qua täuŋi, tä hänaqä ikävemqä äpqäqe. Tä iinŋi, hänaqä ae äsqä-säpi, Nyi aquvänä iqämingä. ⁵⁰ Nyi asŋä huitanä

hui mamqänä. Asnjä iinj, mämeqä änyä etanqenqe, hanä änyiyqiyä. ⁵¹ He Nyi äpquenqe, 'Iqu ne ämaqä qua täu äpmenqu iqune, äwqä hanuä nemäkätñqä äpqueqä' kñuä eyqiyä? Oeyä. Nyi he etqänä. Ämaqe, Nyinyqä iwäsämbñqä äpqueqä. ⁵² Täñganqätä, qänakñqätä, ämaqä hipa hñginä hñqua anä hñqueu äpmamipqe, Nyinyqä iwäsänäpu, hñquaqui-hñquenä iqua, hñquaquinä iquaqui äkasuwä tupnuwiqä. Hñquaquñä iquaqu, hñquaqui-hñquenä iquau äkasuwä suinyiyiqä. ⁵³ Iqua Nyinyqä tiinjä iwäsämbnuwi. Kanikutä ymeqä qokä igutä, äkasuwä tninyiyi, känaisä kiqä meqisä, äkasuwä tninyiyi, itanga ämaqä hñqueqä känaisä, iqueqä apäkisä äkasuwä tninyiyiqä" ätukqe.

"Nätmatqä tanga ätimäuqäqä tññqe, äñguänä iwäsäupiyä" ätukqenqä

⁵⁴ Inğanj, Jisasi Iqu qokä-apäkä kuapänänjä iunj, tiinjä ätukqe.* "He qaquvqä, mäptqä quveqäqä mäñgisa timäuqangi, hinuä äqumbiyänğanj, 'piyä qiyätñqe' ätätqänäuä. Ga, asä iinj ätimäutqänä. ⁵⁵ He yunuä, ämaqä mäpmeqä mäñgisa yapqangi, hinuä äqumbiyänğanj, 'mäptqä tnänjä timäutñqe' ätätqänäuä. Ga, asä iinj ätimäutqänä. ⁵⁶ He wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. He nätmatqä qäukuä haqä yätutatä, qua täutatä ätimäuqäqenqä, äñguänä iwäsäutqänuwiqä. Nätmatqä tanga ätimäuqäqä tññqe, he miwäsäuqä iquwi, äänä etanqikä?"

* **12:54** Matiu 16:1-4; Makä 8:11-13

57 Hiqä-hiuänä, ‘suqä ängui äsqutiyä’ tpu, miwäsauqä iquwi, ii sunqäwä? 58 Ämaqä hñqu, si mändi äkikittqiyätä, guä kkiqäyäutñqä, hänaqä awä iqi äwäsiyängani, si ämaqä iqtä kukñuä jänä imäkiyñqä diñqä yamwiqä isñqeqä. Ii, hanä-iqä tiñi, mäkimeqä diñqeyi. Iqu ämaqä jänä imäqä iquenyqä äktäma uwqanğa, jänä imäqä iqu ämayukä-imanqä hñqueqä hipaeu kivqanğuti, iqu guä pmuateqä anä du pmuatekiyqä inqäüä. 59 Nyi si kukñui tiñä äktqänä. Mbqä qu atäunüä kipqä iqueni, eeqänä päsesñqä diñqe, guä pmeqä anjuñi, mäwquatämäuqä isñqeqä” ätukqe.†

13

Kñuä makunmäkñqä iqua, qui imäkmbñqenqä

1 Inğani ämaqä iqi äpmaminuwä hñqua, Jisasi Iqueni, ämaqä Galili pmeqä hñquaunqä ätukuwi. Galili pmeqä iñä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva imäkätqätanğuwänğa, ämaqä naqä Pailoti iqu, “He iquauñi pizqä päkpiyä” tquanğa, qu iquau äpäsqanğuwänğa, iquauqä häneqetä, hiqäva iutanitä, naqä-huinyä imäkñgqenqä ätukuwi.

2 Jisasi Iqu kimani tii ätukqe. “Nätmatqä quvqä Galili pmeqä iquau e äwimakqetani, he ‘Ämaqä e äpäkonğuwä iquauqä suqä quvqe, Galili pmeqä huiziquauqä suqeunñi ämäwqätäunä’ kñuä indqänätqänäuä? 3 Oeyä, kñuä iñi mämeqä pambiyä. Nyi etqänä. He

† 12:59 Matiu 5:25-26

heqä kɲuä makunmäkɲqä ipu, suqä quvqä huätä mävuqatämäuqanɲpɲe, hepɲe qui inä imäkmbɲqäuä. ⁴ Tiinä-pɲe. Ämaqä 18 iquaunɲi, hiɲuiqänänɲi Siloamä iunɲi, anä quäuqä iqu äpisäutä, ämaqä iu äpäkkqä iquaunɲe, he 'Ämaqä e äpäkonɲuwä iquauqä suqä quvɲe, ämaqä Jerusälemä iu inɲa äpmaminuwä huiziquauqɲe, ämäwqätäunä' kɲuä indqänätqänäuä? ⁵ Oeyqä. Nyi he etqänä. Heqä kɲuä makunmäkɲqä ipu, suqä quvqä huätä mävuqatämäuqanɲpɲe, he-pɲe qui inä imäkmbɲqäuä" ätukɲe.

Kukɲuä ktɲe, zä-eaqä iquenɲä

⁶ Inɲanɲi Iqu kukɲuä ktqä tiinä hɲqu ätukɲe. "Ämaqä hɲqu, zä-eaqä hɲqu, iqueqä wainqä wäunɲuä iqisa tqäutənɲi, häukuä wiqänqä-tä qävqä äpätɲe, aanqä qunäniqeqä. ⁷ I äqunäqɲe, ämaqä wäunɲuä iu miqä iquenɲi, tiinä tuäniqɲe. 'Quväukuä hɲquaqui-hɲquenä iquaunɲi, nyi äpkɲe, häukuä mäwitanɲi aanqä äqunɲqeqä. Zä tqɲu, qua aowä hiɲɲinä ämetɲqä di, sunqäwä? Si zä iquenɲi huätä tävä' tuäniqeqä.

⁸ I tqunɲa wäunɲuä-wiyqä iqu tii tuäniqɲe. 'Naqä Iquki, qäyä eänä. Quväukuä hɲqunä qäyä äpäwänä. Nyi kiqä hukä iqi qua mɲä yasäqi äuatmä, yaqueqä zä äkäka qakuä iqi qäyä emä. ⁹ Qänakndanɲi häukuä winiqätiyä, mäwiqä yaniqätiyä? Häukuä mäwiqanɲgutɲe, si huätä inɲa täümüqätɲqä' tuäniqeqä" ätukɲe.

Jisasi Iqu, apäkä hui äɲguä iwimäkkqenɲä

10 Sämbatqä hiunji hapä pmeqä hñqueni, Jisasi Iqu qokä-apäkä iquau, anä aquväqñqä hñqueu näqñqä äwikqe. 11 Inğanjı äpäkä dnä quvqä-tänjä hui äpmaminqe. Dnä quvqe, ii tänjä-yaqä vätqätanji, quväukuä 18 ae äpäukqe. Iiyqä tuwä-hiiki qui imäknätanji, pämä jänänäni matqäuqä iminqe. 12 Jisasi Iqu ii hinuä äqunäqe, tääqä ätuätumeqe, “Tqä yaqä quvqe, huätä ae äkivämeqiyä” ätukqe. 13 E ätuäqe, hipa haqeqi wiyqanğa, apäkä iinjä ii, maqänä jänä pämä ätqäuqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu qe ämamäukqe.

14 Iinjä etanji, ämaqä naqä, anä aquväqñqä iu miqä iqu, Jisasi Iqu Sämbatqänğa, apäkä ii äñguä wimäkqanğqenqä äwqä tnänjä wiñanğa, qokä-apäkiu tiinjä ätukqe. “Hiunji wäunüä iqe, 6 inänjqä. Hiunji iquauñi, Iqu yaqä äñguä emäkätñqä ppñqeqä. Hapä pmeqänğanjı, iñqe mapqä ipñqeqä” ätukqe.

15 Kimanji, Naqä Iqu tii ätukqe. “He wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hiunji hapä pmeqänğanjı, he eequenä, bulumäka anä duñqä äwäpu, bulumäkatä donğitä eeqänänjı, eqä bñqä ätuma uwquenjqä. 16 I etanji apäkä, Aprähämä iqueqä meqä täsi, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huñqä iqu a äkiqätä pmetanji, quväukuä 18 ae äpäukqeqä. Itanğa hiunji hapä pmeqänğanjı, Nyi nätmatqä ii a äkiqätänqe, huätä mämamäuqä imqe, ii suñqäwä?” ätukqe.

17 Iqu e tquanğanjı, Iqueqä himä-wiunqä iqua wombä naqänänjä iqanğuwä-qe, qokä-apäkä eeqänänjı, Jisasi Iqu e imäkätqätanğqenqä yeeqä naqänänjä ikuwi.

*Kuknuä ktqä hnjuaquinqä**

¹⁸ Inğanı Iqu kuknuä hui inä tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqunä miqeunı, ii änäängä? Nyi kuknuä ktqe, äkitanı tmqäwä? ¹⁹ Ii tiinqä. Ämaqä hıqu zä-guawä† piikä wänqe ämetä, iqueqä wäunuä du vowä menqiyä. Qänakndanı, piikä iinjä ipu, zä enqä-pa naqä tqäuqanqqänqa, yınä iqua äpäpu, äpa du yuuwä imäkpınqäüä” ätukqe.

²⁰ Iqu tiinjä-pqe inä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqe, Nyi kuknuä ktqe, äkitanı tmqäwä? ²¹ Ii tiinjä. Ii nätmatqä änyuämäutnqä imäkätnqä enqä-panjqä. Apäkä hui pälawä kuapanä ämetä, eeqänäni änyuämäutnqä dinqe, nätmatqä änyuämäutnqä imäkätnqä hmbunä ämetä, naqä-huinyä imäkänqiyä” ätukqe.

Qınqanä wänqä ique, yäpä ingisa peyqänqä‡

²² Qänaknı Iqu Jerusälemä timäutnqä äwätäqänğanı, Iqu qokä-apäkä du näqnqä ävätä, anjä-himqä naqeutä wänqeutä ikäminqe.

²³ Inğanı ämaqä hıqu, “Naqä Iqukiyä, mäpakonqä ipnqä hänä iqumuatätnqe, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hmbunä anqu itmeniqätanä?” ätukqe.

I tqanqa, Iqu ämaqeunı tii ätukqe. ²⁴ “Nyi he etqänä. Qänaknı, ämaqä kuapanäni, Goti Iqunä miqeunqä yanä-tpu ipiyä di, änä mäyqä da ipnuwiqä. Iinjıqe, he anjä hänaqä wänqä

* **13:17** Matiu 13:31-33; Makä 4:30-32 † **13:19** Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huizinqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä.

‡ **13:21** Matiu 7:21-23

iuta hipnqenqä yänä qämbiyä. § 25 Anä Kaniqu ävautä, qnqanä ae ämäyeqanğa, he yäpaqä mänğisa ätqäupu, qnqanä ptqä äqiyäpu tääqä tupnuwiqä. 'Naqä Iquki, Si qnqanä nauteyä.' Inäqe Iqu kimanı, tiinjä hetäniqeqä. 'He ängisa ti äpquwätiyä-qe, Nyi maqnqeqä.' 26 Inğanı he tii tupnuwiqä. 'Ne Sitä buayä eqä anä äyä änminqeqä. Si neyaqä anä-himqä hänaqä nänı ätqäunä, ne näqnqä äyä änätapminiqä.' 27 Inäqe Iqu tii hetäniqeqä. 'He ängisa ti äpquwätiyä-qe, Nyi maqnqeqä. He ämaqä suqä quvqä imäkquenjqae, huätä upiyä' hetäniqeqä. 28 He Aprähämä ique, Aisakä ique, Jekopä ique, itanğa hinuä-tqä iquau, Goti Hanjuwä Iqunä miqeu pmetanğä hinuä ae äquņğanquwänğanı, Goti Hanjuwä Iqu henyä hñqäqinyqä huätä hindowatäniqeqä. Iqinı he iinqe, knuä äqäyäpu, hiqunä manğtäsqukuä mäuqäpnuiqä. 29 Inğanı ämaqä mäptqä timäuqä inğisanä, mäptqä quveqäqä inğisanä, yunüä yapqä inğisanä, yunüä quveqäqä inğisanä iqua, qu äppiı, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iu buayä hñqä quamä pmapnuwiqä. 30 Qätä nyipiyä! Ämaqä tanğa qua täu yoqä maeqä äpmamipqä iquautanä hñqua, qu yoqä naqä-tänä timäupnuwiqä. Itanğa ämaqä tanğa qua täu yoqä-tänä äpmamipqä iquautanä hñqua, qu yoqä maeqä timäupnuwiqä" ätukqe.

*Jisasi Iqu, Jerusälemänqä huäqä
äwunminqenqä**

§ 13:24 Matiu 7:13-14 * 13:30 Matiu 23:37-39

³¹ Inğanı, Parisi hıqıua äwımapiyi, “Heroti iqu äkpäsätıjqä itıjqä-qae, Si anjä täunı äväma, anjä huiunqä uvä” ätukuwi.

³² Iqu kımanı tii ätukqe. “He tänjä hindqä iquenyqä äwäpu, Nyaqä kukıuä tä awä tupiyä. ‘Tängatä äwıngatäni, Nyi dnjä quvqä iquau huätä ändowatätmä, ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iquau ängüä iwımäkmqänä. Inı hea hıqıuaqui-hıque päwqanğanı, Nyi Nqä wäunui qäpu imniqeqä’ tupiyä. ³³ Inäqe tängatä, awıngatä, ä awınga-mändanı, Nyi asänä iqa umqänä. İi tiinjä. Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueqä hınuä-tqä iqueni anjä hıqäqi päsqe qäyä etanğuti, Jerusälemä dunä päsqe qäyunjqä” ätukqe.

³⁴ “Jerusälemä, Jerusälemä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä hınuä-tqä sinyıjqä dowatqanğqä iquauı, hikä pızqä päsqukiyqä. Hea kuapänäni, Nyi saqä ymeqä iquauı, kukutakisqä kiqä ymeqä itmetä, hıkuwä yäpä iqi ämoqumuätetänqä-pa, naqä hmbinyä i moqumuätematmä itıjqeqä. İinjä etanğqä-qe, he iınqe maenqä enä. ³⁵ Tiinjä timäunıqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, heyaqä anı ävämeqanğa, ii aanqä hiänıqeqä. İtanğa Nyi tiinjä etqänä. He qänaknda hınuä äıqänäpu, ‘Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä yoqeta pqanğqä Iqueni, nätmatqä äıgui äwımenqiyä’ ätäpiyanğanqe, hınuä manqıjqä iqäpnıwiqä” ätukqe.

14

Hiunji hapä pmeqänğa, ämaqeu äıngüä wımäkqenqä

1 Sämbatqä hiunji hapä pmeqä hñqueni, Jisasi Iqu ämaqä naqä Parisitanjä hñqueqä anjä iu buayä nätnqä uwqanğa, qu “Iqu änä-änä imäkänqutiyä” tpu, hiñuä äñguänä äqumbu äpmaminuwi. 2 Inğanı ämaqä huiwä ppkä päpmakeyqä hñqu, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi äpmaminqe. 3 Jisasi Iqu ique hiñuä äqunäqe, ämaqä kukñuä-suqenqä näqnqä iquautä, Parisi iquautä, quwqä suqä du kimañi, yatñqä tiñjä äwikqe. “Hiunji hapä pmeqänğanı, ne ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iquauñi, äñguä iwimäkatunquätanä, qäyä hiätñqätanä?” ätukqe. 4 Iqu yatñqä e vqanğa, qu kima mätquä ipu äpmaminuwi. Iwä Iqu ämaqä ique a äwqätätä, äñguä iwimäkäqe, hiñuinä äqunäwatqke.

5 Iinjä imäkäqetani, iquauñi tii ätukqe. “Ämaqä hesanjä hñqu hiunji hapä pmeqänğanı, iqueqä ymeqä-pqä, ä iqueqä bulumäka-pqä qua hovqä eqä-huänjä täutanğqä bu äpäquveqätqe, iqu iqueni maqänä ioqäpimenqutiyä, ä hiñuinä qunänqutiyä?” 6 Iqu e tquanğa, qu kimañi änä mätquä ikuwi.

Kukñuä ktqe, zä-hawiu pmeqenqä

7 Inğanı Jisasi Iqu, ämaqä buayä bñqä ätimäukuwä iqua, zä-hawä äñguä iunqä äyä wiñğanı äqunäqe, kukñuä ktqä tii ätukqe. 8-9 “Ämaqä hñqu apäkä metñqä itä, ymisanjä naqänänjä imäkätä, si hñquki tääqä ktqanğutqe, zä-hawä kiñganänjä iqueu, mäpmeqä pa iqätñqä. Si iu äpmeni, ämaqä yoqä naqä qonqä hñqu ätimäuqanğutqe, ämaqä ymisanjä

imäkätqä iqu, 'Zä-hawi, yoqä naqä qonqä ique wiyä' ktäniqeqä. Inğanı si womba itnä, zä-hawä yäpakä bu pmatnqä utunıqä. ¹⁰ Ämaqä hnqu si tääqä ktqanğa äunı, zä-hawä yäpakä bu pmeqätnqä. Itanğa ämaqä ymisanä imäkätqä iqu, äpätä, 'Nyämaqä iquki, si äpätnä zä-hawä kınğanänä täu pmayä' ktäniqeqä. Inğanı si ämaqä ymisanä anä änäpiyä iuqä hinuä iqısanı, yoqä naqä qondnıqä. ¹¹ Qakui tiinjqä. Ämaqä hnqu iqueqä yoqe haqeqä mamänğanğutqe, Goti Iqu iquenı mändi kittqiyänqiyä. Itanğa ämaqä hnqu iqueqä yoqe mändi äkittqänğqeqe, Goti Iqu iqueqä yoqe, yäänä imäkänqiyä" ätukqe.

Ämaqä ymisanä naqä bnqä, tääqä tquenqä

¹² Inğanı, ämaqä ymisanä imäkätä tääqä ätukqä iquenı, Jisasi Iqu tii ätukqe. "Si ymisanä hui anğu imäkätñanğanı, tqä näueqä iquaunqä, tta-tunğuağaunqä, sämaqä iquaunqä, ä tqä anä-tänä qäqıqınä mbqä kuapänänä-tänä iquaunqä, tääqä matqä isñänqeqä. Si iquau tääqä tquanğtqe, qänakñı qu sinynqä tääqä äktpu, buayä saqä äwisqenqä, qu kima ktappnuwiqä. İñınqe si iquaunqä tääqä matqä ma iqätñqä. ¹³ Si ymisanä naqänänä imäkätñanğanı, ämaqä nätmatqä maeqä iquaunqä, huiwä quvqä iquaunqä, yukä quvqä iquaunqä, hinuä quvqä iquaunqä tääqä tquätñqä. ¹⁴ Ämaqä iqua, si kimanı änä mäktapqä ipnuwiqä. İñınqe, si aquvänä iqätñqä. Qakui tiinjqä. Ämaqä jänänänä iqua anğu vauqanğuwänğanı, Goti

Hanjuwä Iqu ymisanjä iinqe, kima ktapäniqeqa” ätukqe.

*Kukjuä ktqe, ymisanjä naqenqä**

¹⁵ Inğanj i ämaqä, Iqutä buayä anä änäpu äpmapiyä hñqu, qätä iinjä äwiyäqe, Ique ätukqe. “Qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeu buayä änäpu pmapunwä iqua, qu aquvänä ipñqäuä” ätukqe.

¹⁶ Iqu e tquanğa, Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. “Ämaqä hñqu ymisanjä naqä imäkäniqä diñqä kñuä indqänätä, ämaqä kuapänä ätimäupu buayä bnuwä diñqä tääqä tquäniqeqa.

¹⁷ Hiunji atäunjuä itqä iqu, äyä timäuqanğanj, iqueqä wäunjuä-wiyqä iquenji, ämaqä, iqu ätuätqä iquauñqä äwätä, ‘He bpiyä. Ymisanjä näwinyänjqä’ tuäniqä diñqä dawatäniqeqa” ätukqe.

¹⁸ “I etanği ämaqä eeqänänjä iqua, qu hñqunä-hñqunä, ‘Nyi mapqä ymqänä’ tupnuwiqä. Ämaqä hñqu tiinjä tuäniqeqa. ‘Huäqä kiinjä änuñgiyä. Nyi äpmqä etanğqä-qe, wäunjuä hñqu mbqä ae iqäqä etanği, hiñuä qunmqä umqänä.’ ¹⁹ Hñqu, ‘Huäqä änuñgiyä. Nyi äpmqä etanğqä-qe, bulumäka 10 wäunjuänjqä mbqä ae iqäqä etanği, nyi iquauqä wäunjuinjä yamwiqä wimqä umqänä.’ ²⁰ Hñqu, ‘Nyi apäkä ae ämeqä etanği, mapqä ymqänä’ tuäniqeqa” ätukqe.

²¹ “Qu i tquanğuwänğanj, wäunjuä-wiyqä iqu äpäqe, iqueqä naqä iquenji, ‘“Mapqä yanqunä” ändqäuä’ tuäniqeqa. Inğanj naqä iqu äwqä

* **14:14** Matiu 22:1-10

tnänä wiŋganğa, wäunuä-wiyqä iqueni, ‘Anä-himqä täuŋi, hänaqä naqä iutä, wänqä iutä maqänä äwätinä, ämaqä nätmätqä maeqä iquau, huiwä quvqä iquau, hiŋuä quvqä iquau, yukä quvqä iquautäŋi, ätuma yapiyä’ tuäniqeqä.

²² Itanğa qänakŋi, wäunuä-wiyqä iqu, ‘Naqä iquki, si ändŋä-parjä iŋi, nyi ae imäkqänä. I etanği, aŋi yqänä iqänänä’ tuäniqeqä. ²³ Inğanı naqä iqu, ‘Anä-himqä täutanjä yäpaqänğisani, hänaqä naqeutä, wänqeutä äwätinä, qokä-apäki, qu äppŋqänä kukŋuä yänänäqŋqä tuvä. Nqä anä täuŋi, ämaqä kuapänä pmapŋqä änyŋqiyä. ²⁴ Nyi si äktqänä, ämaqä nyi tääqä ganä ätukqä iqua, qu nyaqä buayi mämeqä naqä-qakuänä ipŋqäuä’ tuäniqeqä” ätukqe.

Jisasi Ique qänaki wipŋqä iqua, kŋuä ganä indqänqenqä†

²⁵ Qänakndanı qokä-apäkä kuapänäŋi, Jisasi Iqutä qanä anä äwäpiyä iuŋi, Iqu tuwänği hiŋuä ämoqunäqe, iquau tii ätukqe. ²⁶ “Ämaqä Nyinyqä äpätäqä hŋqu, kunaqä-kunuŋuaunqä, ymeqä-apäkiunqä, kätä-känğuaakaunqä, känanyi-känapqaunqä, iqueqä häŋä-pmeqä-pqenqä kŋuä kuapänä indqänätä, yqänä äpätŋqe, iqu Nyaqä wäunuä-nyiyqe, mäpmeqä yänqiyä. ²⁷ Itanğa ämaqä hŋqu, zä-huätatä hunqä iqueqe mämiwäuqä itä, Nyi qänaki mänyivändqä itqe, iqu Nyaqä wäunuä-nyiyqe, mäpmeqä yänqiyä” ätukqe.

²⁸ “Ämaqä hesanä hŋqu, anä quäuqä hŋqu mätätŋqä itqe, iqu änä imäkäniqiyä? Iqu

† 14:24 Matiu 10:37-38

ganäni, ‘Nyi anä iquenqä mbqe, qäyunä ämetndiyä?’ kñuä indqänätä, quamä äpme, anä ique mätätñqä mbqe iwäsäunqiyä. ²⁹⁻³⁰ Ii tiñiqä. Iqueqä mbqä homä etanji, anä äteninä iqutetqä etanqutqe, ämaqä hinuä äqumbiyä iqua, qu ique tä äsuäpu, äkasuwä tii tññqäuä, ‘Ämaqä tqü anä ique imäkqe, iqu qäpunä mimäkqä iqueqä’ tññqäuä” ätukqe.

³¹ “Tiñä-pqe inänji. Ämaqä anä-himqä hñquesanä miqä hñqu, anä-himqä huiziquesanä miqä hñquenyqä mäkä huinyiyñqä wätñqänqani, iqu äänä imäkäniqiyä? Iqu quamä ganä äpme, ‘Nyaqä ämaqe, 10,000 inänjqä. Iqueui, 20,000 iquaiqä. Nyaqä ämaqä iquatä nyitä, ne ämäwqätanquatiyä, mämäwqätäuqä yanquatiyä?’ kñuä indqänänqiyä. ³² Itanga iqu tiñä yänqiyä. ‘Nyitä nyaqä ämaqä iquatäni, ne änä mämäwqätäuqä yanqunä’ kñuä vqanqutqe, iqueqä mäkä-hunqä iqua kinä nämä päätqätanquwänqani, iqu ämaqä hñquau kukñuä yamwiqä ipu, mäki mändi kittqäpñqä diñqä dowatänqiyä.

³³ Inäqe, heyaqä awä iqisanä hñqu, iqueqä nätmätqä eeqänänñiqä tuwä mäwiyqä iqäqe, iqu Nyaqä wäunquä-nyiyqä mäpmeqä yänqiyä” ätukqe.

Hakä ätquänqe, maeqenqä‡

³⁴ I ätuäqe, Iqu tiñä-pqe inä ätukqe. “Haki, äñguiqä. Iinä etanji kiqä ätquänqä qäpu heqanqutqe, hakä ätquänätñqe, anqumä äänä

‡ 14:33 Matiu 5:13; Makä 9:50

timäuniqiyä? ³⁵ Haki kiqä ätquängqe hma eqäqe, tä wätakä wäunüä iu ymisanä haqeqä äquvatetunquä-pani, mäquvateqä yanqunä. Itanğa yaqueqä yäätä naqä-huinyä imäkätanä wäunüä iu buayä haqeqi mäquvateqä yanqunä. Hakä iinji, ne bi tnämanqunä. Ämaqä qätä-tänjä iqua, kuknuä iinqe knüä änguanä indqämbiyä” ätukqe.

15

Kuknuä ktqä, sipsipqä imatnqenqä

¹ Hiunji hñqueni, ämaqä mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäkkä iquatä, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi kuknuä qätä wipnqä äpkuwi.

² Inğanji Parisi iquatä, kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, Jisasi Iquenyqä manä qeiqi tii ätminjuwi.

“Ämaqä suqä quvqä imäkkä iqua, Iqu-tänjä qäqiqi wimeqanğuwänğa, Iqu iquau yeeqä itmetä, buayä anä änätqäñuwiqä” ätnjuwi.

³ Iinqe, Jisasi Iqu kuknuä ktqä tqu ätukqe.*

⁴ “Hesanjä hñqu sipsipqä 100-tänju emitätqe, hñqu imatnätqe, iqu hinjuinä qunäniqiyä? Oeyä, iqu huiziquaunji qamqä änmipqä iqi äväma, kiuänänjä ävämetqä ique ämoqumuetnqä diñqä, qävqänqä wäniqeqä.

⁵ Iqu ämoqumueqe, quamä äkiwäwa äpätä, aquvänä yäniqeqä. ⁶ Iqueqä anä iqi ätimäutäqänğanji, iqu iqueqä näueqä iquaunqätä, iqueqä anä-tänjä qäqiqinjä iquaunqätä, tääqä tii tuäniqeqä.

‘Nyaqä sipsipqä imatnğqe, nqä-näuä ae

* 15:3 Matiu 18:12-14

ämoqumueqäqenqe, he nyitä aquvänä anä yatunqueqä' tuäniqeqä.

⁷ Nyi tiinjä etqänä. Iinjä iqua aquvänä kuapänä iquwä-pani, enätqä qäukuä yäninjä iqua, ämaqä suqä quvqä imäkqä hñqu, kñuä äkunmäknätä, iqueqä suqä quvqe ävquatämäuqetani, qu aquvänä kuapänä asä inä ipñqäüä. Ämaqä suqä jänänänjä imäkqä iqua, quwqä kñuä makunmäkñqä etanğä, kuapänänjä qäyä etanğqä-qe, enätqä iqua iquaunqe, aquvänä asänäni miqä ipñqäüä" ätukqe.

Kukñuä ktqä, mbqä ätivämäuqenqä

⁸ "Tiinjä-pqä inänji. Apäkä hui iyyqä mbqä-hikä äñguänänjä 10 ämamitätqe, hñqu ätivämäutqe, ii äänä yäniqiyä? Ii iyyqä mbqe anji metñqe, hiqi-tä ämäsäutä, tä äyäqunätä anji siyä äpitä, ique ämoqumuetñqänğanqe, hiñuä äñguänänjä qunänqiyä. ⁹ Iiyqä mbqe ae ämetqänğani, ii kiqä käyämaqä iuaunqätä, iyyqä anjä iqiniunqätä, tääqä tiinjä tuäniqe. 'Nyaqä mbqä ätivämäuqä-qe, ae ämeqänä. He nyitä yeeqä anä yatunqueqä' tuäniqeqä. ¹⁰ Nyi he etqänä. Iinjä iua aquvänä kuapänä iquwä-pani, enätqä qäukuä yäninjä iqua ämaqä suqä quvqä imäkqä hñqu kñuä äkunmäknätä, iqueqä suqä quvqe ävquatämäuqetani, qu aquvänä kuapänä asä inä ipñqäüä" ätukqe.

Kukñuä ktqä, kaniqenqätä, hikñuä iquaquinqätä

¹¹⁻¹² I ätuäqetani, kukñuä ktqä hñquququ tiinjä-pqä inä ätukqe. "Ämaqä hñqu ymeqä

qokä hñquaqu-tänä emitätqe, ymeqä qänaknä iqu kanmä tii tuäniqe. ‘Apä, saqä nätmätqe iwäsäutnä, ñqe tänğa dapiyä.’ Inğanı kaniqu yquayi iwäsäutä, iqueqe äväniqe. ¹³ Inji hñğanqä miqä, yquayä maqänä ämeqe, anä kinä nämqä äwäqe, suqä quvqä iuta, iqueqä mbqä maqänä-maqänä tnämäuniqe. ¹⁴ Iqueqä mbqä qäpu eequnäqe pmetanğa, qua iunı buayä dä naqänänğä timäuqanğa, iqu nätmätqä eeqänänğinqä äwa yäniqe. ¹⁵ Inğanı iqu ämaqä iqisañä hñqueqä wäunüä-wiyqä-qu hiätñqä wimeqanğa, ämaqä iqu iqueqä yaqueqä miqätñqä dowatäniqe. ¹⁶ Ämaqä, ique ymisañä wipñqe, aanqä etanği, iqu yaqueqä täpqä-pa nättätanğa äqunäqe, iqu hui ämetä nmätä yäniqe.

¹⁷ Inğanı iqu knüä jänäni indqänätä, iqueqä-küä tii tnäniqe. ‘Apiqueqä wäunüä-wiyqä eeqänäni, qu buayänğä äwa miqä ipu, kuapänä änätqänäuä. Inñqe nyi täu äpmanğani, buayä dä naqänänğä äpäkonätqänänä. ¹⁸ Nyi täqini äväma, ñqä apiquenyqä anği äumi, tii tumqe. “Apiquki, nyi suqä quvqe, Goti Hanjuwä Iqueuätä, saqätä hinüä iqini ae imäkqe. ¹⁹ Tänganı nyi tqä ymeqä anğüä-qunä hmanjqä. Inñqe, ‘Si ñqä ymequkiyä’ mandqä manä. Nyi tqä wäunüä-kiyqä hñqunä-mända emqä pmuatenjitñqe” tumqe’ tnäniqe. ²⁰ E ätnäqe, iqu anğä-himqä iunı ävämanı, kiqä kaniquenyqä wäniqe.

Inğanı ymeqä-qu kinä nämä yqänä pättätanğa, kaniqu hinüä äqunäqe, kiqä

ymeqä iquenyqä huäqä kiinä wunḡanḡuti, tñänä äwäqe, atukuä ämaitä, quneqä väniqeqä. ²¹ Iqu i iqanḡa, ymeqä iqu kanmñi tii tuäniqeqä. 'Apìquki, nyi suqä quvqe, Goti Hanjuwä Iqueuätä, saqätä hiñuä iqini ae imäkqeqä. Täḡḡani nyi tqä ymeqä äḡḡuä-qunä hmanjqa' tuäniqeqä.

²² Iinä iäqe, kaniqu iqueqä ämaqä wäunüä-wiyqä iquau tuäniqeqä. 'He nyaqä gquä quäuqe, maqänä äma äpäpu, wiyätäpu, gue iqueqä hipa hitäunüä hñque muasmepiyi, yukä qutatä huiqä bu hñqu muasmepiyä. ²³ Itañi he äwäpu, bulumäka meqä yänänäqñqä ique, ätma äpäpu päkpiyä. Ymisañä naqänänä imäkätanä, hääwä ätätanä, aquvänä yatunquänänyä' tuäniqeqä. ²⁴ 'Quati tiinji. "Nyaqä ymeqä tqu ae äpäkonäñqeqä" tmä itñqe, iqu anḡu ävauqiyä. "Mämoqumueqänqä äukqeqä" tmä itñqe, iqu anḡi ätimäuqiyä' tuäniqeqä. Qu iinä ipiyitani, himnuñuä ipu aquvänä ipnuwiqä.

²⁵ Qu e imäkqanḡuwänḡani, ymeqä hitmqä iqu wäunüä imä äpmamitätqe, anḡi äpätä kiqä anä-tänä qäqi ätimäuqe, hääwä qätä äwiyätä, quvaqä himnuñui qätä wiyäniqeqä. ²⁶ E äwiyäqe, iqu wäunüä-wiyqä hñque tääqä ätuätumetä, iqueni tii tuäniqeqä. 'Ii sunqä imäkätqänäüä?' ²⁷ I tquanḡa, wäunüä-wiyqä iqu kimani, tii tuäniqeqä. 'Tqä tunḡuequ anḡumä pḡanḡi, tñiqu bulumäka meqä yänänäqñqä ique äpäsqiyä. "Nyaqä ymeqä iqu äḡḡuä äpmeñqä äpqiyä" knüä vqanḡi, aquvänä itanjqa' tuäniqeqä.

28 Ymeqä hitmqä iqu qätä iinjä äwiyäqe, äwqä tnänjä winğanğuti, anjä yäpä yängisanj mäpeyqä yäniqueqä. Kaniqu yäpaqängisa ätimäuqe, ymeqä-queqä äwqe, yuñuä itmäketñqe, kukñuä ängui ganä tuäniqueqä.

29 Inäqe kaniquenj tijnä tuäniqueqä. 'Änäängä? Quväukuä kuapänäñi, nyi wäuñuä-kiyqä heñğqä eñqä-panä äpmamä, saqä kukñui huätä mämamäuqä itñqe. Inäqe nyi ñqä nyämaqä iquata, ymisanä naqä imäkätanä himnuñuä yatunque, si yaqueqä meme meqä hñqu, mändapqä itqänjqä' tuäniqueqä.

30 'Tängañi tqä ymeqä nänju, saqä nätmatqä eeqänäñi, apäkä qañä ikiqä iquau qäpunä äväqe, anğı pqañga, si iquenyqä bulumäka yänänäqñqä ique äyä päkinyä' tuäniqueqä.

31 I tquañga kaniqu tii tuäniqueqä. 'Ymeqä iquki, hea ique-iquenj si nyitä anä äpmeniqa. Nyaqä nätmatqä eeqänäñi, sitänä äyä äwinä.

32 Iinjä etañgi tängañi, ne äwqä yeeqä itanä pmetunqueqä. İi tiñjqä. Tqä tunğuequ ae äpäkoñğqe, anğı ae ävauqiyä. Iqu mämoqumueqänğqä äukqe, anğı äpätä nesä anä äpmeqiyä' tuäniqueqä" ätukqe.

16

Kukñuä ktqä, wäuñuä miqä quvqä imitätqä iquenqä

1 İ ätuäqetani, Jisasi Iqu Iqueqä wäuñuänğqä ämotquamiñqä iquaunji, tii ätukqe. "Ämaqä nätmatqä kuapänänjä-tänjä hñqueqä nätmatqä iunji, ämaqä hñqu ämitä pmetäniqueqä. Ämaqä

hŋqua äquvepäpu, ämaqä naqä iqueni tii tupnuwiqä. 'Ämaqä tqä nätmatqä eeqänänju miqä iqu, hiŋginäwa eeqä änätqänä.' ² Inŋaŋi ämaqä naqä iqu, iqueqä ämaqä iqueni tääqä ätuätumeqe, 'Änäängä? Nyi sinyqä kukŋuä quvqä hui qätä äwiyänqeuä. Nyaqä nätmatqä eeqänänji, nyi saqä hipa iu ekqe, si äänä ämitqänŋqe, äŋguanänjä iwäsäutnä, pipa äqiyäma dapiyä. Nyi si quvqänänjä äkqänänqä-qae, nyaqä nätmatqä eeqänänjä iunji, ämiqä mäpmeqä isŋqinyä' tuäniqeqä.

³ I tquanŋa iqu kiqä-kiuä tiinjä tnäniqeqä. 'Naqä Iqu huätä nändowatätŋqä iqäqe, nyi äänä imäkmqäwä? Nyi qua ptmqe, yänänäqŋqe maiqunji. Nyi ämaqä hŋqua yätamakqä nyipŋqä, yatŋqä imqe, womba nyinänqiyä. ⁴ Nätmatqä nyi tänŋa imäkmqä diŋqe, näqŋqä ae ämeqä. Nyi nätmatqä hui imäqŋgmdqe, ŋqä naqä iqu nändowatqanŋa, ämaqä hŋqua indmepu, iquauqä anjä duŋqä ändma upŋqäuä' tnäniqeqä.

⁵ Näqŋqä ae ämeqetanji, iqu ämaqä quwqä naqä iqueqä nätmatqä hiŋginäwa ämakuwä iquauŋi, tääqä hŋqunä-hŋqunä tuätumeniqe. Ämaqä kiŋganä wimeqanŋqä iqueni, 'Si nätmatqä hiŋginäwanji, äänä ämakŋäwä?' tuäniqeqä.

⁶ Yatŋqä iinjä vqanŋa, iqu kimaŋi, 'Nyi nätmatqä hiŋginji, kuatä-häkä olipqä eqä aowi, 100 täqä ämakqeqä' tuäniqeqä.

I tquanŋa iqu, 'Si quamä maqänä äpmetnä, pipa nätmatqä hiŋginäwa meqanŋnä äqiyäpu

ekuwi, ämetnä, 50 qiyä' tuäniqeqä.

⁷ Qänakndañi iqu hñque-pqä yatñqä inä ävätä, 'Si nätmatqä hiñginäwani, äänä ämakñäwä?' tuäniqeqä.

Iqu kimani, 'Nyi kuä-witqä qae, hiñginäwa 100 ämakqeqä' tuäniqeqä.

I tquanğa iqu, 'Si pipa maqänä ämetnä, 80 qiyä' tuäniqeqä.

⁸ Qänakndañi, ämiqä quvqä iqu kñuä qeiqinyä indqänätä imäkqanğqenqä, iqueqä naqä iqu, iqueqä yoqe haqeqä vauqumuatäniqe. Ämaqä suqä qua täuñiñqä qänaknä itqäñuwä iqua, kñuä qeiqinyä indqänäpu imäkäpiyi, ämaqä qutänä asänänä iquau ämäwqätäutqäñuwi. Ämaqä, suqä we-huñqä-täñiu qänaknä itqäñuwä iqua, kñuä qeiqinyä mindqäñqä ipu, imäkätqäñuwiqä" ätukqe.

⁹ "Nyi he etqä. Mbqä quvqä qua täutañi ämapiyitañi, heqä näueqä imäkmbu. He iinä imäkpiyä dutañi, mbqä hma eqanği, ga he anä hea ique-ique pmeqä yätu timäuqanğuwänğani, qu henyqä aquvänä ipnuwiqä" ätukqe.

¹⁰ "Ämaqä nätmatqä wänqä isuañi äñguänänä ämitñqä iqu, iqu nätmatqä naqänänä-pqä iuñi, äñguänänä miqänä. Ämaqä nätmatqä wänqä isuañi änä mämiqä iqu, iqu nätmatqä naqä-pqä iuñi, änä mämiqä yänä. ¹¹ Inñi tiinñi. He mbqä quvqä qua täutañä di änä mämiqä imipqe, nätmatqä äñguänänä mipñqe, tqu hitapäninqe? Aanqeqä. ¹² He ämaqä hñqueqä nätmatqä äñguä mämiqä

imitpqe, nätmatqä hiqä hiätŋqä di, tqu hitapäniqäwä? Aanqeqä” ätukqe.

13 “Ämaqä kiuänänjä hŋqu, ämaqä hŋquaquŋi, wäunjuä änä mäwiyqä yänä. Iqu iinjä itäqe, hŋquenyqänä äwinyätä, huiziquenyqe, äkasuwä ätätä mäwiŋqä yänä. Hŋqueni, iqueqä kukŋui qätä äwiyätä, huiziqueni, tuwä wiyänä. Itanŋi he Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä ipiyi, mbqä iquenyqe qänaknä miqä ipŋqeqä” ätukqe.

Kukŋuä-suqenqätä, Goti Iqunä miqenqätä

14 Jisasi Iqu e tquanga, Parisi iqua, mbqenqä äwinyminqä etanŋi, qu kukŋuä eeqänänŋi qätä äwipiyi, tä sisäwqä ipu, Iquenyqä äkasuwä ätminjuwi. 15 Iqu iquaunŋi, “Ämaqä qu henyqe, ‘Ämaqä suqä jänänänŋi imäkkä-quaiqä’ kŋuä vätnqenqe, he kiinjä enŋiyä. Iinjä etanŋi nätmatqä eeqänänjä hiqä äwqä yäpä ingisatä, hiqä kŋuä indqänqä iutä äwiŋqenqe, Goti Hanjuwä Iqu näqŋqä eä. Nätmatqä ämaqä iqua ‘änguänänŋiqä’ kŋuä äväŋqe, Goti Hanjuwä Iqu quvqä äqunänä” ätukqe.

16 “Hea Jonä iqu änyä mapqänŋanqe, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä-suqenqätä, iqueqä hiŋuä-tqä iqua äqäkuwiŋqätä, awä ätqa äpminjuwi. Iinjä etanŋi Jonä iqu äpkqeta täŋŋanqe, qu Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä awä ätqa äpätqänjuwi. Inŋi ämaqä eeqänänjä iqua, anjä Goti Hanjuwä Iqunä miqeuŋqä pepŋqä, yänä äqänätqänjuä.

17 Qäukuitä quäetäñi, äwa yänä. Iñä etañgi Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqä iutañi, hui qui mimäkñqä yänqiyä. Oeyä.

18 Ämaqä hñqu iqueqä apäki ävquatämäuwa, apäkä hui-mända ämetqe, iqu suqä quvqä, huiwä yanä ikiqe imäkqi. Inji ämaqä hñqu iqueqä apäki ävquatämäuqanğa, qänakñi ämaqä huizi hñqu apäkä asä ii ämetqe, iqu-pqe asä inänji. Iqu suqä quvqä, huiwä yanä ikiqe, imäkqiyä” ätukqe.*

Ämaqä mbqä-tänjä iquenqätä, Lasarusi iquenqätä

19 E ätuäqetäñi, tii ätukqe. “Ämaqä nätmatqä kuapänänjä-tänjä hñqu äpmaminqe. Hea ique-iqueni, iqueqä ämuasmänqe, gquä ipisqetä†qäkä äñguänänjitä imäknä äpme, buayä äñguä dinä äñgmanminqe. 20 Iqueqä anjä qñqanjä-tänjä iqiñi, ämaqä nätmatqä maeqä, wätanqä kuapänä-tänjä hñqu äpmaminqeqä. Iqueqä yoqe, Lasarusi ique. 21 Iqueqä kñuä iqä imñi, ‘Ämaqä nätmatqä kuapänänjä-tänjä tqü, ymisänjä hituñuä änänjuämäqanğutqe, ämetmä nmqeqä’ kñuä vqanği äpmaminqe. Iñä pmetanğa, hiveqä iqua äpäpu, iqueä wätanqe tewä äpnminuwiqä.

22 Qänakndanji Lasarusi iqu äpäkonğanğa, iqueqä quuvqe, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iqua ätuma äwäpu, Aprähämä iqtä anä

* **16:18** Matiu 5:31-32, 19:1-12; Makä 10:1-12 † **16:19** Ämaqä inğa äpmaminuwi, gquä ipisqenqä ‘Ti gquä äñguänänjä, huiz-iquau ämäwqätäunä’ kñuä indqänminuwi.

äpmuatekuwi. Itanğa qänakndanı, ämaqä nätmatqä kuapä-tänjä iqu äpäkonğanğa, qu iqueä huiwi qua äptekuwi. ²³ Iqueqä quuvqe, ämaqä pizqä iquauqä anä iu äpme, hanä-iqä naqänänjä ämakmanminqe. Iqu iinjä itäqä imdanı, hiñuä haqä yätu äqunätä, Aprähämä iqu kinä yämä, Lasarusi iqutä anä äyä pmetanğinyä äqunğqe. ²⁴ Inğanı iqu, 'Iyää apä Aprähämä iquki, nyi tä täu äpmami, tänjä-hunqä naqänänjä ämetqänä. Si nyinyqä huäqä kuñganğuti, Lasarusi ique dowati, iqu iqueqä hipa hitäunüä hñqu eqä du äyämetä, nqä tewä täu ptqiyenjiyätñqäuä' ätukqeçä.

²⁵ Iinjä tquanğa Aprähämä iqu kimanı, tii ätukqe. 'Nqä ymeqä iquki, änä äpmäminiyinğä kñuä indqänä. Si qua bu äpmaminänğanı, nätmatqä äñguänänjä äñgmanätqätanğnänğa, Lasarusi iqu nätmatqä quvqe ämanminqe. Iinjñqe tänğanı, anä täunı, iqu äñguä pmetanğa, si tänjä-hunqä naqänänjä iinjä makmanğtñqe. ²⁶ Tiinjä-pqe hiñuä qunyä. Hesänjä nesänjä awä iqinı, suä naqänänjä iqu äptnä, ämaqä tängisanjä hñqu henynqä pätnqä wiñganğutqe, änä mapqä yänä. Itanğa ämaqä inğisanjä hñqu nenynqä, änä mapqä yänqiyä' ätukqeçä.

²⁷⁻²⁸ I tquanğa, iqu kimanı, 'Apä, nyi si yatñqä äkiyqä. Lasarusi iqu nqä apiqueqä anä dunqä äwätä, nqä tatqä-guäka paipqä iquaunı, kukñuä tä awä tuätñqä dowati. Iqua-pqe anä nyi äpmenqä täunqä äpäpu, huiwä tänjä-hunqä meqä diñqä ätqänä' ätukqeçä.

29 Ga, Aprähamä iqu, ‘Qu bukä Mosisi iqu äqäkqetä, bukä Goti Hanjuwä Iqueqä hinjuä-tqä iqua äqäkuwitä ämenä. Qu kuknuä ii qätä äwiyäpu, qänaknä ipnqäüä’ ätukqeqä.

30 Iwä iqu tii ätukqe. ‘Apä Aprähamä iquki, iini änä matimäuqä yänä. Ämaqä ae äpäkonätqä hñqu, ävautä iquau wimeqanqutqe, iqua hinjuä äqumbiyi, kñuä äkunmäknäpu, quwqä suqä quvqe ävquatämäupñqäüä.’

31 Inqanji Aprähamä iqu kimanji, ‘Ii tiinji. Iqua Mosisi iqueätä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinjuä-tqä iquauqätä, kukñui qätä mäwiyqä iqanqppqe, ämaqä ae äpäkonätqä hñqu qua duta ivatuwänqanqä, qu quuvqä maeqiyqä ipnqäüä’ ätukqeqä” ätukqe.

17

Suqä quvqenqätä, quuvqä heqiyqenqätä, wäunjuä-wiyqenqätänji

1 Inqanji Jisasi Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquauñi, “Ämaqe, qu suqä quvqä du quannä päkmbñqenqe, nätmätqä huitanä-huitanji wimenqiyä” ätukqe. “Inäqe, ämaqä suqä quvqä iinjä äma äpätä ävätqä iqu, hanä-iqä menä. 2 Itanqä ii tiinji. Ymeqä täutanä hñqu, ämaqä hñqueuä suqä quvqä imäkqanqgqä du hinjuä äqunätä, asä iinjä imäkätä quannä päkñqanqutqe, ämaqä suqä ipäqiyqä iqueni, hanä-iqä naqänänji äwimenä. Ämaqä hñqua, hikä naqänänqä hñqu ämepu, iqueqä hiinjuä-qo iu guä äkiqiyepu, eqä-huänqä bu tnämäupqe,

ii hanjä-iqä asänänjä hmanjqä. Inäqce hanjä-iqä ique äwimeniqä iqu, iqueni aanjä naqänänjä ämäwqätäunqiyä” ätukqe.

³ “He hiqä-hiuä hñqunä-hñqunä äñguänä mimbiyä. Tqä tta-tunqyequ suqä quvqä imäkqanqutqe, si, iqu iqueqä suqä quvqä imäkqenqä jänä imäknätñqä tutñqe. Iqu kñuä äkunmäknätä, suqä quvqe hämänä ävquatämäuqanqutqe, si äwqä hanjä imäknätñä, hui äkinyänä. ⁴ Ga hiunji hñqenji, iqu suqä quvqä 7 ikimäkätä, 7 äkimetä, ‘Nyi kñuä ae äkunmäknänä’ ktqanqutqe, si iqueqä suqä quvqä kuapänänjä iinqe, äwqä hanjä imäknätñä, hui kinyätñqe” ätukqe.

⁵ Ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, Naqä Iqueni, tii ätukuwi. “Si neqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqänänjä inemäkiyä.”

⁶ Iqu kimanji, “Hiqä quuvqä heqiyqe, guawä piikä isua enqä-panä, wänqä iinjä etanqutqe, he zä-yänä tqueni, tiinji äñguä tupñqäuä. ‘Si tqä hukä qäsä äyautñä, eqä-huänjä bunqä äwitñä, iqi tqävä’ tquanqppqe, qätä heyänqiyä” ätukqe.

⁷ “Ämaqä hesanjä hñqueqä wäunüä-wiyqä hñqu, wäunüä duta pñanga, iqueqä naqä iqu iqueni, ‘Si maqänä äptñä, quamä äpmetñä, buayä huinyä’ tuäniqiyä? ⁸ Oeyä, iqu iqueni, ‘Si nyinyqä ymisanj nāwinyä imäketñä, tqä gquä yappä änyätñä, nmayäqäsiyä. Nyi buayätä, eqätä ganä ganga, si qänaki dnqänänyä’ tuäniqeqä. ⁹ Wäunüä-wiyqä iqu ätquanqgqä-pa iqanqanji, naqä iqu ‘änquiqä’ tuäniqi, ä mätquä

yäniqi? Iqu mätquä yänä. ¹⁰ Iinjä etangi he-pqe, he nätmatqä eeqänänjä Goti Hanjuwä Iqu etätqä-pa imäkäpiyi, ‘Ne ämaqä wäunüä-wiyqä quvqä-quneyqä. Nätmatqä ne imäkätaqe, neqä Naqä Iqueqä kuknuä dunä imäkätunqueqä’ tññqeqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, ämaqä wänyimänqä-tänä 10 iquau, äñguä iwimäkkqenqä

¹¹ Inğanj Jisasi Iqu Jerusälemänqä wätñqänä, qua Sämaliyatä, qua Galilisänjä, awä iqi qanä äuminqe. ¹²⁻¹³ Iqu anä-himqä hñque ti timäuqanğa, ämaqä wänyimänqä-tänä 10 hñqua, Jisasi Iqutä äminanä-tpu äpminuwi, kinä nänj ätqeppiyi, Iquenyqä tääqä yänänäqñqä, “Naqä Jisasi Iquki, Si nenyqä huäqä äkunänä” ätukuwi.

¹⁴ I tquanğuwänğa, Iqu iquau hinuä äqunäqe, “He äwäpu, hiqä huiwi hiqäva-imäkkqä iquau motquapiyä” ätukqe. Iqu injä tquanğqe, qu qätä äwipiwi, qanä wätqätanğuwänğa, iquauqä huiwi äñguä qe imänğqe. ¹⁵ I ipiyitanj, ämaqä iquautanjä hñqu, iqueqä huiwä iu hinuä iqänäqe, tääqä yänänäqñqä ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutä, anğj äpkqe. ¹⁶ Iqu Jisasi Ique äwimeqe, hipenui Iqueä yukä-tänä qua mänj eätä, Ique “äñguiqä” ätukqe. Ämaqä iqu Sämaliyatanjä ique.

¹⁷ I iqanğa, Iqu tii ätukqe. “Ämaqä 10 iqua äñguä ae imänğuwä, huiziqua äñgikä? ¹⁸ Iqua anğj äpäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mamäupñqe, hmandanä? Ämaqä yäpaqänğisanjä tqunä imäkkqä-qeuä” ätukqe.

19 I ätuäqetani, Iqu ämaqä iqueni, “Si pämä ätqäutnä, qanä uvä. Tqä quuvqä heqiyqe, anjumä anguä ikimäkqiyä” ätukqe.

Goti Iqunä miqä iqueqä pqeqä

20 Hea hñqueni Parisi iqua, Jisasi Ique yatñqä äväpu, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe, äkñga timäuningäwä?” ätukuwi.

I tqanğuwänğa, Jisasi Iqu kimanı, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe timäuqanğanı, qokä-apäki, hiñqä hui atäunuä eä timäuqanğqe, hiñuä mäqunquä ipnä. 21 İñi, qu ‘Hiñuä qumbiyä, täqi täsä äpmenä’ ä ‘Näñi äpmenä’ matqä ipnä. İi tiñi. Goti Hanjuwä Iqunä miqe, hesä ae äpmenä” ätukqe.

Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueqä pqeqä

22 İnğanı Iqu Iqueqä wäñuänğä ämotquaminğä iquau ätukqe. “Hea qänakndanı, he hea Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu pmeniqä hñquenyqe, hiñuä qumbñqä kiñjä hinyänä. İñä etanği, he hiñuä moqunğä da ipnä. 23 Qu ‘Hiñuä qumbiyä! Iqu näñi äpmenä’ ä, ‘Täqi täsä äpmenä’ hitqanğuwänğanı, he iquau qänaki mäwivändqä pa iqäpnä.* 24 Iqu äpäñqänğanı, nyuauä itä, qäukuä haqä yätuta we im-imä äunätñqä-panı, Iquesa we asä inä hunäniqe. 25 İñä etanği Iqu tññä-hunğä kuapänä ganä menä. Ämaqä hea tñnğa äpmenjuwä iqua, qu Iqueni tuwä wipñqeğä” ätukqe.

* 17:23 Matiu 24:23-27

26 “Ämaqe, Noa iqu pmetanğa imäkmiņuwä-panjä iini, Ämaqeučä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqänğanı, suqä asıqu timäuniqe.†
 27 Noa iqu pmetanğanı, qu ymisanjä änäpu, eqä änäpu, apäkä ämepu, apäkä yanjä änyäpu, iqa wätqätanğuwänğa, Noa iqu yimba yätu äpaqukqe. Inğanı eqä huakä naqänänjä ätimäutä, qokä-apäkä eeqänänjä qui imäkñguwi. 28 Loti iqu-pqä pmetanğanı, asä inä ätimäukqe. Inğanı qu ymisanjä änäpu, eqä änäpu, nätmatqä mbqä ipu, mbqänqä imäkäpu, ymisanjä vowä ikäpu, anjä ämätäpu imiņuwi. 29 Itanğı, Loti iqu anjä-himqä Sotomä iu ävämeqanğa, inğa qänğanı, tätä hikätä qäukuä haqä yätutanı, piyä enqä-panjä äquvepäqe, ämaqä eeqänänjä pizqä äpäkkqe. 30 İnjä etanğı, Ämaqeučä Ymeqä Ekqä Iqu anjä ätnänjä inğisa timäuçanğanı, asä injä timäuniqeçä” ätukqe.

31 “Hea Ämaqeučä Ymeqä Ekqä Iqu anğı timäuçanğanı, ämaqä hñqu iqueqä anjä atääqä yätu äpmamitätqe, nätmatqä anjä yäpä inğisa witanğqenqe, äpäkäwitä mämeqä yäniqe. İtanğa ämaqä hñqu iqueqä wäunüä imä äpmamitätqe, anıqinyqä mäwqä yäniqe. 32 He Loti iqueqä apäkinyqe, kñuä anğuanä indqämbu. 33 Ämaqä hñqu iqueqä hänä-pmeqenqä äwinymitätqe, ga iqueqä quuvqe qui imäkñniqe. İi etanğı, ämaqä hñqu iqueqä hänä-pmeqe ävquatämäutqe, iqueqä quuvqe, qui mimäkñqä yäniqeçä.

34 Nyi he etqä. Ämaqeučä Ymeqä Ekqä Iqu

† 17:26 Matiu 24:36-44

heatqänga äpätqe, ämaqä hñquaqu iquvanä naqä-huinyä witanñiyä-qe, Goti Hanjuwä Iqu, hñque itmetä, hñquenji hñjuinä qunäniqe. ³⁵⁻³⁶ Itanğa apäkä hiaqu sñgumetqä quqowä qäyätqätanñiyä-qe, Goti Hanjuwä Iqu hui itmetä, huiñi hñjuinä qunäniqeqä” ätukqe.

³⁷ I tquanğa, Iqueqä wäunüanğqä ämotquaminğqä iqua qätä äwipiyyi, “Naqä Iquki, nätmatqä ii äkñgi timäuninğäwä?” ätukuwi.

Iqu kimanji, “Nätmatqä äpäkonä pizqä witanğqä iunji, yññä quvqä iqua äpäpu, äpputmäupu anğpnğäuä” ätukqe.

18

Kukñuä ktqä, apäqñqä yatñqä iqa uwqä iinyqä

¹ Iqua Goti Hanjuwä Iquenyqä täaqä hea ique-ique tqäpnuwä diñqätä, ‘Goti Hanjuwä Iqu qätä mäneyqä iqiya’ ätäpu, enyqä miqä pa ipnuwä diñqätä, Jisasi Iqu kukñuä ktqä tiñä ätukqe.

² “Anä-himqä hñqueunji, ämaqä kukñuä jänä imäkqä hñqu pmetäniqe. Iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä zä miqä itä, ämaqä huiunğqä kñuä mindqänğqä-qe. ³ Apäkä apäqñqä hui-pqä, anä-himqä iu pmetäniqe. Hea ique-iquenji, ii ämaqä iquenyqä äwätä, ‘Ämaqä nyinyqä wiunğqä itäqä iqu, qui inyimäkätñqä itqänä. Yätamäkqä nyiyä’ tuäqisquäniqe. ⁴⁻⁵ Kinğanäñi ämaqä jänä imäkqä iqu, qätä mäwiyqä da iquäniqe. Inji qänakndanji, iqu kñuä tiñä indqänäniqe. ‘Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä zä miqä itmä, ämaqä iquaunğqä kñuä mindqänğqä qäyä pmetanğä, apäqñqä täsi, nyi hanä-iqä dapäqisqä-qae,

tänggani, iyyqä kukñui qätä äwimä. Nyi iinj miqä imqe, ii hea ique-ique ändäqisätä, enyqä nyimäkänqiyä' kñuä indqänäniqeqä" ätukqe.

⁶ Iinqe, tiinjä-pqä inä ätukqe. "Ämaqä kukñuä jänä imäkqä quvqä iqueqä kukñui, he qätä wipiyä. ⁷ Qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqu 'ñqeqä' ätkqä iqua, qu Iqueqä yätamäkqenqä tääqä, hea ique-ique, hiunji ique-ique tätqätanguwänggani, Iqu äpmaka äwäqe, iquaunji, yätamäkqä maqänä mäwqä yäniqätanä? ⁸ Nyi he etqä. Iqu yätamäkqä maqänä väniqe. Inäqe, Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqu äquvepätqänggani, ämaqä qua täu äpmeñuwi, quuvqä heqiyätqätangä qunäniqätanä, quuvqä maeqiyqä itqätangä qunäniqätanä?" ätukqe.

Kukñuä ktqä, Parisi iquenqätä, mbqä motauqä iquenqätänji

⁹ Ämaqä hñqua, qu hñqunä-hñqunäñi, kñuä tiinjä indqänmiñuwi. "Nyi ämaqä huizi iqua enqä-panjä hmanjqä. Nyi ämaqä äñguä-qunjqä. Qu ämaqä quvqä-quaiqä." Ämaqä iinjä iquaunji, Jisasi Iqu kukñuä ktqe, tiinjä ätukqe. ¹⁰ "Ämaqä hñquaqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä siyñqä, Iqueqä hiqäva-imäkqä anjä yäpä ingisa penyi. Parisi hñqutä, ämaqä mbqä motauqä hñqutä. ¹¹ Parisi iqu pämä ätqäuqe, Goti Iquenyqä tääqe, iqueqä-kiuñqä tii ätukqe. 'Goti Hanjuwä Iquki, nyi ämaqä huiziqua enqä-panjä-qunä hmanji. Iinjñqe, nyi "äñguiqä" äktqä. Quwä-meqä iquatä, suqä quvqä imäkqä iquatä, ämaqä hñquauqä apäkitä ikiqä iquatä, mbqä motauqä nänju-pqä enqä-panjä-qunä, hmanjqä' tuäniqe.

12 ‘Wikä eeqänänä iquauñi, hiunji hñquaquini nyi buayä mañqänqä imäkätñqe. Nätmatqä eeqänänä nyi ämetñqe, 10 iwäsäutmä, hñqu Si äktapätñqeqä’ tuäniqe.

13 Itanğa, ämaqä mbqä motauqä iqu, kinä nänji ätqäuqe, hiñui qäukuä yätu moquñqä da yäniqe. Iqu iqueqä suqä quvqenqä womba itä, quikuä ptqä äqänätä, tii tuäniqe. ‘Goti Hanjuwä Iquki, nyi ämaqä suqä quvqä imäk-qunji. Si nyinyqä qeqä äkimänänä.’ 14 Nyi tiñä etqä. Ämaqä tqu, anämqä anği äwätäqänğanı, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqini, aanä qäyunänä-qu hiäniqe. Itanğa ämaqä huiziqu, hmanji. Quati tiñji. Ämaqä quwqä yoqe haqeu mamänğanıuwä iquauñi, Goti Hanjuwä Iqu mäñdi kittqiyenqiyä. İnäqe ämaqä iquauqä yoqe mäñdi kittqınğanıuwä iquauñi, Goti Hanjuwä Iqu haqä iqä mamäunqiyä” ätukqe.

*Jisasi Iquenqätä, ymeqä wänqä iquauñqätä**

15 İnğanı qokä-apäki, ymeqä wänqä iquautä, dänä iquautä, Jisasi Iquenyqä ätuma äpkuwi. Ii, Jisasi Iqu iquauñi hipa haqeqi wiyätñqänä. İnäqe wäunüänqä ämotquaminqä iqua, hiñuä e äqumbiyi, “Ätuma mapqä pambiyä” ätukuwi. 16 I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu ymeqä iquau tääqä ätuätumeqe, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquauñi, tii ätukqe. “Iqua änyimapñqä qäyä äppu, ‘oeyä’ mätquä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqunä miqeuñi, ymeqä täsua enqä-panä isuaueqä. 17 Nyi naqä-qakuä

* 18:14 Matiu 19:13-15; Makä 10:13-16

etqä. Ämaqä hñqu, ymeqä täsua enqä-panä eä, Goti Hanjuwä Iqunä miqe mämeqä imitätqe, iqu iunqe, mäwqä yäniqeä” ätukqe.

Ämiqä, kuapänänjä-tänjä hñqu, Jisasi Iqutä kukñuä ätñgiyinqä†

18 Ämiqä hñqu Jisasi Iquenji, “Ämotqueqä Äñguänänjä Iquki, nyi häñä hea ique-ique pmeqä mamqe, äänä imäkmqäwä?” ätukqe.

19 I tquanğa Jisasi Iqu kimañi, “Si ‘Äñguänänjä Iqukiyqä’ sunqä dnyä? Ämaqä äñguänäñi, Goti Hanjuwä Iqunänjqä” ätukqe. 20 “Kukñuä-suqenqe, si näqñqä eäñnä. ‘Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwiyanä mikiqä panä. Ämaqä pizqä mapäsqä panä. Quwä mämeqä panä. Kukñuä jänä imäkqä iquenji, quanğa mätquä panä. Tnaqä-tnuñuauqä yäpä iqi qänaknä iqätñqeä” ätukqe.

21 Ga ämiqä iqu kimañi, “Nyi ymeqänqatqä suqä täuñi qänaknä iqa äpätñqe, tänğa täsuwänä” ätukqe.

22 Jisasi Iqu qätä iinä äwiyäqe, tii ätukqe. “Si nätmatqä hñquenyqä äwa yqänä itqäninyä. Tqä nätmatqä eeqänäñi, ämaqä hñqua mbqä ipñqä äma äwätinä, mbqä ämetnä, nätmatqä maeqä iquau iwäsäutnä, hmbunä-hmbunä wisñqe. Si iinä imäkätñi, qäukuä haqä yätuñi nätmatqä äñguänäñi ämatñi. Ii itnitañi, Nyi qänaknä nyivändiyä” ätukqe.

† 18:17 Matiu 19:16-30; Makä 10:17-31

23 Ämiqä iqu iinjä tqanji äwiyäqe, iqueqä nätmatqä kuapänänjä etanqqenqä, äwqä hanjä äwikqe.

24 Inganji Jisasi Iqu iinjä äqunäqe, tiinjä ätukqe. “Ämaqä nätmatqä kuapä-tänjä iqua, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iu paquvqe, qeiqinyä manä, yänänäqñqeuta paquvqeqä. 25 Kametqä hñqu, qäkä guä ktäpiqä yänjä hovqä iu wätñqe, iqu yänänäqñqeutanä wänä. Inäqe, ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, Goti Iqueqä miqeunqä paqupñqä yänänäqñqe, kametqä iqueqeunji ämäwqätäunä” ätukqe.

26 I tquanji äwiyäpiyä iqua, “Mbqä kuapä-tänjä iqua yänänäqñqeuta paqupñqä etanqutqe, ämaqä qui imäknätqänjuwitanji, hanjä hea ique-ique pmeqe, tqu meniçiyä?” ätukuwi.

27 Ga Jisasi Iqu kimanji, “Nätmatqä ämaqä iqua änä mimäkqä iqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu qäyunä imäkänqiyä” ätukqe.

28 Inganji Pitä iqu, “Qätä nyi. Ne neqä nätmatqä eeqänänji ae ävämetanä, Si äkivändqa äquvepqueqä” ätukqe.

29-30 I tquanqa, Jisasi Iqu kimanji, “Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Ämaqe, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä indqänäpiyä di, quwqä anä, ymeqä-apäkä, kätä-känquäkau, kunaqä-kunuquau, ävämequwä iqua, qu qua täu yqänä äpmapiyänqanji, nätmatqä kuapänänjä mapnä. Iinjä ävquatämäupqä diñqe, hanjä mapñqä di ämäwqätäunä. Itanqa hea qänakñänqanji, hanjä hea ique-ique pmeqe mapnuwiqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, äpäkonätŋqä dinqä angi ätukqenqä‡

³¹ Inğanj Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä 12 iquau itmeqe, tii ätukqe. “Ne Jerusälemänqä watuŋqueqä. Itanğa nätmatqä Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä-tqä iqua, Ämaqeucqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä ätukuwi, eeqänänj ätimäuniceqä. ³²⁻³³ Inj qu Iqueni, nokuiyqä iquauä hipa iu wipnuwiqä. Inğanj qu Ique ewiiqä kuknuä ämitäpu, quvqä imäkäpu, makukuä äwuqutäpu, guä yänj-tänj ämepu, täua ätäväpu, pizqä päkpnuwiqä. I etanji hiunji hŋquaqu päwqanğa, hŋquququeni ävauniceqä” ätukqe. ³⁴ Inj etanji wänuänqä ämotquaminqä iqua, kuknuä quatinqe, qu maqŋqä ekuwi. Kuknuä ii iquaunqä zä witanji, qu iinqe näqŋqä anğanä miqä iminjuwi.

Jisasi Iqu, hinuä quvqä hŋque anğüä iwimäkkqenqä§

³⁵ Jisasi Iqu, anj-himqä Jeriko timäutŋqä wätqätanğa, ämaqä hinuä quvqä hŋqu, hänaqä manj iqi mbqänqä yatŋqä iqämanminqe. ³⁶ Iqu ämaqä yukä äkakäqäqä pŋanğä qätä äwiyäqe, yatŋqä ävätä, “He squä imäkätqänjuä?” ätukqe.

³⁷ Qu kimanj, “Jisasi Nasäretqätanj Iqu äquvepqiya” ätukuwi.

³⁸ Iwä, ämaqä hinuä quvqä iqu tääqä yänänqŋqä, “Jisasi Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si nyinyqä huäqä äkunänä” ätukqe.

‡ 18:29-30 Matiu 20:17-19; Makä 10:32-34 § 18:34 Matiu 20:29-34; Makä 10:46-52

39 I tqanji äwipiwi, ämaqä qanä hinuiqä äppiä iqua, “Si manä matqä panä!” ätukuwi.

Qu ii qäyä ätquanjä, iqu manä yänänäqñqä, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si nyinyqä huäqä äkunänä” ätukqe.

40-41 Inğani Jisasi Iqu äpminqe, kinä nämä ätqäutä, “Ämaqä ique ätuma bpiyä” ätukqe. Ämaqä hinuä pisqä iqu, Iqu-tänjä qäqiqi pqañga, “Nyi äänä ikimäkmqä kinjiyä?” ätukqe.

I tqanğa iqu kimañi, “Naqä Iquki, ñqä hinui äñguä qänmqä änyinjiyä” ätukqe.

42 I tqanğa Jisasi Iqu kimañi, “Tqä hinui äñguä qändñqinyä. Tqä quuvqä heqiyqe, äñguä ikimäkjyä” ätukqe.

43 Inji maqänäñi, iqueqä hinui äñguä äqängqe. Inğani iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäutä, Jisasi Ique qänaki äwivändqa äukqe. Qokä-apäkä hinuä iinjä äqumbiyi, qu eeqänä Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä ämamäukuwi.

19

Jisasi Iquenqätä, Säkiyasi iquenqätä

1 Inğani Jisasi Iqu anä-himqä Jeriko iu yäpä ingisa äwäqe, jänänä hngisanqä wätñqä äwiñgqe. 2 Iqini ämaqä hñqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Säkiyasi ique. Iqu ämaqä mbqä motauqä iutañä iquauqä ämiqä eä, mbqä kuapä-tänjä-qe. 3-4 Iqu Jisasi Ique hinuä qunätñqä winyätanqä-qe, qokä-apäkä kuapanä etanquwinqä, ämaqä wänqäpu eä, Jisasi Iquenji hinuä änä mäqunquä itä, hinuiqä

tnänä äwiqe, hänaqä Jisasi Iqu pätnqä iqanqceu zä-eaqä haqeu äpäkekqe.

⁵ Inğanı Jisasi Iqu, Säkiyasi iqu zä haqä yätu pmetanqä-tänä iqi ätimäuqe, hiñuä haqä yätu äqunäqe, iquenı, “Säkiyasi iquki, si maqänä kapu. Täñğanı Nyi saqä anä iu pmamqeqä” ätukqe.

⁶ Inğanı Säkiyasi iqu maqänä äkapäqe, aquvänä itä, Jisasi Iquenı, iqueqä anä dunqä ätuma äukqe. ⁷ Ämaqä, hiñuä iinä äqumbiyi, qu eeqänä Jisasi Iquenyqä äkasuwi, tiinä ätkuwi. “Iqu ämaqä suqä quvqä imäqä iqueqä anä du pmetnqä, sunqä uwqiyä?”

⁸ Iquaqu anä du äpmayitanı, Säkiyasi iqu pämä ätqäuqe, “Naqä Iquki, qätä nyi. Nqä nätmätqä eeqänäni, hñquaqu iwäsämi, hñqu, ämaqä nätmätqä maeqä iquau wimqänä. Itanğa nätmätqä huizi, ämaqeu quanğä ätuätmä ämotautnqe, nyi hñquaqui-hñquaquiñi iwäsäutmä, anğumä wimqänä” ätukqe.

⁹ Jisasi Iqu kimanı, “Ämaqä tqu-pqe, iqu Aprähämä iqueqä ymeqeqä ämänätqueqetanı, täñğanı Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä anä täu äpmeñuwä iquauni, anğu ae itmeqiyä.

¹⁰ Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, ämaqä qui ae imäkñguwä iquau qävqä itä, anğumä itmetnqä äpkqeqä” ätukqe.

*Kukñuä ktqä, ämaqä naqä hñqu wäunjuä-wiyqä 10 iquau mbqä äwikqenqä**

* **19:10** Matiu 25:14-30

11 Inḡaṇi qokä-apäkä, qu qätä iinjä äwipu pmetanḡuwänḡa, Jisasi Iqu Jerusälemä timäutḡqä qäqiqi ti etaṇgi, ga qu, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe, ätnänä iqi maqänä timäutḡqeqä” kḡuä indqänätqätanḡuwiṇqä, kukḡuä ktqä tii ätukqe.

12 “Ämaqä naqä hḡqu, qu ique ämaqä miqänqä teqanḡä, ga iqu anḡi äpätä, iqueqä qua iunä miniqä diṇqä, kiṇä nämqä ganä wätḡqä imäknäniqe. 13 Inḡi iqu äwätḡqä itäqänḡaṇi, iqueqä wäunḡuä-wiyqä 10 iquau tääqä ätuätumeqe, mbqä-hikä naqä qu ‘mi-naqä’† ätmiṇuwi, hḡqunä-hḡqunä ävätä, ti-inḡä tuäniqe. ‘He mbqä tä ämepu, nyi anḡu äquvepmqänḡanḡä wäunḡuä mipiyä’ tuäniqe.

14 Iinjä etaṇgi ämaqä iqueqä anḡä-tänḡä qäqiqisaṇä iquauqä äwqe, iquenyqä quvqä winyäniqe. Iutaṇi, iqu ae äwqanḡaṇi, qu ämaqä hḡquau, ‘Ne ämaqä iqu ämineyätḡqä diṇqe, mäneṇqä iqiya,’ tupnuwä diṇqä dowatpnuwi.

15 Iinjä qäyä itanḡuwä-qe, iqu iquau miqänqä heniqe. Itaṇḡa qänakndaṇi iqu anḡu äpäqe, tiinjä tuäniqe. ‘Ämaqä nyaqä wäunḡuä imäkpḡqä mbqä äwikqä iquauṇi, tääqä tupu. Nyi mbqä äwikqe, haqeqiṇi äänä imäsäumequwäti, nyi hiṇuä qunmqänänäyä’ tuäniqe.

16 Ämaqä hiṇuiqä äpätqä iqu, ‘Ämiqä iquki, si mbqä mina hḡqunä ändapḡḡi, haqeqiṇi mina 10 inä imäsäumeqeqä’ tuäniqe.

† 19:13 Ämaqä hḡqu wäunḡuä qanḡuä hḡquaqui-hḡque itäqetaṇi, mina hḡqunä menä.

17 I tquaŋga, ämiqä iqu, ‘Täukue! Si nyaqä wäunuä-nyiyqä äŋguänäŋukiyi. Si nätmatqä wäŋqä täpiŋi äŋguänäŋä ämitqäŋiŋqe, nyi yoqä naqä, aŋä-himqä 10 hŋquau miŋŋqä ktapmqänä’ tuäniqe.

18 Itaŋga wäunuä-wiyqä huiziqu äpäqe, ‘Ämiqä iquki, mbqä mina si ändapkŋi, haqeqiŋi mina 5 inä imäsäumeqeqä’ tuäniqe.

19 I tquaŋga, ämiqä iqu kimaŋi, ‘Si aŋä-himqä 5 hŋquauŋi ämiŋqeqä’ tuäniqe.

20 Itaŋga wäunuä-wiyqä huiziqu äyapäqe, ‘Ämiqä iquki, tqä mbqä täqi äwi. Nyi yutävqä huäqä äutätmä, imä zä ekqe. ²¹ Li tiinji. Si ämaqä qeiqinyä mimäkqukiyi. Ämaqä nätmatqä pŋqä epqe, ämequkiyi. Ämaqä buayä vowä ämäuepqe, äptqukiyi. Iutaŋi, nyi sinyqä zä nyiŋgaŋgi, imä zä ekqeqä’ tuäniqe.

22 I tquaŋga, ämiqä iqu kimaŋi, ‘Si wäunuä-nyiyqä quvqä iqukiyi. Si “Qeiqi mimäkqukiyqä” ändŋi, täŋgaŋi nyi si-pqe qeiqinyä mikimäkqä ymä. ²³ “Nyi ämaqä qeiqi mimäkqä-qunä, nätmatqä pŋqä epqe meqä-qunä, buayä vowä ämäuepqe ptqä-qunä” näqŋqä iŋä enä etaŋgutqe, nyaqä mbqe, ämaqä ämiqä huiziquau mäwqe, suŋqä iŋjäwä? Si iŋä imäkqä-säpi, nyi aŋgu äpmqe, mbqä haqeqiŋi qäsä meqämiŋgä’ tuäniqe.

24 I ätuäqetaŋi, ämiqä iqu qokä-apäkä qäqiqi tqäutaŋguwä iuŋi, ‘He mbqä mina iqueqä hipa iuta ämotaupu, ämaqä mbqä 10-täŋä ique wipiyä’ tuäniqe.

²⁵ Ga qu kimaŋi, ‘Ämiqä iquki, iqu mbqä mina 10 ae ämenä’ tupnuwi.

²⁶ Iwä iqu kimaŋi, ‘Nyi he etqä. Ämaqä nätmätqä-täŋä eeqänänjä iquaunji, nyi hui inä wimniqe. I etaŋgi, ämaqä nätmätqä maeqä eä, wänqäpu ämeŋuwä iquaunji, nyi aŋgi ämotaumqänä’ tuäniqe. ²⁷ ‘I etaŋgi, nyinqä himä-wiunqä ipu, “Ämaqä tqi ne ämineyätŋqä diŋqe mäneŋqä iqiyä” ätukuwä iquaunji, täqinyqä ätuma äpäpu, nyaqä hiŋuä täqi pizqä päkpiyä’ tuäniqe.” ätukqe.

²⁸ Inŋaŋi Jisasi Iqu kukŋuä ktqä iinä qäpu ätuäqe, Jerusälemänqä wätŋqä pämä ätqäuqe, qanä äukqe.

Jisasi Iqu, Jerusälemä yäpä inŋisa, yoqä naqä qoŋqä-qu eŋqä-pa äpekqenqä‡

²⁹ Inŋaŋi Jisasi Iqu aŋä-himqä Betäpake iutä, Betani iutä timäutŋqä äukqe. Iqu qoqoŋä, qu ‘Olipä’ ätämiŋuwä inŋisa ätimäuqe, Iqueqä wäunjuänqä ämotquamiŋqä hŋquaqui ändowatätä tiinä ätukqe. ³⁰ “Qe aŋä-himqä näŋinyqä winyqä. Qe yäpä inŋisa äwäsiyänŋaŋi, donŋi hiknä hŋque guä äkiqiyequwä qunyinyä. Donŋi iqueni, ämaqä hŋqu haqeqi mäpmeqä imiŋqä iquvi. Guä ewesinyä, täqinyqä ätuma binyä. ³¹ I iqanŋiyänŋaŋi, ämaqä hŋqu, ‘Qe donŋi gue, suŋqä hiweqinyqä’ qesqanŋutqe, qe kimaŋi, ‘Naqä Iqueqä wäunjuä-täŋiqä’ tqiŋinyqä” ätukqe.

‡ 19:28 Matiu 21:1-11; Makä 11:1-11; Jonä 12:12-19

³² Ämaqä, Iqu ändowatkqä iquaqu äwiyi, nätmätqä eeqänäni, Iqu ätukqä-pa iinjä witanji äqunjiyi. ³³ Iquaqu äwiyi, guä eweqanjiyänqa, donji iqueqä kawäkiqua iquaquini, “Qe yaqueqä gue, sunqä hiweqinyqä?” ätukuwi.

³⁴ Iquaqu kimanji, “Naqä Iqueqä wäunuätänjqä” ätukiyi.

³⁵ Inqanji, iquaqu donji, Jisasi Iquenyqä ätuma äpiyi, gquä äquvätäsinyä, donji iqueä haqeqi eiwi, Jisasi Iqu haqeqi pmetnqä yätamakqä äwikiyi. ³⁶ I qäpu etanga, Iqu donji iqueä haqeqä äpmeqe äwqanqa, hñqua quwqä gque äquvätäpu, hänaqä iqi ekuwi. ³⁷ Hänaqä qoqonjä Olipä-tänjä iunji ävquatämäutä, hänaqä mänji nyeäqätangqeu, ququawä iqi ätimäukqe. Iqini Iqueqä wäunuänjqä ämotquaminjqä kuapänänjä iqua, Iqu wäunuä ämaqä änä mimäqänänjä di imäqanji äqunminjuwinjqä knuä indqämbiyi, aquvänä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäupu, tääqä yänänäqñqä tii ätukuwi.

³⁸ *“Ämiqä Naqä, Goti Hanjuwä Iqueä yoqeu äpqäqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqu äñguä minä. Äwqä hanuä iinjqe, qäukuä haqä yätuta pänä. Itanqa Goti Hanjuwä haqä naqä yämä äpmeñqä Iqu, yoqe naqänänjä äqonänä”* ätukuwi. §

³⁹ I iqanjä äqumbiyi, Parisi, ämaqä kuapänänjä iinjitä anä äpmaminjuwä hñqua, qu Jisasi Iqueni, “Näqñqä-vqä Iquki, Si Tqä wäunuänjqä

ämotquetqänä iquauñi, ‘Iñi mimäkqä pambiyä’ tuvä” ätukuwi.

⁴⁰ Iqu kimanji, “Nyi he etqänä. Iqua manjä matqä iqanpöqe, hiki manjä tññqäuä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jerusälemä iunqä kñuä äqäkqenqä

⁴¹ Iqu anjä-himqä Jerusälemä-tänä qäqiqi ätimäuqe, anjä-himqä iqueni hinuä äqunätä, kñuä äqäkqe. ⁴² Kñuä äqiyätä, tiñä ätukqe. “Anjä-himqä Jerusälemä iquki, si tängañi nätmatqä äwqä qeiqi ikimäkqä diñqe, näqñqä hisñqä änyinñiyä. Iñä etanñi nätmatqä iñi, zä witanñqe, si hinuä mäqunquä itqäninyä. ⁴³ Iñi hea qänakndanji, tqä mäkä-hunqä iqua äpäpu, qua pñqä äkqumuatäpu, qäuiqä kktäupnuwi. ⁴⁴ Qu äkqäyäpnasäpu, tqä ymeqä täknä yäpä inñisa äpmeñuwä iquauñi, qui imäkpnuwi. Itanña tqä hikä hui, huizi iqueqä haqä yänñi, mäwiqä yäniqe. Si Goti Hanjuwä Iqu äkimeqäqenqä maqñqä etanñä hanjä-iqe, ii kimeñqiyä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, mbqä wäunjuä imäkmiñuwä iquau huätä äpäsäwqatkqenqä**

⁴⁵ Itanña Iqu hiqäva-imäkqä anjä täknä yäpä inñisa äpaquväqe, ämaqä nätmatqä mbqänqä imäkätqätanñuwä iquauñi, huätä päpäwqatätñqä ipäqiyätä tii ätukqe. ⁴⁶ “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunñi, tiñä äqänänä. ‘Nqä anji, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tññqä

* **19:44** Matiu 21:12-13; Makä 11:15-17; Jonä 2:13-17

mätñätätñqe qä.[†] Injä etanğqä-qe, he quwä-meqä iquauqä anä zä pmeqä enqä-panjä imäkätqänäuä” ätukqe.

⁴⁷ Inğanı Iqu hiunji ique-ique, Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anä iu, qokä-apäkä iquau näqñqä äwimiñqe. Injä etanği, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qokä-apäkä iu miqä hñquatä, Ique pizqä päkññqä hänaqenqä qävqä imiñuwi.

⁴⁸ Qävqä ipiyä-qe, qokä-apäkä eeqänänjä iqua, Ique qätä tänä äwipu pmetanğä, hänaqe änä mämoqumueqä ikuwi.

20

*Jisasi Ique, “Yoqä naqe, äñgisa ämenjäwä?” ätukuwiñqä**

¹⁻² Hiunji hñqueni Jisasi Iqu, qokä-apäkä iquau hiqäva-imäkqä anä iunji näqñqä ävätä, kukñuä we-hunqä-tänññqä awä tuätqätanğa, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, ämaqä naqä iquatä, Ique äwimapiyi, “Ne natiyä. Wäunjuä Si imäkätqänññqe, yoqä naqä äñgisa ämenjäwä? ‘Si ii imäkññqe’ tqu ätkkqäwä?” ätukuwi.

³ Qu yatñqä ii vqanğuwänğa, Iqu kimanı, “Nyi-pqe, he kima dpñqä, yatñqä inä emqe. ⁴ Jonä asñä-qäyqä iqu wäunjuä imäkmiñqe, yoqä naqe, qäukuä haqä yätuta ämakqäta, ä ämaqä iquauta ämakqätanä?” ätukqe.

[†] 19:46 Asayä 56:7; Järämai 7:11 * 20: Matiu 21:23-27; Makä 11:27-33

⁵ Iqu kima ii tquanğa, iqua, “Ne ‘Qäukuä haqä yätutañiqä’ tquanğuatqe, Iqu tiñä natänqiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänuwäwä?’ ⁶ Itanğa ne, ‘Ämaqä iquautañiqä’ tquanğuatqe, ämaqä eeqänänjä iqua, ‘Jonä iqu hiñuä-tqä-queqä’ näqñqä yänänäqñqä ämapiyitani, hikä napäkññqäuä” ätñguwi. ⁷ E ätmbyitani, Jisasi Iqueni, “Ne maqñqeä. Iqu äñgisa ämakqätiyä?” ätukuwi.

⁸ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu kimanı, “Nyi-pqe inänji. Nyi yoqä naqä-tänjä eämä, wäñjuä e imäkätñqenqe, he awä maetqä ymqänä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, wainqä wäñjuä miqä quvqä iquauñqä†

⁹ Jisasi Iqu ämaqä naqä iquau e ätuäqe, qokä-apäkä iquau kukñuä ktqä tqe ätukqe. “Ämaqä wäñjuä itä, guä-wainqä vowä ikqä hñqu, kiñä nämqä näweqä wätñqä, iqueqä wäñjuı, ämaqä hñquau mbqä meqä imäkäpu, hui ique wipnuwänqä, yakuä äwimä wäñiqe. ¹⁰ Qänakñänğanı zä-häukuä mmqä iqanğanı, wäñjuä kaniqu, iqueqä wäñjuä-wiyqä hñque, wäñjuä miqä iqua, guä-wainqä häukuä hui iwäsäpu wipñqä, dowatäñiqe. Wäñjuä-wiyqä iqu äwimeqanğanı, äpäsäpu, nätmätqä maeqä hiñginäwa dowatpnuwi. ¹¹ E imäkqanğuwänğa, wäñjuä kaniqu, iqueqä wäñjuä-wiyqä hui hñque, iquauñqä inä dowatäñiqe. Iqua iquenjä-pqe quvqä itquepu, äpäsäpu, hiñginäwa

† **20:8** Matiu 21:33-46; Makä 12:1-12

dowatpnuwi. ¹² Itanğa qänakñi, hñque inä dowatqanğa, iqu wäunüä miqä iquau äwimeqanğa, qu ique ptqä äpäsäpu, ququawä mänğisa matnämäupnuwiqä” ätukqe.

¹³ “I iqanğa äqunäqe, wäunüä kaniqu, ‘Nyi äänä imäkmqäwä?’ kñuä vqanğa, ‘Nqä ymeqä qokä, kiinjä änyinätñqä ique dowatmqänä. Qu iqueuä kukñui, qätä wipñqäpiyä?’ tñäniqe. ¹⁴ Inäqe, ymeqä iqu äpqanğanı, wäunüä miqä iqua hiñuä äqumbiyi, tii tmbnuwi.

‘Wäunüä kaniqeqä ymeqä iqu äpqiyä. Kaniqu äpäkonğanğanı, nätmatqä eeqänäni, tätquqäqu meniqe. İñinqe ne ique pizqä äpäsätanä, wäunui neqä nemänätñqeqä.’ ¹⁵ Qu e ätmbiyi, iqueni wäunüä yäpaqä mänğisa ämatnämäupu, pizqä päkpnuwiqä. Inğanı wäunüä kaniqu, iquaunı äänä imäkäniqäwä? ¹⁶ Iqu äpäqe, ämaqä iquaunı, pizqä äpäsätä, wäunui, ämaqä hñqua-mända väniqeqä” ätukqe.

Itanğa ämaqe, qu iñä äwipiı, “Nätmatqä iñı, matimäuqä yäniqeqä. Oeyä” ätukuwi.

¹⁷ Kimanı e tquanğuwänğa, Jisasi Iqu hiñuä yqänä äqunä, tiñä ätukqe. “He ‘oeyqä’ ätquwi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä täu äqänänqe, qakui äkikä?

‘Ämaqä anjä imäkkä iqua, “Hikä quvqeqä” ätäpu, huätä ämatnämäuquwi, hikä iqu anjä quea enqä-pañä, anjä yänänäqñqä imäkkä-qeqä’ ätä äqänänä.‡

¹⁸ Qokä-apäki, hikä iqueqä haqeqi päkmbqe, qui imäkmbñqäuä. Hikä iqu haqä yätqä

‡ 20:17 Apqä Bukä 118:22

äwämitätqe, äpäqe, ämaqä pizqä päsänqiyä” ätukqe.

¹⁹ I tquanğa, kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, iinjä äwipiyyi, kuknuä ktqe, iquauqä-quwänqä äyä uwqanği näqñqä ekuwi. Inğanj, qu Ique a maqänä kiqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä huizipqä iquauñqä kñuä kuapänä indqänäpu, zä ipu, hiñuinä äqunğuwi.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqenqäS

²⁰⁻²¹ Inğanj, kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Jisasi Iqueä kukñui quwä mapñqä diñqä, hiñuä äñguänä äqumbu äpmaminuwi. Inğanj Ique yamwiqä äväpu, ämaqä naqä Romätanjä iqueä hipa iqi wipnuwä diñqä, iqua ämaqä tämaqä ipñqä hñquau ändowatkuwi. Tämaqä äukuwä iqua, qunği, naqä-qakuä enqä-pa imäkäpu, yatñqä tiinjä äwikuwi. “Näqñqä-vqä Iquki, ne näqñqä ae ämequnä. Si kukñui, jänänjinä ätätinä, qokä-apäkiu naqä-qakuinä ämotquetqäninyä. Itanğa iquau ämotquetñänğanj, Si iquauqä yoqenqä kñuä mindqänqä itnä, kuknuä naqä-qakuinä ätätinä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqenqä ämotquetqäninyä. ²² I etanği Si kñuä äänä kiyqiyä? Mbqä takisi, Romätanjä iquauqä ämaqä naqä Sisa iquenj, ävquatunquätanä, mävwä iquatunquätanä?” ätukuwi.

²³⁻²⁴ Iqu, qu kuknuä qunğä imäkäpu tquanğuwinqä näqñqä ae eäqe, kimanj, “He

S 20:19 Matiu 22:15-22; Makä 12:13-17

mbqä äma äpäpu, mändquapu. Mbqä iuñi, ktqetänä, yoqetänä, tqueqäwä?” ätukqe.

Qu kimañi, “Sisa Romätanjä iqueqeqä” ätukuwi.

²⁵ Ga, Iqu kimañi, “Nätmatqä Sisa iqueqä etanjutqe, ii ique wipñqe. Inji, nätmatqä Goti Hanjuwä Iqueqä etanjutqe, Ique wipñqeqä” ätukqe.

²⁶ Inji, Iqu qokä-apäkä itä anä pmetanjuwänggani, ämaqä naqä iqua, Ique kukñuä mitpñqä diñqe, kukñui quwä mämeqä imiñuwi. Iqu kukñuä kimañi äñguänänjä dinä tquangï äwipiwi, iqua yäunñuä ipu, kukñuä hui matqä ipu, qanyä äpmakuwi.

*Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua anğumä vauqenqä ätukqe**

²⁷ Qänakndani, ämaqä Satyusi hñqua, Jisasi Iquenyqä äpkuwi. Satyusi iqua, “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anğumä mävaucä ipñqäuä” tqä-quae. ²⁸ Iqua äppiwi, Jisasi Iqueni, “Ämotqueqä Iquki, Mosisi iqu bukä iuñi, Israitqä iqunenyqä tiñjä ätätä äqäkqe.

‘Ämaqä hñqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, iquenyqä tññqe, kññguequ apäqñqä ämetä, ymeqä hemeñqiyä,† ätätä äqäkqeqä” ätukuwi.

²⁹ “Itanja hñuiqänäñi, ämaqä 7 hñguiqua äpmamiñuwi. Itanja iñguiquautani, kätetu apäkä ämeqe, ymeqä meämeqängga äpäkonğqe.

³⁰ Itanja apäqñqä iñji, kññguequ ämeqe,

* **20:26** Matiu 22:23-33; Makä 12:18-27 † **20:28** Kukñuä-suqä 25:5

iqu-pqä äpäkoŋgqe. ³¹ Itanğa, käuŋgua huiziqu apäqŋqä asä iinji ämeqe, iqu-pqä inä äpäkoŋgqe. Ii tiinji. Eeqänänjä inguiqua, apäkä iinji ämapiyi, qu ymeqä meämeqänğa äpäkoŋguwi. ³² Qänakndanji apäkä ii, inä äpäkoŋgqe. ³³ Inji, ämaqä äpäkombqä iqua anğumä ävauqanğuwänğanji, apäkä ämaqä inğuiqua eeqä ämamiŋuwä täsi, tqeqä heäniqäwä?" ätukuwi.

³⁴ Iqu kimanji, "Qokä-apäkä ämanätqänjuwi, ii täŋganji. ³⁵ Itanği qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqu iquauŋqe, 'Qu anği ävaupu, Nyitä anä pmepŋqä qäyunänjä iquaiqä' täniqä iqua, qu inğanji mämanqä ipnuwi. ³⁶ Goti Hanjuwä Iqu quŋi anğumä ae ävauqumuatätqä-qae, Iqueqä ymeqä eäpiyitanji, enätqä iqua enqä-panä eäpu, anği mäpäkoŋqä da ipnuwiqä" ätukqe.

³⁷ "Inäqe, ämaqä ae äpäkombqä iqua, qua äptepqä duta anği ävaupnuwä diŋqe, Mosisi iqu-pqä ae ämanätquakqe. Tiinji. Iqu kukŋuä, zä wänqä tä äsämiŋqenqä, bukiu äqiyätäqänğanji, tiinjä äqäkqe. *'Naqä Iqu, Aprähämä iqueqätä, Aisakä iqueqätä, Jekopä iqueqätä, iquauqä Goti Hanjuwä Iqueqä.'*‡

³⁸ Itanği Goti Hanjuwä Iqu ämaqä pizqä iquauqä ma, hänjä äpmeŋuwä iquauqä-quvi. Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqinji, qokä-apäkä eeqänänji, awäka iinjä iquatä qäsänji, hänjä äpmeŋäuä" ätukqe.

³⁹⁻⁴⁰ I tquanğa, qu Iqueqä kimaninğä zä ipu, yatŋqä hŋqu inä mavqä ikuwi. Iutanji, kukŋuä-

‡ 20:37 Anğumä Itmakqä 3:6

suqenqä näqñqä hñqua, “Ämotqueqä Iquki, Si kukñui, äñguänänä ätunyä” ätukuwi.

Kraisi Iqu, tqueqä ymeqäwä?§

⁴¹ Inğanj Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqe, Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunüä ikqä Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ näqñqä äänä epu tätqänäuä? ⁴²⁻⁴³ I etanqqä-qe, apqä bukä iunji, Dewiti iqu tiinjä ätkqeçqä äqänänä.

*‘Naqä Hanjuwä Iqu, ñqä Naqä Ique tii ätukqeçqä, “Nyi Tqä himä-wiunqä iquaunji, Saqä yäpä iqi pmuatekimniqänğanqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmatñqinyä” ätkqeçqä’ äqänä.**

⁴⁴ Inji änäängä? Kraisi Iquenyqe, Dewiti iqu ‘Ñqä Naqä Iqueqä’ ätqeüä. Inji ämaqe, Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ änäängqä tätqänäuä?” ätukqe.

Wopqä ipu, kukñuinä tqä-quauñqä, wa wipiyä†

⁴⁵ Itanğa qokä-apäkä iqua qätä yqänä pänätanquwänğa, Iqu Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquaunji, tiinjä ätukqe.

⁴⁶ “Kukñuä-suqenqä näqñqä iquauqä suqä quvqenqe, wa wipiyä. Qu suqä tquauñqe, kiinjä äwinyänä. Gquä quäuqä ipmbu çanjä upñqäuä. Ququawä aquvächñqeunji, ämaqe iquaunji, ‘hiunjinğanjqä’ tupñqäuä. Anä aquvächñqeunji, anä äñguä iqinyä pmapñqäuä. Ymisanä

§ 20:39-40 Matiu 22:41-46; Makä 12:35-37 * 20:42-43 Apqä Bukä 110:1 † 20:44 Matiu 23:1-7; Makä 12:38-40

naqä imäqäŋgaŋä-pqe, aŋä äŋguä iqinyä pmapŋqäüä. ⁴⁷ Inji qu apäqŋqä iuauni, quangä ätuäpu, quwqä aŋi quwä mapŋqäüä. Qu tääqä quäuqä ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quangä tquäpŋqäüä. Iqu suqä quvqä iwäsäuniqäŋgaŋi, ämaqä iinjä iqua, quwqä haŋä-iqe, ämaqä huizi iquauqe, ämäwqätäuniqeqä” ätukqe.

21

*Apäqŋqä nätmatqä maeqä hui, mbqä ätnämäukqenqä**

¹ Ingaŋi Jisasi Iqu hiŋuä ämoqunäqe, ämaqä mbqä kuapä-täŋä iqua äpäpu, mbqä pŋqä-wiqä ipŋä iu mbqä tnämäuqangä äqunqce. ² Ingaŋi apäqŋqä mbqä maeqä hui, mbqä wäŋqä hn-juaqu tnämäuqangä äqunqce. ³ E äqunäqe, tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqä. Apäqŋqä mbqä maeqä ii mbqä ätnämäuqe, qokä-apäkä eeqänäŋi, ämäwqätäuqi. ⁴ Ämaqä eeqänäŋä iqua, quwqä mbqä kuapä iutaŋi, wäŋqä hmbu ätnämäuqä. I etaŋi ii äwa itä, ‘buayä mbqä inqmqä’ tä ämeŋqe, ätnämäuqiyä” ätukqe.

Haŋä-iqä hea yäpakäŋga timäuniqenqä†

⁵ Ingaŋi ämaqä hŋqua, hiqäva-imäkqä aŋä iuŋqä kukŋuä tii ätmiŋuwi. “Ämaqä aŋä ämätkuwä iqua, qu hikä äŋguänäŋitä, nätmatqä ämaqe Goti Hanjuwä Ique äwimiŋuwitä ämepu, aŋä tä äŋguänäŋä ämätkuwiqä” ätmiŋuwi.

* **21:** Makä 12:41-44 † **21:4** Matiu 24:1-51; Makä 13:1-37

6 I tqanğä äwiyäqe, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Nätmatqä he hiñuä äqunäñuwä tä, qänakndañi hikä hñqu, huizi iqueuä haqä yäñi mäwiqä yäniqeqä. Qu eeqänäñi ämisqiyäpu, qua mäñi tnämäupnuwiqä” ätukqe.

7 Iqu e tquanğani, qu yatñqä äväpu, “Näqñqä-vqä Iquki, nätmatqä ii, hea äkñga timäuniñqäwä? Hiqñqä äsque ganä timäuqanğuti qunaninğuwä?” ätukuwi.

8 Iwä, Iqu kimañi, “Qu quanğä etäpu, hiqä kñuä indqänqä qui emäkqänqce, he mim-biyä. Ii tiinjqä. Ämaqä kuapänä hñqunä-hñqunä äpäpu, Nyaqä yoqe etäpu, ‘Nyi ämaqä qäqunjqä’ hitpnuwiqä. Mä, ‘Hea qäqiqinjqä’ hitpnuwiqä. I etañgi he iquauñi, qänaknä mäwivändqä iqäpñqä. ⁹ Itanğa he, ‘Ämaqä qua huitañä-huitañä iutañi mäkä äunğäuä’ ä ‘Ämaqe, quwqä ämiqä iquau huätä dowatpñqä mäkä itqänäuä’ tqanğä qätä äwiyäpiyanğani, he zä ipu, yäunüä-yäunüä miqä pa iqäpñqä. Nätmatqä tä ganä timäuniqä-qe, hea yäpaki maqänä matimäuqä yäniqeqä” ätukqe.

10 I ätuäqetani, tiinä ätukqe. “Ämaqä hñqua, ämaqä huiziquatä mäkä humbñqä ipäqäpnuwi. Itanğa qua naqä iu miqä hñqueqä ämaqe, huizi iqueqä iquatä mäkä humbñqä ipäqäpnuwi. ¹¹ Qua huiñi, ekä itä, yäunüä-yäunüä naqänänğä timäuniqe. Hñqäqini, buayä dä naqänänğä timäuniqe. Hñqäqini, täñä-yaqä naqänänğä timäuniqe. Itanğa qäukuä yätutañi, hiqñqä naqänänğä ätimäutä, he zä emäkäniqeqä.

12 I etaŋgi nätmatqä iinji änyä etaŋgani, qu a ekiqätäpu, quvqä emäkpnuwi.‡ Qu Nyaqä yoqä mäнди äkittqäpŋqä diŋqä indqämbu, aŋä aquväŋqä iuŋi, kukŋuä ätäpu guä hikiqiyaupnuwiqä. Itaŋga etma äwäpu, ämaqä naqä huitaŋä-huitaŋä iquauqä hiŋuä iqi hekitqätepnuwi. 13 Nätmatqä iinji emeqaŋgutqäŋgani, ii hiqä kukŋuä äŋguä wehuŋqä-täŋi awä tpuwäŋqä-gaŋji. 14 Iiŋä emäqqaŋguwäŋga, he kukŋuä kima tupnuwä diŋqe, kŋuä gaŋä mindqäŋqä pa iqäpnä. 15 Nyi kukŋuitä, näqŋqetä, Nqä-näüä hitapmniqe. Ga ämaqä qui emäkätqäŋuwä eeqänäŋi, qu huätä ämaemäupu mäнди maekittqiyqä ipnuwiqä” ätukqe.

16 “Hiqä hinaqä-hinuŋuatä, hita-hiŋgukatä, itaŋga näueqä iquatä, qu hiqä mäkä-huŋqä iquauä hipa du hewipnuwi. Ga qu hesaŋä hŋquau pizqä päkpnuwi. 17 He Nyaqä yoqä-täŋuenä etaŋgä, ämaqä eeqänäŋi äwqä quvqä emäkpnuwi. 18 Inäqe heyaqä nyuäŋä iuŋi, dä hui qui näweqä mimäkŋqä yäniqe. 19 Ingaŋi he yäŋänäqŋqä äpmamipqe, he häŋä äŋguänä pmepnuwiqä” ätukqe.

20 I ätuäqetaŋi tiŋä-pqä inä ätukqe. “Jerusälemäŋi, mäkä-iqä iqua äpäpu, qäuiqä ktäuqaŋgä hiŋuä qumbiyäŋgani, he näqŋqä tiŋä hipnuwi. ‘Aŋä-himqe qui imäkŋqä hea, qäqiqiŋqä’ kŋuä heyquänä. 21 Ingaŋi qokä-apäkä qua Jutiya iu äpmeŋuwä iqua, ze, qoqoŋä yätuŋqä hipnuwi. Qokä-apäkä aŋä-himqä

‡ 21:12 Matiu 10:16-22; Makä 13:9-13

Jerusälemä iu äpmeñuwä iqua, anä-himqä iuñi äväma, huiunqä upnuwi. Itanğa ämaqä Jerusälemä iu yäpaqängisa äpmeñuwä iqua, yäpängisa mäpaquvqä ipnuwi. ²² Hea ingani, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kukñuä ätäñqä-pa, naqä-qakuä iinjä timäutñqä diñqe, iquauqä suqä quvqenqä iinjä väniqe. ²³ Itanğa, apäkä äwqä-tänjä iuaunqätä, ymeqä anuänqä-tänjä iuaunqätäñi, huäqä kiinjä hunqeqä. Ii tiinji. Hanjä-iqä naqänänjä qua täu ätimäutä, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä iinqe, qokä-apäkä inğa pmamipqä iquau wimeniqe. ²⁴ Itanğa hñquauni ipäqäyunjätä päkpnuwi, huiziquauni, ämaqä huiziquauqä wäunüä hinjinäwa äwiyäpu pmepñqä diñqä, ätuma upnuwi. Itanğa Jerusälemäñi, Israitqä iquauqä nokuiyqä iqua, mäñdi äkittqiyäpu, hea Goti Hanjuwä Iqu iquauñqä ätekqä iqu qäpu heqanğanqe, qui imäkqänqä pmetpnuwiqä” ätukqe.

²⁵ I ätuäqetani, tiinjä-pqä inä ätukqe. “Hea ingani, mäptqä iuta, qanüä iuta, qätäqueqä iuta, hiqñqä huitañä-huitañä timäuniqe. Itanğa qokä-apäkä qua täu im-imä äpmeñuwä iqua, eqä-huänjä äusuätä ämñga peyqanği äqumbiyänğani, quwqä kñuä indqänqe qui iwimäkqanğuti, yäunüä-yäunüä ipnuwi. ²⁶ Itanğa nätmätqä qäukuä haqä yätutanñi ävämapñqä imäkqanği äqumbiyi, qokä-apäki, ‘Qua täutanñi squä timäutñqätiyä?’ kñuä indqänäpu, yäunüä-yäunüä ipu, hinüä qanä äma ikäpnuwi. ²⁷ Inğanñi qu, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä

yänänäqñqetä, Iqueqä we-huñqä naqänänjä itä pqañgi qumbnuwi. ²⁸ Hea nätmatqä tä änyä qe ipäqiyqanğani, pämä yänänäqñqä ätqäupu, hiñuä haqä yätu qunğpñqä. Goti Hanjuwä Iqueqä etmetñqe, qäqiqinjqä” ätukqe.

²⁹ I ätuäqetani, Iqu kukñuä ktqä tiñjä ätukqe. “He zä-eaqä iutä, zä huizi iquautä hiñuä äqunäpu, näqñqä mapiyä. ³⁰ He zä-mñä änyä-hänjä inğanğqe hiñuä äqumbiyi, näqñqä äyä etqänuwiqä. ‘Ii hea mäptqä anğua tätnqänğanjqä.’ ³¹ Inji Goti Hanjuwä Iqunä miqä timäutñqe, asä inänjqä. Nätmatqä Nyi täñga etqe, ipäqiyqanği hiñuä äqumbiyänğani, he näqñqä hipnuwi. ‘Goti Hanjuwä Iqunä miqe, timäutñqänğanjqä.’

³² Nyi he naqä-qakuä etqä, qokä-apäkä hea inğa pmapnuwä iqua, qu mapäkoñqä yqänä pmetanğuwänğa, nätmatqä eeqänänjä iinji timäuniqe. ³³ Qäukuitä, quaetä qui imäknäniqä-qe, Nyaqä kukñui, qui mimäknqä yäniqeçqä” ätukqe.

³⁴ I ätuäqetani, tiñjä-pqä inä ätukqe. “He anğuanä mimbiyä. Eqä änäpu, hea ique-ique qämä-qämä iqe, ii quvqe. Nätmatqä hiqä huiwiñqä kñuä kuapä indqänqe, ii-pqe quvqe. He suqä iinjä imäkqanğpqe, hea iqueni, guä enqä-pa maqänä heuniqeçqä. ³⁵ Ii tiinji. Hea inğani, nätmatqä Nyi etqe, qokä-apäkä qua täu äpmeñuwä eeqänänjä iquauñi äwimeniqe. ³⁶ Inji, nätmatqä eeqänänjä iinjä iqua, ämäequtäupnuwänqätä, Ämaqeuçqä Ymeqä Ekqä Iqueuä hiñuiqi tqäpnuwä

dinçetäni, he hea ique-ique änguänänjä äminyäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqäpnqä” ätukqe.

³⁷ Inğanji hiunji eeqänänjä iunji, Jisasi Iqu, hiqäva-imäkcqä anjä ququawä iqi ämotquamiñqe. Heatqänğanji Iqu qoqonjä Olipä iu hiqaqä äwiqismiñqe. ³⁸ Itanğa qokä-apäkä eeqänänji, Iqueqä kukñui qätä wipñqe, zinuänğa äquvepminiwi.

22

*Qu Jisasi Ique pizqä päkpnqä ätkuwiñqä**

¹ Hiunji naqänänjä qu “Bretqä yenüä qo matäuqä bnqänğanjçä” ätminiwä iqu, ätimäutñqä qäqi ekqe. Hiunji iquenyqe, qu Pasopa ätminiwi. ² Inğanji hiqäva-imäkcqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qokä-äpäkiunqä zä ipu, Jisasi Ique äpäkpnuwä

dinçä hänaqänqä qävqä ämävqänminiwi.

³ Inğanji Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu, Jutasi iqueqä äwqeu äpaqukqe.† Qu iqueqä yoqe, “Iskarioti iqueqä” ätumiñwi. Iqu ämaqä 12 iquautanjä ique. ⁴ Iqu äwäqe, hiqäva-imäkcqä naqä iquautä, hiqäva-imäkcqä anji qui mimäkcqänqä miqä naqä iquautä, Jisasi Ique iquauqä hipa iu vätnqä hänaqä dinçä ätukqe.

⁵ I tquanğa, iqua aquvänä ipu, “Mbqä hui ktapatunqeqä” ätukuwi.

⁶ Ita Jutasi iqu “änğuiqä” ätuätä, Jisasi Iqueni iquauqä hipa iu vätnqä dinçä hea

* **22:** Matiu 26:1-5; Makä 14:1-2; Jonä 11:45-57 † **22:3** Matiu 26:14-16; Makä 14:10-11

qäyunänänganqä, qokä-apäki Jisasi Iqutä anä mäpmeqä etanquwänganqä, hinuä äqunä äpmaminqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuä yätquakä iquatä, ymisanä yäpakä änguwanqä‡ (22:7-38)

⁷ Hiunji naqänänä bretqä yenuä qo matäuqä bnqä iqu ätimäukqe. Quväukuä ique-ique hiunji iqueni, Israitqä iqua Pasopanqä knuä indqänäpiyanqani, sipsipqä hui äpäsäpu gpnä.

⁸ Hiunji iqu ae ätimäuganqani, Jisasi Iqu, Pitä iquesä, Jonä iquesä ändowatätä, “Hiunji naqänänä tqueni, qe äwäsinyä, neyaqä buayi näwinyä nemäkinqä” ätukqe.

⁹ I tquanqa, iquaqu yatnqä äwikiyi, “Ye näwinyäni ängi imäkenqäwä?” ¹⁰ Mä Iqu kimañi, “Qe anä-himqä yäpä ingisa äyäsianqani, ämaqä eqä-häkä qondä a qätqä hnqu ämimbnqäuä” ätukqe. “Qe ique qänaki wivändiyinqe. Anä iqu paquvqanqutqä iqueni, eequenä paqupiyä. ¹¹ Itanga anä kaniqueni, ‘Ämotqueqä Iqu, si yatnqä kiyenqä äyandowatqiyä’ suinyqä. ‘ “Nyitä, Nqä ämaqä wäunuänqä ämotquetnqä iquatä, hiunji naqä tqe, buayä natunquä anä hiqnqä ängikä?” äyatqiyä’ suinyqä. ¹² Inqani iqu, anä hiqnqä naqänänä haqä yätqä ämatnänqä iqueni ämäqesquenqiyä. Iquvanätä, buayä nqätä, näwenyä imäknänä. Qe iqini, buayä näwenyä inemäkinqä” ätukqe.

‡ 22:6 Matiu 26:17-30; Makä 14:12-26; Jonä 13:1-17:26

13 I tquanga, iquaqu äwiyi, nätmatqä eeqänänä Jisasi Iqu ätukqä-pa witanği äqunyyi, buayä näwenyä imäkkiyi.

14-15 Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä wäunüanqä ändowatminqä iquatä, buayä bñqä äpmapiyänğanı, iquvanä iu äwi tii ätukqe. “Hiunji naqänänä tä ätimäuqä tquenı, Nyi buayä Pasopa tä, hesä natunqenqä kuapanä nyinätanği äpmenänä. Buayä qäpu änani, Nqä huiwä täñä-hunqä mamqänä. 16 Nyi he etqä. Buayä Pasopa iqueqä quati, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunı naqä-qakuänänä timäuqanğanqe, Nyi ique anğu manqä iqämqänä” ätukqe.

17 Inğanı,§ Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änğuiqä” ätuäqe, tii ätukqe. “He wainqä-eqä-häkä tä ämepu, wänqäpu-wänqäpu biyä. 18 Nyi he naqä-qakuä etqä. Tängata tiinı, Goti Hanjuwä Iqunä miqe äpqanğanqe, wainqä-eqä tä anğumä manqä iqämqänä” ätukqe. 19 Iinı qäpu ätuäqe, Iqu bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änğuiqä” ätuäqe, äkutätä, iquau ävätä tii ätukqe. “Tä Nqä huiwä, he yätamakqä hiyätñqä etapqänä. Nyinyqä knüä indqänäpu, iinä imäkqäpnqä” ätukqe.

20 Qu buayä qäpu ganğuwänğa, Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, bretqeu imäkkqä-pa imäkäqe, tii ätukqe. “Wainqä-eqä-häkä tä, kukñüä Goti Iqu hesä guä ämäsuuqä häñyi. İi naqä-qakuä imäkätñqe, Nqä häñeqe, he yätamakqä hiyquäninqä equatemqänä.

§ 22:17 Matiu 26:26-28; Makä 14:22-24; 1 Korinä 11:23-26

21 Inäqe qätä nyipiyä. Ämaqä, Nyi bäkpnqä iquauqä hipa iu nyivätñqä iqu, Nyitä iquvanä täunji anä äpmenue. 22 Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, hänaqä Goti Hanjuwä Iqu, Iquenyqä ätekqä iu wänqiyä. Inäqe ämaqä Nyi ämbäkpnqä iquau nyivätñqä iquenyqe, huäqä-hunqe naqänänjiqä” ätukqe. 23 I tquanğa, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua, iquauqä quwä yatñqä änyäpu, “Suqä tä imäkäninqe, tqukinqä tqiyä?” ätñguwi.

“Nesanä naqe, tqukinqäwä?” ätñguwinqä

24 Inğanji wäunüänqä ämotquaminqä iqua, “Neqä naqe, tqu pmeniqätiyä?” tpu, kukñuä mäkä äunminuwi.

25 E hunğanğuwänğa, Jisasi Iqu tiinjä ätukqe. “Ämaqä huizi iquauqä ämiqä naqä iqua, qokä-apäkiu wäunüä vqä iquaiqä. Inji naqä iquauñqe, qu ‘Ämaqä yätamäkkä äñguä vqä-quaeqä’ ätätqänjuwi. 26 I etañgi he iinj mimäkkä pam-biyä. Hiqä hitmqä iqu, hiñgua yäpakä, yoqä maeqä-qu enqä-panjä äpmenä. Hiqä ämeyqä iqu, wäunüä-eyqä-qu enqä-panjä äpmenä. 27 Inji ämaqä buayä nätnqä iquvanä iu äpmenqä iqu, ämaqä buayä meqisqä ique ämäwqätäunä. Iinj etañgi, Nyi hiqä wäunüä heyqä enqä-panjä äpmenänä.

28 Hanjä-iqä nyimeqanğanji, he manyivämeqä Nyitä anä äpmenquä iquenjqä. 29 Iutanji Nqä Apiqu Nyi ämaqeü mimqä yoqä naqä ändapkkä-panji, asä iinj Nyi he etapqä. 30 Inji Nyaqä ämaqeü miqä iunji, he Nyaqä iquvanä iu äpmapu, buayätä eqätä änäpu, itanğa Israitqä

iquauqä hueqä-himqä 12 iquau iwäsäupu, zä-hawä änguänänä iu pmeqäpñqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu Pitä iqueni, “Nyi Iquenqe änyä maññeqä’ tñqinyä” ätukqenqä**

³¹ I ätuäqetani, Iqu “Saimonä iquki, qätä nyiyä” ätukqe. “Setänä iqu, ämaqe kuä-witqä hinoqukuä huätä ämamäutqäñuwä-pa, heqä quuvqä heqiyqe yamwiqä hiyätñqenqä, Goti Hanjuwä Ique yatñqä ae ävqe. ³² Iinjä etangi, tqä quuvqä heqiyqe qui mimäkñqä yätñqe, Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ae ätqeqä. Itanga si angu äpätnängani, tqä tta-tunquäkau yänänäqñqä wisñänqeqä” ätukqe.

³³ Pitä iqu kimani, “Naqä Iquki, Sitä guänqä anä äwita, anä päkonenqä, näwinyä imäknmä äpmenänä” ätukqe.

³⁴ I etangi Jisasi Iqu, “Pitä iquki, Nyi jänä äktqä. Heatqä tqueni, kukutakisqä äkakä matqänga, si Nyaqä yoqe, zä hñquaqui-hñque hisñqinyä” ätukqe.

³⁵ Ita, eeqänänä iquauni, “Nyi hiqä mbqä qa mñqetä, qa-pqetä, yukä ämuasmäuqetä, maeqä hendowatkqängani, he nätmätqenqä äwa ikuwätanä, äwa miqä ikuwätanä?” ätukqe.

Iqua, “Äwa miqä ikqeqä” ätukuwi.

³⁶ Ga Iqu tii inä ätukqe. “Iinjä etangi, tängani, ämaqä mbqä-qa mñqä-tänjä iqu, äma wätñqe. Ämaqä qa-tänjä iqu, äma wätñqe. Itanga ämaqä ipäqäyuna maeqä iqu, iqueqä gquä quäuqä ämetä, ämaqä hñque mbqänqä

* 22:30 Matiu 26:31-35; Makä 14:27-31; Jonä 13:36-38

imäkätä, ipäqäyunä mbqä yätñqe. ³⁷ Li tiinjqa. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, ‘*Qu iquenyqä “Ämaqä quvqueqä” ätkuwiqä*’ ätä äqänänä.† Nyi jänä etqä. Kukñuä iinji, Nyinyqä anji pänqiyä. Kukñuä eeqänäni, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu Nyinyqä ätäñqe, naqä-qakui tänga ätimäunqiyä” ätukqe.

³⁸ Inğanji iqua, “Naqä Iquki, ipäqäyunä hñquaqu täqiyqä” ätukuwi.

Iqu kimanji, “Ii qäyunjqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, qoqonä Olipä iu, Goti Iquenyqä tääqä ätkqenqä‡

³⁹ Inğanji, Jisasi Iqu anjä-himqä iunji äväma, qoqonä Olipä, inğa-inğa iqisminqeuñqä ekqe. Itanga Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iqua qänaki äwivändkuwi. ⁴⁰ Iu ätimäupiyi, Iqu iquaunji, “Yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätñqä diñqe, Goti Iquenyqä tääqä tupiyä” ätukqe. ⁴¹ E ätuäqetanji, äväma äwäqe, ämaqä hikä tnämäuqä-panjä iinjäqi ätqäwäqe,

qonä äuktäutä, tääqä ätukqe. ⁴² “Apiquki, Si äkinganqutqe, häkä hanä-iqä-tänjä tqü huätä mändavä. Iinjä etanji Nyaqä änyinqeuñji, qäyä enä. Tqä äkinqeu ätimäunä” ätukqe. ⁴³ I tquanğanji, enätqä qäukuä haqä yätutanjä hñqu äwimeqe, Ique yänänäqñqä äwikqe.

⁴⁴ Itanga Jisasi Iqu hanä-iqä naqänänjä ämetä, tääqä yänänäqñqä tquanğa, Kiqä dñji, hñeqä enqä-panji, qua mäñji iokqe. ⁴⁵ Iqu tääqä qäpu ätuäqe, pämä ätqäutä, Iqueqä wäunuanqä

† 22:37 Asayä 53:12 ‡ 22:38 Matiu 26:36-46; Makä 14:32-42

ämotquamiŋqä iquaunqä äukqe. Iquau äwimeqe, iqua äwqä hanä naqänänä vqanġi, hiqaqä witaŋgä äqunġqe. ⁴⁶ E äqunäqe, “Sunqä hiqaqä wiŋäuä? Ävaupu, yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätŋqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tupiyä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau äwikqenqäS

⁴⁷ Jisasi Iqu kukŋuä yqänä tätqätanġa, ämaqä kuapänä äpkuwi. Iqueqä ämaqä 12 iutaŋä hŋqu, iqueqä yoqä Jutasi, iqu iquau ätuma äpkqe. I ätuma äpäqe, Jisasi Iqu-tänä qäqiqi, quneqä vätnqä äpkqe. ⁴⁸ Ii iqanġani, Jisasi Iqu, “Jutasi iquki, si quneqä ävätnä, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueni ämaqä iuqä hipaeu wisŋqätanä?” ätukqe.

⁴⁹ Ämaqä Iqutä anä äpmamiŋuwä iqua, nätmätqä ii timäuqanġi äqumbiyi, “Naqä Iquki, ne ipäqäyunitä ämaqä äpäsatunquätanä?” ätukuwi. ⁵⁰ E ätupiyi, iquautanä hŋqu, hiqäva-imäkkä naqä iqueqä wäunüä-wiyqä hŋqueni, ipäqäyunitä iqueqä qätä ämuangisa mŋä hämänä ätqavämäukqe. ⁵¹ E iqanġa, Jisasi Iqu “Qäyä enä” ätuäqe, qätä a ämaqätätä, anġu ämäqumuatekqe.

⁵² Inġani Iqu hiqäva-imäkkä naqä iquatä, hiqäva-imäkkä anä qui mimäkkänqä miqä naqä iquatä, Israitqä iquauqä ämaqä naqä iquatä, qu Ique a kiqätŋqä äpkuwä iquani, “He ipäqäyunitä, jävqätä a äqätqä äpquwi, ämaqä

S 22:46 Matiu 26:47-56; Makä 14:43-50; Jonä 18:1-11

äpäsätä quwä-meqä hñque a äkiqätätqäñuwä-pa, Nyi-pqe, iinjünä etanji äñgiqätqäuä?
⁵³ Hiunji ique-ique Nyi hesä hiqäva-imäqkä anä ququawä iqi pmetanjanj, he a manjiqätqä itqäñuwiqä. Iinjä etanji heatqä yänänäqñqä ätimäuqäqe, ii hiqänjanjqä” ätukqe.

*Pitä iqu, ‘Nyi Jisasi Iquenyqä maqñqe’ ätkqenqä**

⁵⁴ Iqu i tquanğa, iqua Ique a äkiqätäpu ätuma äupiwi, hiqäva-imäqkä naqä iqueqä anä yäpä ingisa ätuma ekuwi. E wätqätanğuwänjanj, Pitä iqu kinä näñi ti ätqawäwätä, qänaki äukqe.
⁵⁵ Inğanj qu täknä yäpä yänğisa tä ikepu quamä pmeqanğuwänğa, Pitä iqu quvaqä awä iqi äpmakqe.

⁵⁶ Qu e äpmetanğuwänğa, wäunuä iqä apäkä hui, Pitä iqu tä ttawä iqi pmetanji äqunäqe, hiñuä yänänäqñqä äqunä, “Ämaqä tqu, Jisasi Iqutä anä äpmeniyiqä” ätukqe. ⁵⁷ I tquanğa Pitä iqu, “Apäkä iiki, nyi Iquenyqe, maqñqe’ ätukqe.

⁵⁸ Ga wänqäpu äpmapiyi, ämaqä hñqu ique äqunäqe, “Si-pqä iquautanju-kiyqä” ätukqe.

I tquanğa Pitä iqu, “Ämaqä iquki, nyi hmanjqä” ätukqe.

⁵⁹ Mä quäuqänä hmbu äpmapiyi, ämaqä huiz-iqu yänänäqñqä ätukqe. “Ämaqä tqu, Galilisanjä-qu hitanji äqunätmä, ‘Iqu Jisasi Iqutä anä äpmeniyi-qe’ naqä-qakuä etqänä.”

* 22:53 Matiu 26:58,69-75; Makä 14:54,66-72; Jonä 18:15-18,25-27

⁶⁰ I tquanğa Pitä iqu, “Ämaqä iquki, si kuknuä ii ätni, nyi maqñqeqä” ätukqe. Iqu kuknuä yqänä tätqätanğa, kukutakisqä äkakä ätkqe. ⁶¹ Asä qänğanı, Naqä Iqu hiqumuanä äwiyätä, Pitä ique hinuä ämoqunğqe. Inğanı Pitä iqu, Naqä Iqu, “Heatqä tqueni, kukutakisqä äkakä matqänğa, si Nyinyqe, ‘Maqñqeqä’ hñquaqui-hñque ttñiqä” ätukqenğä kñuä äwikqe. ⁶² Iinğa iqe, yäpaqä mänğisa äwätä, kñuä naqänänğä äqäkqe.

Qu Jisasi Ique tä säwqä äväpu, äpäkkuwinğä†

⁶³⁻⁶⁴ Inğanı ämaqä Jisasi Ique a äkiqätkuwä iqua, Ique kuknuä quvqä ätuäpu, jävqä äpäkkuwi. Ga, tapätapi Iqueqä hinuiu ktqä äpmuatepu, tiinğä ätuminjuwi. “Si ‘Iqu bäsquyâ-qe’ hinuä enğä-pa natiyâ.” ⁶⁵ Itanğa iqua kuknuä quvqä huisä qäsä ätuminjuwi.

Ämaqä naqä iquauqä hinuiqi, Ique kuknuä ämitkuwinğä‡

⁶⁶⁻⁶⁷ I imäkätqätanğuwänğa, mäptqä timäuqanğanı, qokä-apäkä iquauqä ämaqä naqä iqua, qu eeqänä aquvä äqänğuwı. İi hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kuknuä-suqenğä näqñqä iquatänji. Aquvä e äqämbiyi, Jisasi Iqueni iquauqä aquväqñqä iunğä ätuma äupiı, “Si Kraisi ne äminesñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunğä äkikqä Iquki sätäti, ‘Nyi Qäqunğqä’ natiyâ” ätukuwi.

† **22:62** Matiu 26:57-68; Makä 14:53,55-65; Jonä 18:12-14,19-24

‡ **22:65** Matiu 26:69-75; Makä 14:66-72; Jonä 18:15-18, 25-27

Iqu kimaŋi, “Nyi he etqanġmdqe, he quuvqä maeqiyqä ipnqäüä. ⁶⁸ Nyi he yatnqä heyqanġmdqänġani, he kimaŋi mandqä ipnqäüä. ⁶⁹ Iinjä etanġi, täŋgata tiinjä, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuangisa pmetänqiyä” ätukqe.

⁷⁰ I tquanġa, ämaqä eeqänänjä iqua yatnqä tiinjä äwikuwi. “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqukitanä?”

Iqu kimaŋi, “Hiqä-hiuä ae äyä ätqäüä. Nyi Qäqunjqä” ätukqe.

⁷¹ I tquanġa, iqua “Ne Iqueqä suqenqä awätqä hnquauŋqä tääqä matqä yatunqä. Iqueqä-kiuä, maniuta tqanġi qätä qe äwiyänunä” ätukuwi.

23

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqätä, Heroti iqueqätä, hinuä iqi ätqäukqenqä**

¹ Inġani ämaqä naqä eeqänänjä iqua ävaupiyi, Jisasi Iqueni, Pailoti iquenyqä ätuma äukuwi.

² Äwimapiyi, Ique kuknuä mitpnqä ipäqiyäpu, Pailoti iqueni tiinjä ätukuwi. “Ne Ämaqä Tqu quvqä tiinjä imäkätqätanġi äqunätunqä. Neyaqä ämaqä iquauqä knuä indqänqä qui iwimäkätä, ‘He Romätanä ämiqä Sisa iqueni, mbqä takisi mäwqä pambiyä’ ätuätä, itanġa Iqueqä-kiuänqä, ‘Nyi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu he ämemqä atäunüä änyikqä Iqunä, hiqä Ämeyqä Naqä Iqunjqä’ ätuätneqä” ätukuwi.

* 23: Matiu 27:1-2,11-14; Makä 15:1-20; Jonä 18:28-19:16

³ I tquanġuwänġa, Pailoti iqu Jisasi Iqueni, yatnġä tiinjä äwikqe. “Si Israitġä iquauġä Ämiġä Naġä Iqukitanä?”

Ga Jisasi Iqu kimañi, “Si qe ätnyä” ätukqe.

⁴ Inġañi Pailoti iqu, hiġäva-imäkġä naġä iquautä, qokä-apäkä iquautäñi, “Ämaqä Tque kukñuä mitmqä diñqe, Iqueġä suġä quvqe, hiñuä mäqunquä eänänä” ätukqe.

⁵ Inäqe, qu kukñuä yänänäqñġä tiinjä hui ätukuwi. “Iqu anä-himġä eeqänänä qua Jutiya iunji, qañä yäkenä itä, ämaqe u näqñġä ävätä, quvaġä äwqe, ävauqumuätätqänä. Iqu qua Galili iu ganä iäqetani, täqinyġä äpqäqeqä” ätukuwi.

⁶ Pailoti iqu, ii tqanġä äwiyäqe, “Ämaqä Tqu, Galilisañä Iqutanä?” ätukqe. ⁷ Qu “Nñġä” tquanġuwänġa, iqu, “Jisasi Iqu Heroti iqueġä ämitñqeuta äpqäqeqä,” kñuä vqanġi, Heroti iquenyġä ändowatkqe. Hea inġañi, Heroti iqu Jerusälemä iu yakuä pmetanġañi.

⁸ Heroti iqu Jisasi Ique hiñuä äqunäqe, iqu aquvänä ikqe. Ii tiinji. Hiñuiġänänji Iqu ämaqä mimäkqänänjä di imäkqanġi qätä äwiminġenġä, Ique hiñuä qunätñġä äwinyätä, “Iqu nyaġä hiñuä iqi, ämaqä mimäkqänänjä di imäkänä” kñuä vqanġi äpmaminġe. ⁹ Ique äwimeqanġa, nätmätġä kuapänänjinġä yatñġä vqanġġä-qe, Jisasi Iqu kimañi mätquä ikqe. ¹⁰ E tuätqätanġa, hiġäva-imäkġä naġä iquatä, kukñuä-suqenġä näqñġä iquatä, qäqi ätqäupu, Ique kukñuä yänänäqñġä ämitkuwi. ¹¹ Inġañi Heroti iqtütä, iqueġä mäkä-iġä iquatä, Ique quvġä imäkäpu,

kuknuä quvqä ätuäpu, gquä hämänänjä änguänänjä hñqu ämepu äwiyätäpu, Pailoti iquenyqä angu ändowatukuwi. ¹² Hinuiqänänji Heroti iqutä, Pailoti iqutä, himä-wiunqä äpmaminijä-qe, hiunji iqueni, iquaqu näueqä imäkñgiyi.

¹³⁻¹⁴ Ique angi wimeqanga, Pailoti iqu hiqäva-imäkqä naqä iquaunqätä, ämaqä naqä iquaunqätä, qokä-apäkä iquaunqätä, tääqä ätuätä aquvä ämaqiyäqe, tii ätukqe. “He Ämaqä Tquenyqä nyitä kuknuä jänä imäkatunquä ätuma äpäpu, tii ändquwiqä. ‘Ämaqe, qu gapmanqä iquaunji hñgisanä itquapñqe, Ämaqä Tqu quvaqä kñuä indqänqe qui imäkätqänä.’ Inäqe, nätmätqä he ändquwinqe, nyi hiqä hinuä iqiñi yatñqä ämitmäñgani, Iqueqä suqä quvqe mämoqumueqä iqänä. ¹⁵ Itanğa Heroti iqu-pqe mämoqumueqä itä, nenyqä angi ändowatqiyä. Ne Ique pizqä päsatunquä diñqe, Iqueqä quvqe, hma etanği äqunäñueä. ¹⁶⁻¹⁷ Iiññqe, nyi täñä-hunqenä äwimi, hinuinä qunäwatmqänä.”

¹⁸ I tquanğa, qu eeqänänji, manjä yänänäqñqä ätäpu, “Ämaqä Tqueni, pizqä äpäsatnä, Baräpasi iqueni nenyqä vquatäwatiyä!” ätukuwi. ¹⁹ Baräpasi iqu, Jerusälemäni, gapmanqä iquatä mäkä äunäpu, ämaqä pizqä päsqanği, guä äpmuatekuwä iquvi.

²⁰ Inğanji, Pailoti iqu Jisasi Ique ävquatäwatätñqenqä winğanği, angu ätukqe. ²¹ Inäqe qu manjä yänänäqñqä tiñä ätukuwi. “Zä-huätatä hueyä! Zä-huätatä hueyä!”

²² Ga anġunġi, “Sunġäwä? Iqu suġä quvqe, äki imäkätġqäwä? Ne Ique pizqä päsatunġuä di, nyi Iqueqä suġä quvqä hui mämoqumueqä iqä-qae, täġä-hunġenä ävätmä, hiġuinä qunäwatmqänä” ätukqe.

²³ I tquanġqä-qe, qu maġä yänänäqġqä, “Jisasi Iquenġi pizqä päkiyä!” ätqua äupiyyi, iqueqä maġi mändi äkittqäkuwi.

²⁴ Inġi Pailoti iqu, “Iquauä äwiġqä dunä qänaknä wimqeqä” ätġgqe. ²⁵ Ämaqä, gapmanqä iquatä mäkä äunäpu, huizique äpäkkqä iquenyqä ätukuwiġqe, Pailoti iqu iquenġi ävquatäwatqqe. Itanġa Jisasi Iquenġi, iquauä äwiġqä iu qänaknä itä, ämaqä päsqä iquauqä hipa iu äwikqe.

Qu Jisasi Ique zä-huätatä äuekuwiġqä†

²⁶ Qu Jisasi Ique ätuma äwäpu, ämaqä Saimonä Sairinisaġä iqu, anġä-himqä iunqä tä pätkätanġi a äkiqätäpu, zä-huätatä hunqje, ique quamä äwivätäpu, “Jisasi Ique qänaki wivändiyä” ätukuwi. ²⁷ Iqua Ique ätuma wätqätanġuwänġanġi, qokä-apäkä kuapänä Ique qänaki äwivändkuwi. Iquautanġä apäkä kuapänänġä hiua, pmapqä ipu, kġuä äqiyäpu, qänaki äwivändkuwi. ²⁸ Qu iinġä iqanġuwänġa, Iqu qänaki hiġuä ämoqunätä, “Apäkä Jerusälemätanġä iuenä, Nyinyqä kġuä maqiyqä pambiyä! Hiqä-hiuänqätä, hiqä ymeqänqätä qäpiyä” ätukqe. ²⁹ “Qakui tiinġqä. Hea qänakndanġanġanġi, qu tii tpnuwi. ‘Apäkä

† 23:25 Matiu 27:32-44; Makä 15:21-32; Jonä 19:17-27

qokitqä iuatä, ymeqä manyquä iuatä, ymeqä anuä mäwqä iuatä, qu quwqä-quwä aquvänä iqäuä.’ ³⁰ Hea inġani, ‘*Qoqonä iquenä, he qua täqi äpäknäpu, ktqä naqumuätäpiyä*’ tṗnuwiqä. ‡
³¹ Ii tiinjqä. Täṅġani qu zä eqä-täṅä enqä-panä-qunä, suqä tä nyimäkätqäṅuwi, inġi suqä quvqä imäkqä, zä yäuä äpitṅqä enqä-panä iquauṅi, suqä äki iwimäkṗnuwänqäwä?” ätukqe.

³² Itanġa Iqutä anäṅi, qu suqä quvqä imäkqä hṅquaqui-pqe, pizqä päkṗṅqä ätuma äukuwi.
³³ Qu äupiṅi, hipkä ‘Ämaqä nyuänqiqä’ ätmiṅuwä iu ätimäupiṅi, Jisasi Iquesä, suqä quvqä imäkqä iquaquisä, zä-huätatä äuekuwi. Ämaqä hṅquququ, Iqueqä hipa ämuṅġisa, huiziqenġi, hipa qunamäuqänġisa äuekuwi.

³⁴ Ae äueqanġuwänġani, Jisasi Iqu, “Apiquki, iquauqä suqä quvqe, huätä mamäuvä. Nätmatqä tä nyimäkquwiṅqe, qu maqṅqeḡä” ätukqe. Inġani qu Iqueqä gquetä ämuasmänqetä iwäsäupu, kikiṅä mapṅqä hänṅä ikuwi. ³⁵ Jisasi Iqu zä-huätatä hunġanġani, qokä-apäki hiṅuä äqumbu ätqäumiṅuwi. Ämaqä naqä iqua, Ique äkasuwä ätuäpu, “Iqu ämaqä huiziṅi hänṅä iqumuatqä-queqä. Itanġa Iqu Kraisi, ne mineyätṅqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atänuä ikqä Iqu etanġutqe, Iqueqä-kiuä hänṅä iqumuatnänä” ätukuwi. ³⁶⁻³⁷ Itanġa mäkä-iqä iqua-pqe, Iqu-tänṅä qäqiqi äpäpu, äkasuwä ätupiṅi, wainqä-eqä yänänäqṅqä äväpu, “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iquki etanġutqe, Tqä-täuä yätamakqä inyä” ätukuwi.

‡ 23:30 Hosiya 10:8

³⁸ Itanji Iqueqä nyuänjä haqä yänjini, tuwanjuä tiinjä äqäkuwi. “Ämaqä Tqu, Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqueqä.” ³⁹ Itanğa ämaqä quvqä Jisasi Iqutä zä-huätatä anä äuekuwä iquaqu, huiziqu äkasuwä tiinjä ätukqe. “Si Kraisi, ne äminesnqä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä äkikqä Iqukitanä? Si Qäquki etangutqe, yätamakqe, Tqä-täuä änyätnä, ye-pqe inä yesnqeä” ätukqe.

⁴⁰ I tqanğa, ämaqä huiziqu qätä äwiyäqe, äkasuwä tii ätukqe. “Hanjä-iqä Iqu ämeqä-pa, si-pqä inä ämenyä. Si iinjä ätätnjanganj, Goti Hanjuwä Iquenyqä zä makinqä iqiya?

⁴¹ Yeqä suqä quvqä imäkqeuta, hanjä-iqä tä meqanqueetani, qu qäyunä yemäqäuä. Inäqe Ämaqä Tqu, suqä quvqä maiqueqä” ätukqe. ⁴² Iqueni qäpu ätuäqe, “Jisasi Iquki, Si Ämiqä Naqä äpmetnjanganj, nyinyqä knjuä indqängtnqä” ätukqe.

⁴³ Ga, Jisasi Iqu kimani, “Nyi naqä-qakuä äktqä. Tänganji, si Nyitä qäukuä yänjini anä pmenqueä” ätukqe.

Jisasi Iqu äpäkonqenqäS

⁴⁴⁻⁴⁵ Hiunji quemisqeuta, awiyqä 3 kloknğanqä, mäptqä we maunqä itä, qua eeqänänjä iunji hea äwäkqe. Inğanj, yuä naqänänjä hiqäva-imäkqä anä yängisa imaknminqe, inji-inji äpknğa äpäwäkqe.

⁴⁶ Inğanj, Jisasi Iqu tääqä yänänäqnqä ätätä, “Apiquki, Nqä quuvqe, Tqä hipa iqi eqänä” ätukqe. E ätuäqe, qe äpäkonqqe.

⁴⁷ Ae äpäkonganga, mäkä-iqetanä naqä iqu, hiñuä e äqunaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeu ämamäutä, “Ämaqä Tqueä suqä quvqä imäkqe, aanqeqä. Ämaqä Jänänänä-queqä” ätkqe.

⁴⁸ Ämaqä eeqäpnä hiñuä qumbñqä aquvä äqänmiñuwä iqua, nätmätqä ii timäuqanji äqumbiyi, huäqä kiñä wunqanqgetani, quwqä quikuiu ptqä äpäknäpu, anämqä anji äukuwi.

⁴⁹ Inäqe Jisasi Iqueqä käyämaqä iquatä, apäkä ique Galilisa äwivändkuwä iuatä, qu nätmätqä tä timäuqanqgenqä kiñä näñisa hiñuä äqumbu ätqäumiñuwi.

*Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwiñqä**

⁵⁰⁻⁵¹ Inqani ämaqä hñqu äpmamiñqe. Iqueqä yoqe Josepä ique. Iqu Israitqä iquauqä anä-himqä Arämatiyatanä ique. Iqu ämaqä jänä-ñu eä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqä hiñuä äqänä äpmamiñqe. Iqu Israitqä iquauqä ämaqä naqä iquautanä-que. Inäqe, ämaqä naqä huizi iqua, Jisasi Ique qui imäkpnqenqä kñuä indqänätqätanquwänqga, iqu, “änquiqä” matqä imiñqe. ⁵² Jisasi Iqu ae äpäkonganga, iqu Pailoti iquenyqä äwäqe, Jisasi Iqueä huiwiñqä ätukqe. ⁵³ Pailoti iqu, “Yqä mayä” tquanqga, iqu Jisasi Iqueä huiwi zä-huätatä äuekuwiuta äma äpätä, yuä huäqä äutätä, ämaqä qua pñqä iu ekqe. Ämaqä wiqä iuñi, hikä mñä ae ätäpqiyanquwä-qe, iuñi ämaqä hñque pñqä maeqä iñuwi.

* **23:49** Matiu 27:57-66; Makä 15:42-47; Jonä 19:38-42

⁵⁴ Hiunji iqueni, Sämbatqä hiunji hapä pmeqä näwenyā imäkqānganji. Mä Josepä iqu ii imäkqānganji, Sämbatqä timäutnqä ikqe. ⁵⁵ Itanğa apäkä Galilisa Jisasi Iqutä anä äpkuwä iua, “Josepä iqu, Jisasi Iqueä huiwi qua äkiu pñqä eänqutiyä. Ä äänä itä eänqutiyä” tpu, hiñuä qumbñqä, Josepä ique qänaki äwivändkuwi. ⁵⁶ Hiñuä ae äqumbiyi, äväma äwäpu, marasingätä, wetqä jinañä-weqätä näwinyä imäkepiyi, hiunji hapä pmeqānganji, suqä ätāñqä duñi qänaknä ipu, hapä äpmaminuwi.

24

*Jisasi Iqu, qua buta angi ävaukqenqä**

¹ Hiunji hapä pmeqä ae äpäwqānganji, zinuä matqānganji, apäkä iua nätmätqä näwinyä ae imäkekuwi ämapiyi, ämaqä qua ekuwä duñqä äukuwi. ²⁻³ Qu iqi ätimäupiyi, hikä qua hovqä iunji mäpmäwänätanği äqumbiyi, yäpä yāngisa äpeyäpu, Naqä Jisasi Iqueqä huiwi mäwiqä itanği äquñguwi. ⁴ Qu iinä äqumbiyi, kñuä kuapanä indqänäpu pmetanğuwāngä, ämaqä hñquaqu, gquä hämänāñä we-huñqä ipñqä, qäqiqi maqänä ätqäukiyi. ⁵ I tqäuqanğiyāngä, apäkä iua zä ipu, hipenüä qua bu epu äpmakuwi. Itanğa ämaqä iquaqu tii ätukiyi. “Ämaqä hññä Iquenyqe, he ämaqä pizqä iqua wiqeunji, sunqä qävqä itqāñäuä? ⁶ Iqu täqi mäwiqä inä, ae ävauqeçä. Mä Galili du

* 24: Matiu 28:1-15; Makä 16:1-11; Jonä 20:1-18

Ƴqänä äpmeqänġa, kuknuä etkqenqä kñui anġi hiyätñqeqä. ⁷ Iqu tiinjä äyä etkqeqä. ‘Qu Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqueni, suqä quvqä imäkqä iquauä hipa iqi wipnuwiqä. Itanġa qu Ique zä-huätatä huepnuwiqä. Hea hñquaqu äwitqe, hñquququeni anġi vauñeqä’ ” ätukiyi. ⁸ Itquangiyänġa, iua Jisasi Iqu ätukqenqä kñuä äwimakqe.

⁹ Iua iunji äväma äupiysi, ämaqä 11 iquautä, ämaqä huizi iquautä, nätmätqä hiñuä äqunġuwiñqä awä ätukuwi. ¹⁰ Apäkä, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäñqä ändowatkqä iquau, kuknuä ätukuwä iua, ii tiñi. Mäliya Maktälatanä ii, Jonai, Mäliya Jemisi iqueqä känäu, itanġa apäkä huizi iuautä anä äpmamiñuwä iuatä, iuayi. ¹¹ Apäkä iuauqä kukñuiñqe, ämaqä iqua, “Kuknuä qämä-qämä iñqä änatqäuä” kñuä vqanġi, quuvqä maeqiyqä ikuwi. ¹² Quuvqä maeqiyqä ipiyitani, Pitä iqu pämä ätqäuqe, qua ekuwä iunqä tnänä äwäqe, qonjä äuktäutä, yuä huäqä äutäpu ekuwinä witanġi äqunġqe. Inġanji iqu nätmätqä iinjä äqunätäqñqä kñuä kuapanä indqänätä, anġi äukqe.

Ämaqä hñquaqu, Emiyasiñqä äukiyiñqä†

¹³ Itanġa hiunji asä iqueni, wäunuanġqä ämotquamiñqä hñquaqu, anä-himqä hmbinyqä äumiñyi. Anä ipiyqä yoqe, Emiyasiyi. Jerusälemätani, kinä namji (11 kilomita). ¹⁴ Iquaqu qanä äwäsiyänġani, nätmätqä eeqänänä ii ätimäukqenqä kuknuä ätqämuñyi.

† 24:12 Makä 16:12-13

15 Iquaqu yatŋqä ingäwätqätanŋiyänŋa, Jisasi Iqu iquaqu-tänjä qäqiqi äpätä, qanjä anä äuminuwi. 16 Iquaqu Jisasi Ique hinuä äqunyyä-qe, “Tä, Jisasi Iqueqä” knuä mindqänqä ikiyi. 17 Inji Iqu iquaqui tii ätukqe. “Qe qanjä äpäsiyänŋani, squä-suanqä tätqäninyqä?”

Iqu yatŋqä e vqanŋa, iquaquvqä hipenui huäqä-hunqä-quaqu ätqäukiyi. 18 Itanji, iquaquisanjä hŋqu, iqueqä yoqe Keleopasi iqu, kuknuä kimanji tii ätukqe. “Ämaqä, anjä-himqä huitanjä-huitanjä Jerusälemänji kuapanä äpmenuwä iutanji, nätmätqä tängga ätimäuqenqe, Sinä qätä mäwiyqä injätanä?” ätukqe.

19 Iqu i tquanŋa, Jisasi Iqu, “Squä nätmätqäwa?” ätukqe.

Iquaqu kimanji, “Nätmätqä Jisasi Nasäretqätanjä Ique äwimeqenqä ätqueä” ätukiyi. “Iqu hinuä-tqä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqisä, qokä-apäkä iuqä hinuä iqisä, wäunuätä kuknuätä, yänänäqŋqä imäkqä Iqueqä. 20 Neyaqä hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqä naqä huizi iqua-pqätä, qu Ique päkŋqä kuknuä ämitäpu, ämaqä iquauqä hipa iu ävquwiŋqätä, Ique zä-huätatä äuequwiŋqätä, ätätqänueä. 21 Kiŋganänji ne Ämaqä Iquenyqe, kŋui tiinjä indqänätunŋue. ‘Ämaqä Tqu, qokä-apäkä Israitqä iqune anŋi inätumeqä Iquvqä.’ Itanŋi kuknuä hŋqu inänji. Qu Ique äpäsquwänŋani, hea hŋquaqu ae äpäwqe, hŋqu täsuänä. 22-23 Inji tängganji, apäkä nesänjä hnjuä, yäunuä-yäunuä inqä inemäkqäuä. Zä-

hinuä maqñqāngga, qua equwä dunqä äwäpu, Iqueqä huiwi hinuä moqunqä ipiyi, ne änemepu tii änatqäüä. ‘Ne Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñquaqunä äqunāñunä. Iquaqu, “Iqu hñjä äpmenä” änatqinyqä’ änatqäüä. ²⁴ Itanğa ämaqä nesanjä hñqua, qua equwä iunqä äupiyyi, apäkä iua änatquwä-pa, e äqunāñäuä. Iqua Iquenji hinuä mäqunquä iqäüä” ätukiyi.

²⁵⁻²⁶ I tquanğiyāngga, Iqu kimanji, “Qeyaqa kñuä indqāngqe, hmanjqä” ätukqe. “Kukñuä hinuä-tqä iqua ätkuwä eeqänāñi, naqä-qakuä ätimäuqenqe, sunqä maqñqä eninyqä? Qu Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu ämineyätñqä ätekqä Iquenyqe, ‘Tāñä-hunqä tä ganä ämeqe, qānakndanji yoqä naqä meni qeqä’ äqäkuwiqä” ätukqe. ²⁷ I ätuäqe, Iqu kukñuä Mosisi iqutä, hinuä-tqä eeqänāñä iquatä, bukiu äqiyäunjuwinqä ätipäqiyätä, awä ätukqe. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu Iqueqä-kiuāñqä ätä äqänāñqenqä, qakuä eeqänāñi ämotquakqe.

²⁸⁻²⁹ Inğanji qu anjä iquaqu pmayñqä-tāñä qäqiqi ätimäupiyi, Jisasi Iqu äwätñqä imäkñganğa, iquaqu, “Mäptqä ae äwiqe, hea hiätñqä iqäqä-qae, Si yesä anä pmetunqueqä” ätukiyi. I tquanğiyāngga, Iqu iquaqutä anä pmayñqänä, anjä yäpä yānggisa äpaqukqe.

³⁰ Qānakñi, Iqu buayä bñqä, iquaqutä iquvanju anä äpmapiyyi, Iqu buayä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä ‘ānguiqä’ ätäqe, äkutätä, iquaqui vätnqä ipäqäkqe. ³¹ Iqu ävätñqä iqanğa, iquaquiyyqä hinui āngüä äqānyiyi, “Tqu, Jisasi Iqueqä” näqñqä ämakiyi. Inğanji Iqu maqänä imatneqanğa, iquaqu Iquenji, hinuä mäqunquä

ikiyi. ³² E imatneqanğa, iquaqu, “Ne hänaqeu äpätaqanğanı, Iqu ye kuknuä äyätapätä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunı kuknuä qakui ämäyätqueqanğqanğa, yeyaqä äwqe, tä hänaqä enqä-pa äyasqeqä” ätnğiysi. ³³ I ätnyi, iquaqu Jerusälemänqä anğumä maqänä äukiysi. Iqi ätimävi, wäunjuänqä ämotquaminqä 11 iquatä, ämaqä huizi iquatä, aquvä äqambu pmetanğä äwimakiyi. ³⁴ Äwimeqanğiyänğa, qu iquaqui, “Naqä-qakuiqä. Naqä Iqu anğı ävautä, Saimonä ique äwimeqiyä” ätukuwi.

³⁵ Itanı, iquaqu nätmatqä eeqänänğä hänaqä du äwimakqenqä awä ätukiysi. Itanğa iquaqu, “Ye Iqueni, buayä yätapqanğanä hinjuä äqunänğueä” ätukiysi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquau äwimakqenqä‡

³⁶ Qu kuknuä i tqämanätqätanğuwänğa, Jisasi Iqu iquauä awä iqi ätqäukqe. I ätqäuqe, “Heqä äwqä hanjuä enyänä” ätukqe. ³⁷ I tquanğa iqua yäunjuä ipu, ‘Hikuapqeqä’ ätäpu, zä ikuwi. ³⁸ Iwä Iqu tii ätukqe. “Äwqä hanjuä minqä, kjuä kuapänä sunqä indqänäpu pmenäuä? ³⁹ Nyaqä hipaitä, yukitanı, hinjuä qumbiyä. Ii nyinjä. Nyaqä huiwiu a äminiyäpu, näqnqä mapiyä. Nyi guwä-tänğä, yänğä-tänğunqä. Hikuapqä iqua, iinjäqua manä” ätukqe. ⁴⁰ Iqu iinjä ätuäqe, Iqueqä hipaetä, yukitä ämotquakqe. ⁴¹ Iqua aquvänä ipiyä-qe, “Naqä-qakuätiyä? Quanğitiyä?” kjuä

‡ 24:35 Matiu 28:16-20; Makä 16:14-18; Jonä 20:19-23

indqänätqätanġuwänġa, Iqu, “He buayä hui ämenäüä?” ätukqe. ⁴² Iqu e tquanġa, iqua hämapäkä häkiyä äyäqäkuwi, hñġini, Ique äwikuwi. ⁴³ Iqu ämotauqe, iquauqä hiñuä iqisa äñġqe.

⁴⁴ Inġani, Iqu tii ätukqe. “Nyi hesä yqänä äpmamänġani, ‘Kukñuä eeqänänä Nyinyqä, bukä Mosisi iqu äqäkqeutä, hiñuä-tqä iqua äqäkuwiutä, apqä tqä iqua äqäkuwiutäni, ii naqä-qakuinä timäuniqeqä’ äyä etmiñqeqä” ätukqe. ⁴⁵ Iiñä ätuäqetani, iqua Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqenqä qakuä eeqänäninqä näqñqä mapñqä yätamakqä äwikqe. ⁴⁶ Ga tiñä-pqä inä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuñi, tiñä ätä äqänänä. ‘Krais, Goti Hanjuwä Iqu ämeyätñqä ätekqä Iqu, täñä-huñqä meñqiyä. Itanġa qua äptepqä duñi, hiunji hñquaqu äwitqe, hñquququeni, anġi ävaunqiyä. ⁴⁷ Itanġa ämaqä eeqänänä iuñi, qu Iquenyqä awä tpuñqäuä. Ämaqe, quwqä kñuä äkunmäkmbu, suqä quvqe ävquatämäuqenqätä, Goti Hanjuwä Iqu äwqä hanuä imäknätä, quwqä suqä quvqe huätä mamäuqenqätä awä tpuñqäuä. Kukñuä awi, Jerusälemä iu ganä tpuñqäuä’ ätä äqänänä. ⁴⁸ He nätmätqä tä hiñuä äquñguwiñqe, awä-tqä-quenä epñqeqä. ⁴⁹ Nätmätqä äñġuänänä Apiqu etapäninqä ätkqe, Nyi henyqä ändowatmqänä. He, yänänäqñqä qäukuä haqä yätutanġi emetqänġanqä, anä-himqä täu pmetpñqeqä” ätukqe.

Goti Iqu, Jisasi Ique, qäukuä yätunqä ätuma

ekqenqäS

⁵⁰ Jisasi Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquaunji, anä Betani iunqä ätuma äukqe. Iqi ätimäupiyi, Iqueqä hipa haqä yätqä eätä, Goti Hanjuwä Iqu, iquau änguä miwiyätñqenqä tääqä ätukqe. ⁵¹ Iqu e ätuäqe ävämeqanğa, Goti Hanjuwä Iqu qäukuä haqä yätunqä ätuma qe ekqe. ⁵² Inğanji iqua qonä äuktäupu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupiyi, aquvänä ipu, Jerusälemänqä anği äukuwi. ⁵³ Inğata-tiñi, iqua hiunji ique-ique, hiqäva-imäkkä anä ququawiu äpmapu, Goti Iquenyqä “änğuiqä” ätäpu, Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäuminjuwi.

Goti Hanjuwä Iqueqä Kuknui
The New Testament in the Menya language of Papua
New Guinea

Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2023-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac